

คู่มือครู

แนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาทักษะภาษา

โครงการทดสอบพัฒนาทักษะภาษาของเด็กไทย

DCID LIBRARY

0000015233

พ. ๖๗๒.๖๗๗

๑.๕๔๖ ค

ค. 1

กองวิจัยทางการศึกษา

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

๗๐๐๒๓๑-๐๐๒๓๓
๗ ๓๖๒.๖๕๐๒
๖๕๔๖๑

คู่มือครู

แนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ

โครงการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

วันที่ ๑๙ มิ.ย. ๒๕๔๕
เลขทะเบียน ศ. ๐๐๒๓๑ ค. ๑
เลขเรียกหนังสือ ศ ๖๔๒.๖๕๐๒

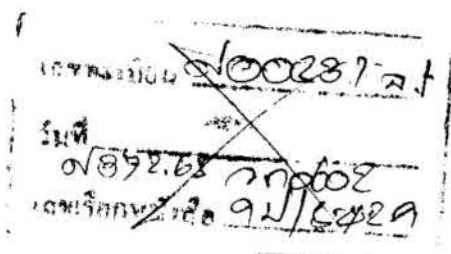
กองวิจัยทางการศึกษา

๖.๕๔๖ ค

กระทรวงศึกษาธิการ

กรมวิชาการ

คู่มือครู แนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ
โครงการ ทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย
พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2542
จำนวนพิมพ์ 5,000 เล่ม
ISBN 974 - 268 - 8494

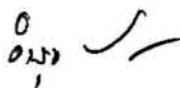

เอกสารรายงานวิจัยทางการศึกษาระดับที่ 239/2542
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

เอกสารคู่มือครู : แนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ โครงการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานโครงการการศึกษา ศักยภาพของเด็กไทย ซึ่งดำเนินงานโดยกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ เป็นผลจากการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมยุคโลกาภิวัตน์อันได้แก่ ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงานและคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และได้ประมวลมาเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของตนได้ทุกวิชา ศักยภาพที่มุ่งพัฒนาครั้งนี้ประกอบไปด้วย ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา รวม 9 ด้าน รูปแบบการพัฒนาที่สังเคราะห์ได้นี้ จะนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเพื่อหาประสิทธิภาพในการทดลองครั้งนี้

อนึ่งกรมวิชาการเล็งเห็นว่าทฤษฎี หลักการ และแนวคิดตลอดจนผลการสังเคราะห์นี้จะเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารนี้จะเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอนและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป จึงได้จัดทำเป็นเอกสารเพื่อเผยแพร่แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมกันนี้กรมวิชาการขอขอบคุณคณะนักวิจัยและวิทยากรทุกท่านที่ร่วมดำเนินงานโครงการซึ่งมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานโครงการนี้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ทุกประการ

(นายออรุณ จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

สารบัญ

หน้า

คำนำ	
บทนำ	1
หลักการเหตุผล และความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
วิธีดำเนินงาน	3
กลุ่มตัวอย่าง	3
ขั้นตอนการดำเนินงาน	3
แนวการทำแผนการสอนที่ใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ	5
ความแตกต่างระหว่างแผนการสอน กับ แนวการสอน	5
ขั้นตอนการทำแผนการสอน	6
เกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสมของแผนการสอน	8
การพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย	8
ความหมายและลักษณะของศักยภาพของเด็กไทย	8
ทักษะย่อยของศักยภาพทั้ง 9	9
ขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพทั้ง 9	12
รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ	15
ทักษะการเรียนรู้	17
ทักษะการคิด	31
ทักษะการสื่อสาร	55
ทักษะการจัดการ	63
การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	85
ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม	109
การควบคุมตนเองได้	133
ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง	155
การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา	177

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม	203
ภาคผนวก	205
(เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง)	
1. ตารางวิเคราะห์เนื้อหา/กำหนดการสอน	207
2. โครงร่างแผนการสอน	209
3. แบบสังเกตการสอน	212
4. แบบติดตามผลการทดลองพัฒนาศักยภาพ	217
5. แบบสอบถามการดำเนินงานโครงการทดลองสอนพัฒนา ศักยภาพของเด็กไทย	221
คณะผู้จัดทำ	225

บทนำ

หลักการเหตุผล และความเป็นมา

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบาย และวางแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยมีจุดเน้นที่จะพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น และสามารถสร้างผลผลิต คือ นักเรียนได้มาตรฐานในทุกระดับการศึกษาเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป

กรมวิชาการมีหน้าที่เป็นหน่วยงานควบคุม และพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นหน่วยสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิรูปการศึกษามุ่งบรรลุความสำเร็จได้อย่างดี ทั้งการปฏิรูปหลักสูตร ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาครูและบุคลากร และการบริหารการจัดการทางวิชาการ โดยได้จัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลต่อเป้าหมายสำคัญก่อน คือ การพัฒนามาตรฐานหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน ซึ่งเน้นคุณภาพของคนตามแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 8 การเป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งองค์ความรู้ ทักษะความสามารถ คุณลักษณะทางกายและจิตใจ โดยเน้นทั้งส่วนมาตรฐานคุณภาพการเรียนรู้เชิงสากลเชิงแกนกลางของชาติ และส่วนคุณภาพการเรียนรู้ที่สนองลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกรมวิชาการจึงได้ดำเนินงานโครงการการศึกษาศักยภาพของเด็กไทยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาแบบวัดศักยภาพของเด็กไทยที่มีมาตรฐาน และศึกษาแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับการศึกษาและพัฒนาระดับศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะได้นำไปใช้ในการวางแผนการศึกษา และพัฒนามาตรฐานหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้สูงสุดเต็มตามศักยภาพต่อไป

การดำเนินงานดังกล่าวได้เริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 ได้มีการศึกษาทบทวนเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ทฤษฎี หลักการ และแนวคิด ตลอดจนผลการศึกษาวิจัยที่เคยมีมาก่อนเพื่อนำมาประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการที่จะดำเนินงานโครงการการศึกษาศักยภาพของเด็กไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องตรงตามความต้องการของหลักสูตร และความคาดหวังของสังคม ผลจากการศึกษาวรรณกรรมครั้งนั้นได้จัดทำเป็นเอกสาร “สรุปผลการสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของเด็กไทย” และนำมาใช้เป็น

กรอบในการสร้างและพัฒนาแบบวัดศักยภาพของเด็กไทยแล้วนำไปศึกษาระดับศักยภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาได้จัดพิมพ์เป็นเอกสาร “การศึกษาศักยภาพของเด็กไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ.2540)” และ “สรุปผลการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย ระยะที่ 1(พ.ศ.2540)”

ต่อมาในปีพ.ศ.2541 ได้มีการปรับปรุงและพัฒนาแบบวัดศักยภาพให้เป็นแบบวัดมาตรฐาน และได้จัดทำเกณฑ์ปกติวิสัยของแบบวัดทั้ง 2 ฉบับโดยจำแนกตามระดับชั้นเพศ สถานที่ตั้ง และสังกัดของสถานศึกษา และได้จัดพิมพ์ “เอกสารคู่มือการใช้แบบวัดศักยภาพของเด็กไทย” “แบบวัดศักยภาพของเด็กไทยระดับประถมศึกษา” และ “แบบวัดศักยภาพของเด็กไทยระดับมัธยมศึกษา” ส่วนผลของการศึกษาในภาพรวมของปี พ.ศ.2540-2541 ได้จัดทำเอกสาร “ศักยภาพของเด็กไทย” พร้อมกันนี้ได้ดำเนินการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพเพื่อหารูปแบบแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผลการสังเคราะห์ได้จัดทำเป็นเอกสาร “การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย 9 ด้านคือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา รวม 5 ฉบับ และในปีพ.ศ. 2542-2543 นี้ได้มีโครงการต่อเนื่อง คือ การทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อศึกษาผลของการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

วิธีดำเนินงาน

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จาก 4 ภาคภูมิศาสตร์ รวม 12 จังหวัด ดังนี้

ภาคเหนือ : เชียงใหม่ พะเยา เพชรบูรณ์

ภาคใต้ : ตรัง พัทลุง สุราษฎร์ธานี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ร้อยเอ็ด สุรินทร์ สกลนคร

ภาคกลาง : นครนายก สระบุรี จันทบุรี

2. ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการทดลอง แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

2.1 การประชุมวางแผนและกำหนดกรอบการดำเนินงาน

2.2 การประชุมปฏิบัติการจัดทำแผนการสอนสำหรับกลุ่มตัวอย่าง

2.3 การทดลองสอนในชั้นเรียนจริงและการนิเทศ ติดตาม

2.4 การวิเคราะห์และเขียนรายงานวิจัย

ตารางแสดงรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลงานที่ได้
1. ประชุมวางแผนและกำหนดกรอบการดำเนินงาน	2 วัน (13-14 ม.ค.42)	กรมวิชาการ	แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ
2. ประชุมปฏิบัติการจัดทำแผนการสอน	5 วัน/จังหวัด (5-9 เม.ย.42) (19-23 เม.ย.42) (26-30 เม.ย.42) (4-8 พ.ค.42)	จังหวัดตัวแทนภาค ตรง นครนายก เชียงใหม่ ร้อยเอ็ด และกรมวิชาการ	แผนการสอนทุกวิชาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 ของชั้น ป.6 และ ม.3
3. การทดลองสอนในชั้นเรียนจริง และการนิเทศ ติดตาม - ทดสอบก่อนสอน - ทดลองสอน - ทดสอบหลังสอน	20 สัปดาห์ (พ.ค.-ต.ค. 42)	จังหวัดกลุ่มตัวอย่าง 12 จังหวัด และกรมวิชาการ	แผนการสอนและผลการทดลองสอนของ 12 จังหวัด 24 ห้องเรียน - ป.6 12 ห้องเรียน - ม.3 12 ห้องเรียน
4. การวิเคราะห์และเขียนรายงานวิจัย	8 สัปดาห์ (พ.ย.-ธ.ค.42)	จังหวัดกลุ่มตัวอย่าง 12 จังหวัด และกรมวิชาการ	รายงานวิจัย 13 ฉบับ - จังหวัดกลุ่มตัวอย่าง 12 ฉบับ - กรมวิชาการ 1 ฉบับ

แนวทางการทำแผนการสอนที่ใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ

จากการที่กรมวิชาการในฐานะหน่วยงานวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินงานโครงการการศึกษาศักยภาพของเด็กไทยมาตามลำดับ จนได้ผลการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้พัฒนาและเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยมีองค์ประกอบหลักในการพัฒนาศักยภาพ ดังนี้คือ 1) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด และทักษะการสื่อสาร 2) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม และ 3) ลักษณะที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา รวม 3 องค์ประกอบหลัก 9 ด้านย่อย แล้วนั้น จึงได้นำรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทั้ง 9 ด้านนี้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยมีแนวคิดว่ารูปแบบการพัฒนานี้ครูผู้สอนสามารถจะนำไปสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ทุกรายวิชา ทุกระดับชั้น แต่ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและครูผู้สอนต้องมีส่วนช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ ด้วยการจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการสังเกตและเสริมแรงเป็นระยะ

ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องเข้าใจหลักการและแนวคิด ตลอดจนรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทั้ง 9 และวางแผนการสอนให้ชัดเจน ครบถ้วน สอดคล้องกับกระบวนการของการพัฒนาจนได้แผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการเรียนในวิชานั้น ๆ

ความแตกต่างระหว่างแผนการสอน กับ แนวการสอน

แผนการสอน คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุ

อุปกรณ์ และตรงกับสภาพที่เป็นจริงในท้องถิ่น โดยสรุปก็คือการเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นไปโดยปกติของครูผู้สอนนั่นเอง

แนวการสอน คือ ตัวอย่างของการวางแผนการสอนแบบกว้างๆ ที่นำเนื้อหาสาระของวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์มาจัดแบ่งเป็นตอนๆ หรือเป็นเรื่องๆ หรือเป็นหน่วยใหญ่ๆ ใช้เวลาสอนทั้งหน่วย หลายคาบหลายชั่วโมง โดยกล่าวถึงแผนการจัดการเรียนการสอนครอบคลุมประเด็นต่างๆ เหมือนแผนการสอน คือประกอบด้วย สรุปสาระสำคัญของหน่วย จุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วย กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล และกิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติม โดยสรุปแนวการสอนเป็นเพียงตัวอย่างของแนวการจัดการเรียนการสอนที่เป็นรูปธรรมและเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ครูสามารถนำไปคิดออกแบบการเรียนการสอนของตนเองเพิ่มเติม ถือเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูวางแผนการสอนในเนื้อหาย่อยๆ เป็นรายคาบหรือรายชั่วโมงได้ดีขึ้น

ขั้นตอนการทำแผนการสอน

โดยปกติครูผู้สอนจะต้องเตรียมการสอนอยู่แล้ว การทำแผนการสอนจึงไม่ใช่งานเพิ่มหรืองานใหม่ของครู เอกสารเล่มนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้ครูได้จัดทำแผนการสอนให้มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์และความคาดหวังของหลักสูตรได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการทำแผนการสอนที่ใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพนี้ ครูผู้สอนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ตรวจสอบสภาพของนักเรียนที่ตนสอนเกี่ยวกับศักยภาพทั้ง 9 ด้านเพื่อค้นหาศักยภาพที่ควรเร่งพัฒนา ในส่วนนี้ครูผู้สอนอาจใช้แบบวัดศักยภาพของเด็กไทยแบบสังเกตพฤติกรรม หรือแบบสำรวจลักษณะนิสัยที่ครูสร้างขึ้น เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลก็ได้
2. คำนวณเวลาสอนในวิชา/กลุ่มประสบการณ์ที่จะทำแผนการสอน ตลอด 1 ภาคเรียน โดยคิดจากการเรียนการสอนในวิชา/กลุ่มประสบการณ์นั้นว่า สอนสัปดาห์ละกี่คาบ/ชั่วโมง ใน 1 ภาคเรียนมีกี่สัปดาห์ หักกิจกรรมและวันหยุดของโรงเรียน แล้วเหลือเวลาสอนตลอดวิชาในภาคเรียนนี้กี่คาบ/ชั่วโมง

3. วิเคราะห์หลักสูตรวิชา/กลุ่มประสบการณ์ที่จะทำแผนการสอน โดยศึกษา เป้าหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของวิชา/กลุ่มประสบการณ์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมเสนอแนะ จากคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร ศึกษารูปแบบการพัฒนา ศักยภาพทั้ง 9 ด้าน เพื่อให้ได้แนวคิดว่าจะสอนอะไร ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติหรือ เกิดการเรียนรู้เรื่องใดบ้าง จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร
4. กำหนดโครงสร้างของเนื้อหาสาระ จุดประสงค์การเรียนรู้ และศักยภาพที่พัฒนา ตลอดภาคเรียน โดยจัดทำเป็นรายการโครงสร้างวิชา/กลุ่มประสบการณ์ที่สอน และจำนวนคาบ/ชั่วโมงที่มีจริงในภาคเรียนนั้น ดังกรอบบตารางต่อไปนี้

โครงสร้างวิชา/กลุ่มประสบการณ์ ชั้น

ภาคเรียนที่ ปีการศึกษา

หัวข้อเรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	ศักยภาพที่พัฒนา	จำนวนคาบ/ชั่วโมง

5. ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกับเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ และศักยภาพที่พัฒนา โดยอาจ ศึกษาตัวอย่างจากแนวการสอนในวิชานั้นหรือวิชาที่ใกล้เคียงกัน และจัดทำเป็น แผนการสอนที่ชัดเจน (การทำแผนการสอนปกติครูผู้สอนสามารถทำได้ 2 แบบ คือ ใช้การเขียนแบบตาราง หรือเขียนเชิงบรรยายก็ได้) ประกอบด้วยสาระต่อไปนี้ หัวข้อเรื่องย่อยที่สอน จำนวนคาบ/ชั่วโมง จุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์การ พัฒนาศักยภาพ สาระสำคัญโดยสรุป กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ ที่ใช้ การวัดและประเมินผล

เกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสมของแผนการสอน

1. ในการสอนเรื่องนั้นต้องมีความชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณสมบัติอะไรบ้าง พิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดประสงค์การพัฒนาศัภยภาพ
2. กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พิจารณาจากบทบาทของผู้เรียนที่จะต้องมีการปฏิบัติจริง มีพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้จริง และบทบาทของครูผู้สอน ซึ่งต้องชัดเจนในเรื่องการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
3. ในแต่ละชั้นของกิจกรรมให้ออกาสผู้เรียนได้พัฒนาศัภยภาพอะไรบ้าง สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่
4. ใช้สื่อและอุปกรณ์อะไรบ้าง ใช้อย่างไร สื่อและอุปกรณ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด ลำดับคุณค่าของสื่อเรียงจากมากไปหาน้อยคือของจริง ภาพ สัญลักษณ์ทางภาษา
5. รู้ได้อย่างไรว่าผู้เรียนเกิดคุณสมบัติ/การเรียนรู้ตามที่ต้องการแล้ว โดยพิจารณาจากวิธีการวัดและประเมินผลที่ใช้ว่าชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือไม่
6. โดยภาพรวมแล้วผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาศัภยภาพครอบคลุมทั้ง 9 ด้านหรือไม่ และเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องหรือไม่ โดยพิจารณาจากโครงสร้างของวิชา/กลุ่มประสบการณ์ และแผนการสอนตลอด 1 ภาคเรียน

การพัฒนาศัภยภาพของเด็กไทย

ความหมายและลักษณะของศัภยภาพของเด็กไทย

โครงการการศึกษาศัภยภาพของเด็กไทย(กรมวิชาการ,2540) ได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและได้สรุปประเด็นเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาศัภยภาพพื้นฐานของเด็กไทยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาและจุดหมายของหลักสูตรทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหวังของสังคมไว้ดังนี้

ศักยภาพ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัวนอกเหนือจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งการศึกษาค้นคว้าได้มุ่งเน้นการพัฒนาใน 3 ด้านคือ การพัฒนาดน การพัฒนางาน/อาชีพ และการพัฒนาสังคม จนได้ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบหลัก รวม 9 ด้านย่อย ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ด้านย่อยคือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร

2. ทักษะพื้นฐานการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้านย่อยคือ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม

3. คุณลักษณะพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้านย่อยคือ การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

จากกระบวนการศึกษาของคณะผู้วิจัย ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงในแต่ละด้าน ดังตารางทักษะย่อยของศักยภาพทั้ง 9 ด้าน ดังนี้

ทักษะย่อยของศักยภาพที่พัฒนาทั้ง 9 ด้าน

ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต		
1. ทักษะการเรียนรู้ - รู้แหล่งข้อมูล - รวบรวมข้อมูล จากการฟัง อ่าน สังเกต ถาม - วิเคราะห์ สังเคราะห์ - ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง - มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน	2. ทักษะการคิด - คิดสร้างสรรค์ - คิดคล่อง - คิดหลากหลาย - คิดละเอียด - คิดอย่างมีวิจารณญาณ - คิดชัดเจน - คิดถูกทาง - คิดกว้าง - คิดอย่างมีเหตุผล - คิดไกล - คิดลึกซึ้ง	3. ทักษะการสื่อสาร - รับสาร โดย - การฟัง - การอ่าน - ส่งสาร โดย - การพูด บรรยาย อธิบาย สรุป เล่า รายงาน - การเขียน เขียนเล่าเรื่องย่อความ สรุปความ - เลือกใช้วิธีสื่อสารได้เหมาะสม

ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน

4. ทักษะการจัดการ - วางแผน - ปฏิบัติงานตามแผน - ประเมินผลและสรุปผลงาน - ทักษะที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดการ - เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม - ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์	5. การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ - มีกระบวนการทำงานกลุ่มได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมใจในการทำงาน - มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน	6. ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม ขยัน อดทน - มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน - ช่วยงานกิจกรรมนักเรียน - อดทนทำงาน - อดกลั้นไม่โต้ตอบต่อคำวิจารณ์ในทางลบ ประหยัดและอดออม - รู้จักใช้จ่าย - ใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า ถูกวิธี - รู้วิธีการเก็บ ดูแล บำรุงรักษา ซ่อมแซม จัดเก็บของใช้ต่าง ๆ
---	---	---

คุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

7. การควบคุมตนเองได้ - รับรู้ตนเอง รู้จักตนเอง - วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล - มีสติบังคับตนเอง - มีความเชื่อมั่นในตนเอง - ประพฤติ ปฏิบัติตน และปรับตนเองได้ - มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจถูกต้อง แสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสม	8. ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ - มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทกับงานที่ทำงานสำเร็จ - มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา - งาน - ยอมรับผลการกระทำของตน - รับผิดชอบ - แสวงหาความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นประโยชน์ต่อการทำงาน มีวินัยในตนเอง - ตรงต่อเวลา - วางแผนใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต - ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของหมู่คณะ เคารพกติกาสังคม - รู้จักประเมินตนเอง - ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย	9. ช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ช่วยเหลือผู้อื่น - ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องแก่ผู้อื่น - ร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนางาน - รู้จักอำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่น - รู้จักแบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่น เสียสละ - สละทรัพย์ กำลังกายเพื่อช่วยผู้อื่น - ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม - ช่วยเหลือ ทำงานเพื่อส่วนรวมและเพื่อคนที่อ่อนแอกว่า - ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม มุ่งมั่นพัฒนา - เต็มใจ ยอมรับแก้ไขผลงานของตนเองใหม่อีกครั้งเพื่อให้ดีกว่าเก่า - เสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมส่วนรวม - ทำงานโดยคาดหวังให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด - มุ่งทำงานของส่วนรวมให้บังเกิดผลดี - ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาแก่ส่วนรวม
--	---	---

ผลสรุปจากการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทั้ง 9 ด้านนี้ พบว่าขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพมีดังตารางต่อไปนี้

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ ทั้ง 9 ด้าน

ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต		
1. ทักษะการเรียนรู้ 1. สร้างความตระหนัก 2. ให้ความรู้วิธีพัฒนาแต่ละทักษะ (รู้แหล่ง/รวบรวมข้อมูล/วิเคราะห์/ประเมินผลตนเอง/ มีเจตคติต่อการเรียน) 3. ฝึกทักษะ 4. ให้ผลการเรียนรู้ทันที 5. ฝึกทักษะต่อเนื่อง	2. ทักษะการคิด 1. เสนอข้อมูล 2. ใช้คำถามหรือคำสั่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด 3. ฝึกคิดโดยให้ผ่านกระบวนการดังนี้ สังเกต → อภิปราย → รับฟัง → เชื่อมโยงความสัมพันธ์ → วิचारณ์ → สรุป	3. ทักษะการสื่อสาร 1. กำหนดคุณลักษณะที่จำเป็น 2. แจงจุดประสงค์การสื่อสาร 3. นำเสนอข้อมูลข่าวสาร 4. ฝึกปฏิบัติในกลุ่มย่อย 5. ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง 6. สรุปข้อมูลที่ได้จากการสื่อสาร และคุณลักษณะที่จำเป็น 7. ประเมินคุณลักษณะของตนเอง

ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน		
4. ทักษะการจัดการ 1. กำหนดปัญหาความต้องการจำเป็น 2. พิจารณาทางเลือก และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด 3. วางแผน/จัดทำแผนดำเนินการ 4. ดำเนินการตามแผน 5. ประเมินสรุปผลการดำเนินการ 6. ใช้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน	5. การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 1. สร้างเจตคติทางบวก 2. สร้างศักยภาพของแต่ละคน 3. สร้างสถานการณ์การมีส่วนร่วม - มีกระบวนการทำงานกลุ่ม 4. สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน	6. ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม 1. ครูคือตัวแบบ 2. การให้ข้อมูลย้อนกลับ 3. การสอดแทรกกิจกรรมในแผนการสอน

คุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

7. การควบคุมตนเองได้ - กำหนดพฤติกรรมเป้าหมาย - กำหนดเงื่อนไขการเสริมแรง - สังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง - ประเมินตนเอง - เสริมแรงตนเอง	8. ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง - การมอบหมายให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม - กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ - ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย หรือตามขั้นตอนที่วางไว้ - ประเมินตนเองระหว่างปฏิบัติงาน - ประเมินสรุปผลงานของกลุ่ม	9. การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา - จัดประสบการณ์นักเรียนให้ตระหนักถึงความจำเป็น - สะท้อนความคิด อภิปรายในกลุ่ม - ให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ - เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่า - ได้ข้อสรุปด้วยตนเอง - สร้างนิสัยถาวร - ทำกิจกรรมตามที่ได้ตกลงไว้
--	--	---

เพื่อเป็นแนวคิดและตัวอย่างแก่ครูผู้สอนที่จะนำรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทั้ง 9 นี้ไปสอดแทรกในแผนการสอนรายวิชาต่างๆ เอกสารในส่วนต่อไปนี้จะกล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแต่ละทักษะ ในประเด็นที่สำคัญ 4 ประเด็นต่อไปนี้

1. ความหมาย
2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพ
3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ
4. ตัวอย่างแผนการสอน

โดยเรียงตามลำดับขององค์ประกอบหลักของศักยภาพ เพื่อประโยชน์แก่ครูผู้สอนที่อาจจะสนใจศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนของตนก็ได้ ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ

ทักษะการเรียนรู้

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้ ทำให้ได้สาระโดยสรุปใน 4 ประเด็นคือ (1) ความหมายของทักษะการเรียนรู้ (2) หลักการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้ (3) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้ และ (4) ตัวอย่างแผนการสอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความหมายของทักษะการเรียนรู้

ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายด้วยวิธีการต่าง ๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล สร้างความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน ประกอบด้วยทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดง ดังนี้

1. รู้แหล่งข้อมูล และมีวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย ผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- บอกแหล่งข้อมูลและวิธีการแสวงหาข้อมูลได้

2. มีทักษะในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การฟัง การอ่าน การสังเกต การบันทึก และการตั้งคำถาม พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- เลือกใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมได้
- สามารถสังเกตข้อมูลที่กำหนดให้ได้

3. มีทักษะในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จำแนก จัดลำดับ สรุป แปลความ ขยายความ การจำ คาดคะเน นำไปใช้ หาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เก่ากับใหม่ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้
- นำข้อมูลไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้
- แปลความหมายข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- จำแนกประเภทของข้อมูลได้
- สรุปสร้างข้อความใหม่จากข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- คาดคะเนข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้

- สรุปความจากข้อมูลที่กำหนดให้ได้

4. มีทักษะในการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- บอกวิธีการประเมินตนเองได้
- เลือก ตัดสิน ระบุระดับความรู้ที่ตนเองควรไปให้ถึง
- บอกจุดเด่นและจุดบกพร่องของตนเองได้
- กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง

5. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน สนใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- มีความกระตือรือร้น ชอบและสนใจในการแสวงหาความรู้
- เมื่อมีเวลาว่างมักจะค้นคว้าหาความรู้

2. หลักการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้

หลักการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้มี 4 ประการคือ

1. นักเรียนเกิดความตระหนักในความสำคัญของทักษะการเรียนรู้

ความตระหนักในความสำคัญของทักษะการเรียนรู้ จะทำให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจ เติบโตพร้อม ใฝ่ใจ และสนใจในการฝึกทักษะการเรียนรู้ ในทางตรงข้าม หากนักเรียนไม่เกิดความตระหนักในความสำคัญของทักษะการเรียนรู้ นักเรียนจะไม่เกิดแรงจูงใจ ไม่พร้อม ไม่ใฝ่ใจ และไม่สนใจในการฝึกทักษะ

2. นักเรียนได้รับการฝึกทักษะ

การพัฒนาทักษะจะเกิดจากการลงมือกระทำ หรือการฝึกทักษะด้วยตนเอง ซึ่งทักษะที่นักเรียนได้รับการฝึกนั้น ครูต้องวิเคราะห์ทักษะที่ซับซ้อนให้เป็นทักษะย่อย ๆ เรียงตามลำดับ จากนั้นครูจะให้นักเรียนได้สังเกตทักษะที่ถูกต้องจากตัวแบบ ซึ่งตัวแบบนั้นมีทั้งคำอธิบายของครู หรือสังเกตจากสื่อเดี่ยวจนถึงสื่อประสม หรือจากตัวแบบจริง จากนั้นนักเรียนจะได้รับการฝึก ด้วยการเก็บจำสิ่งที่สังเกตได้แล้วฝึกทักษะด้วยการเลียนแบบ

3. นักเรียนได้รู้ผลการฝึกทักษะทันที

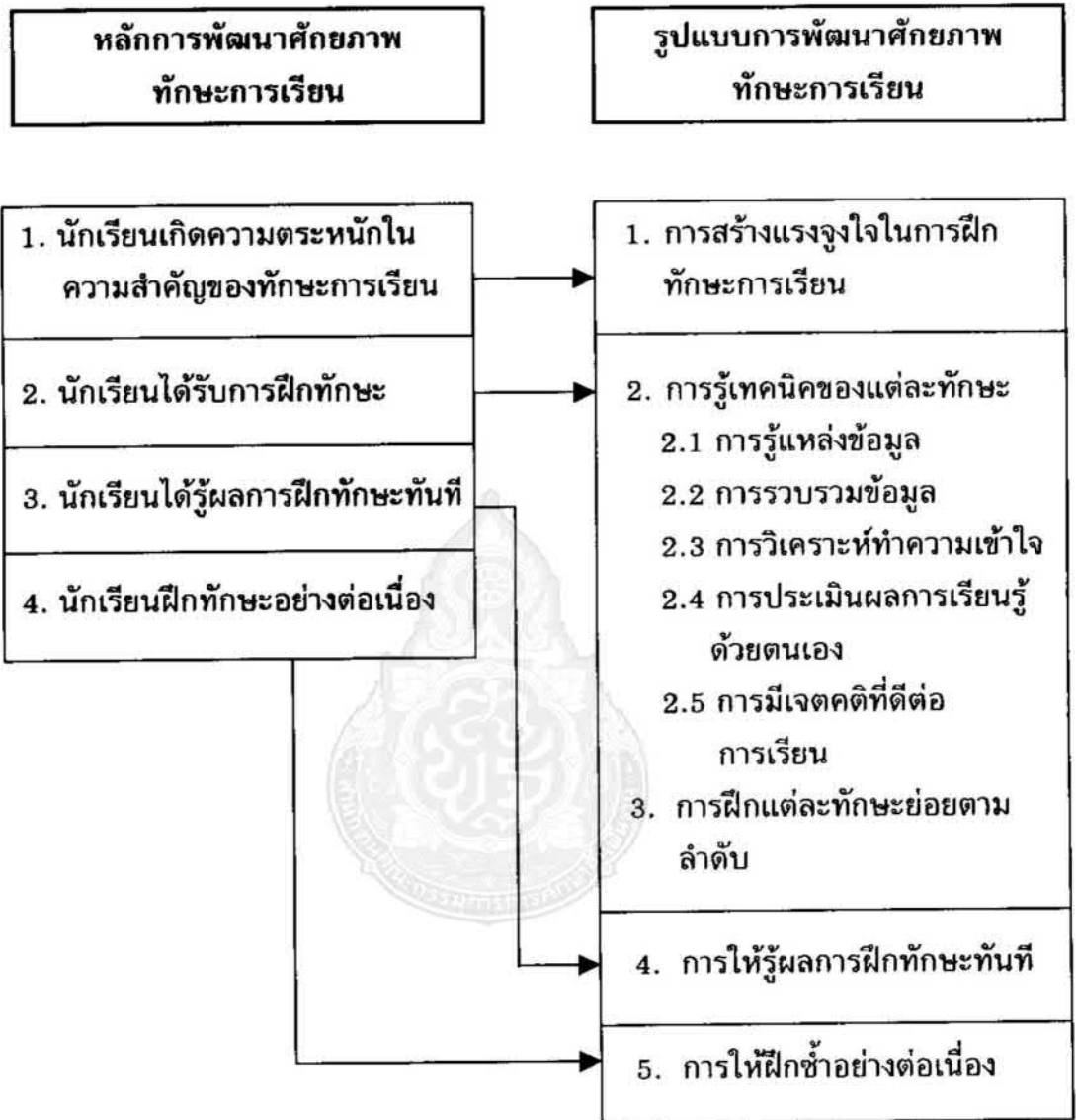
การพัฒนาทักษะจะเกิดได้อย่างรวดเร็ว หากนักเรียนได้รู้ผลจากการฝึกทักษะ ซึ่งทักษะที่ได้รับการฝึกครั้งแรกนั้นจะมีทั้งพฤติกรรมที่ถูกต้อง และ/หรือพฤติกรรมที่ผิด นักเรียนจำเป็นต้องได้รับรู้ผลการฝึกว่า พฤติกรรมใดถูก นักเรียนจะได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อไป หากพฤติกรรมใดผิด นักเรียนจะได้แก้ไข การรู้ผลการฝึกทักษะในระยะเริ่มแรก จำเป็นต้องบอกผลกับนักเรียนทันที จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้เร็ว และความรู้ผลพร้อมกับการเสริมแรงทางบวกจะทำให้ให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการฝึกทักษะต่อไป

4. นักเรียนฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาทักษะที่คงทนจำเป็นต้องรับการฝึกอย่างต่อเนื่องซ้ำๆกัน การฝึกอย่างต่อเนื่องเป็นการกระทำซ้ำๆ กับทักษะเดิม สิ่งเราเดิม การฝึกซ้ำจึงมีประโยชน์ ดังนี้ (1) เป็นการทบทวนทักษะย่อยที่ได้ฝึกแล้ว (2) เป็นการเชื่อมโยงแต่ละทักษะย่อยทำให้เรียงลำดับได้ถูกทักษะ ถูกจังหวะ (3) ป้องกันการลืมทักษะย่อย และ (4) ทำให้สามารถพัฒนาไปสู่ขั้นการทำอย่างอัตโนมัติ

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการพัฒนาแบบการสอนโดยตรงจากครู (Direct Instruction) ที่พัฒนาจากกรอบความคิดของหลักการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ 4 ประการ ดังภาพต่อไปนี้

ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการเรียนรู้จึงประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างแรงจูงใจในการฝึกทักษะการเรียนรู้

ก่อนที่ครูจะทำการฝึกทักษะการเรียนรู้ให้นักเรียน ครูควรสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเห็นประโยชน์หรือคุณค่าของทักษะการเรียนรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรม การทดสอบก่อนเรียน การอภิปราย การบรรยาย หรือกิจกรรมใดๆ ที่ทำให้นักเรียนตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 การรู้เทคนิคของแต่ละทักษะ

ทักษะการเรียนรู้แบ่งเป็นทักษะย่อยๆ ที่สำคัญดังนี้ การรู้แหล่งข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ทำความเข้าใจ การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ แต่ละทักษะมีเทคนิคเฉพาะซึ่งครูจะต้องอธิบายหรือชี้แจงเพื่อให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการของแต่ละทักษะ

ขั้นที่ 3 การฝึกแต่ละทักษะย่อยตามลำดับ

ครูต้องให้นักเรียนได้ฝึกหรือปฏิบัติด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 การให้รู้ผลการฝึกทักษะทันที

ครูแจ้งผลการฝึกทักษะให้นักเรียนทราบทันทีว่า พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง และพฤติกรรมใดที่ไม่ถูกต้อง พร้อมบอกวิธีการแก้ไข

ขั้นที่ 5 การให้ฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง

ครูให้นักเรียนได้ฝึกซ้ำหลายๆ ครั้งอย่างต่อเนื่อง จนเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ด้วยการให้ฝึกกับสื่อประสมที่นักเรียนสามารถรู้ผลด้วยตนเอง หรือฝึกกับเพื่อน หรือฝึกด้วยตนเองโดยใช้แบบฝึกปฏิบัติ หรือทำการบ้าน เป็นต้น

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หน่วยที่ 3 หน่วยย่อยที่ 2 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เรื่อง น้ำ เวลา 3 คาบ
วัตถุประสงค์

- 1) วัตถุประสงค์ในเนื้อหาวิชา เมื่อเรียนจบเรื่องน้ำแล้ว นักเรียนสามารถ
 1. อธิบายความสำคัญของน้ำที่มีต่อสิ่งมีชีวิตได้
 2. บอกการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้
 3. อธิบายวัฏจักรของน้ำได้
 4. บอกแหล่งน้ำที่สำคัญในธรรมชาติได้
- 2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพ “ทักษะการเรียนรู้”
 1. จัดลำดับความคิดได้
 2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเนื้อหาได้
 3. สรุปเรื่องที่ได้อ่านได้

เนื้อหาวิชา

1. น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตลอดจนทั้งพืชและสัตว์
2. มนุษย์ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในด้านอุปโภค อุตสาหกรรม การเกษตร และการคมนาคม
3. น้ำที่มีอยู่ในธรรมชาติมีการหมุนเวียนเปลี่ยนสถานะอยู่ตลอดเวลา โดยที่น้ำจากแหล่งน้ำเมื่อได้รับพลังงานความร้อนจากดวงอาทิตย์ จะระเหยเป็นไอน้ำรวมตัวกันเป็นก้อนเมฆแล้วตกลงมาเป็นน้ำฝน
4. แหล่งน้ำที่สำคัญในธรรมชาติ ได้แก่ น้ำผิวดิน น้ำใต้ดิน น้ำทะเล และน้ำฝน

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจ	ขั้นนำ 1. ครูถามนักเรียนเกี่ยวกับน้ำโดยถามถึงน้ำบนโลกถ้าไม่มีจะมีผลเสียอย่างไรบ้าง 2. นักเรียนตอบและแสดงความคิดเห็น 3. ครูสรุปคำตอบในเบื้องต้นของนักเรียนเพื่อให้เห็นความสำคัญของน้ำ ขั้นกิจกรรม 1. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละ 4 คน ให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม ร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญของน้ำและการใช้ประโยชน์จากน้ำมีด้านใดบ้าง 2. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของกลุ่ม แล้วครูสรุป	- ทบทวนความรู้เดิม - ความสำคัญของน้ำ - การใช้ประโยชน์จากน้ำ	- ทักษะการฟัง - ทักษะการคิด - ทักษะการทำงานร่วมกัน - ทักษะการคิด - ทักษะการสื่อสาร
ขั้นที่ 2 รู้เทคนิคของแต่ละทักษะ	3. ให้นักเรียนศึกษาแผนภาพวัฏจักรของน้ำ โดยครูอธิบายวิธีการสังเกต และเก็บข้อมูลจากแผนภาพในเบื้องต้น	- วัฏจักรของน้ำ	- ทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นที่ 3 ฝึกทักษะ	4. นักเรียนสังเกตแผนภาพวัฏจักรของน้ำแล้วร่วมกันอภิปรายสรุปภายในกลุ่มและเขียนแผนภาพมโนติของกลุ่มจากนั้นครูสุ่มเรียกตัวแทนกลุ่มให้รายงานผลการอภิปรายกลุ่ม 2-3 กลุ่ม แล้วให้กลุ่มที่เหลืออภิปรายเพิ่มเติม		- ทักษะการบันทึก - ทักษะการวางแผน - ทักษะการทำงานร่วมกัน - ทักษะการฟัง
ขั้นที่ 4 การให้รู้ผลการฝึกทักษะ	5. ครูร่วมกับนักเรียนช่วยกันสรุปวัฏจักรของน้ำ		- ทักษะการสื่อสาร
ขั้นที่ 5 การให้ฝึกซ้ำ	6. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแบ่งหน้าที่เพื่อไปศึกษารายละเอียดแหล่งน้ำตามธรรมชาติแต่ละแหล่ง โดยจัดแยกแหล่งข้อมูลเป็น 4 ศูนย์	- แหล่งน้ำธรรมชาติ - น้ำผิวดิน - น้ำใต้ดิน - น้ำทะเล - น้ำฝน	- ทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล - ทักษะการบันทึก - ทักษะการวางแผน - ทักษะการทำงานร่วมกัน
ขั้นฝึกทักษะ	7. นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มที่ศึกษาในแต่ละศูนย์นำความรู้ที่ได้มาอธิบายแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลแหล่งน้ำธรรมชาติครบทั้ง 4 แหล่ง		- ทักษะการบันทึก - ทักษะการฟัง - ทักษะการคิด - ทักษะการสื่อสาร

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นการให้รู้ผล การฝึกทักษะ	8. นักเรียนตอบคำถามเกี่ยวกับลักษณะของแหล่งน้ำธรรมชาติแต่ละแหล่งลงในแบบฝึกปฏิบัติ 9. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายลักษณะของแหล่งน้ำธรรมชาติแต่ละแหล่ง โดยการสุ่มสมาชิกในบางกลุ่มเป็นผู้นำเสนอและกลุ่มอื่นช่วยเพิ่มเติม ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความสำคัญของน้ำ และอภิปรายถึงความตระหนักในการใช้ทรัพยากรน้ำ		- ทักษะการตอบคำถาม - ทักษะการสื่อสาร - ทักษะการคิด - ทักษะการฟัง - ทักษะการสื่อสาร

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. แผนภาพวัฏจักรของน้ำ
2. เอกสารเกี่ยวกับแหล่งน้ำในธรรมชาติ
3. แบบฝึกปฏิบัติ

2) ระดับมัธยมศึกษา

วิชา วิทยาศาสตร์

ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3

เรื่อง เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน

เวลา 50 นาที

วัตถุประสงค์

1) วัตถุประสงค์ในเนื้อหาวิชา เมื่อเรียนจบเรื่องแล้ว นักเรียนสามารถ

1. อธิบายการไหลของกระแสไฟฟ้าในวงจรไฟฟ้าในบ้านได้
2. อธิบายความหมายของวงจรปิด และวงจรเปิดได้
3. ต่ วงจรไฟฟ้า โดยใช้อุปกรณ์ตัดต่อวงจรอย่างง่ายได้
4. สรุปหลักการต่ออุปกรณ์ไฟฟ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านได้

2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพ “ทักษะการเรียนรู้”

1. มีทักษะการฟัง การสังเกต และการทำความเข้าใจ
2. ทักษะการรวบรวมและบันทึกข้อมูลจากการสังเกตได้
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลได้
4. สรุปผลการทดลองได้

เนื้อหาวิชา

1. วงจรไฟฟ้าเป็นเส้นทางที่กระแสไฟฟ้าผ่านได้ ถ้าวางจรนั้นกระแสไฟฟ้าผ่านได้ครบวงจรเรียกว่า วงจรปิด ถ้าวางจรนั้นไม่มีกระแสไฟฟ้าผ่านเพราะส่วนใดส่วนหนึ่งของวงจรขาดเรียกว่าวงจรเปิด

2. สะพานไฟ ฟิวส์ สวิตช์ เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ตัดต่อวงจร

3. อุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ตัดต่อวงจรต้องต่ออนุกรมกับเครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน ต้องต่อขนานกับแหล่งจ่ายไฟ

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจ	ขั้นนำ 1. ครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้บอร์ดตอบคำถามที่ใช้วงจรไฟฟ้า เมื่อนักเรียนตอบคำถามแล้วครูเฉลย ถ้าถูกหลอดไฟจะติดสว่าง ถ้าไม่ถูกหลอดไฟไม่ติดสว่าง		- ทักษะการสังเกต - ทักษะการฟัง
ขั้นที่ 2 รู้เทคนิคของแต่ละทักษะ	2. ครูถามนักเรียนว่า ทำไมหลอดไฟจึงติดสว่างได้เมื่อเรานำขั้วไปแตะกับขั้วที่ถูก แล้วโยงให้เห็นความสำคัญของวงจรไฟฟ้า และแนะนำวงจรไฟฟ้าเบื้องต้น ขั้นกิจกรรม		- ทักษะการคิด - ทักษะการสื่อสาร
ขั้นที่ 3 ฝึกทักษะ	1. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ ละ 4 คน ให้แต่ละกลุ่ม ร่วมกันอภิปราย ในเรื่องวงจรไฟฟ้าวงจรปิด และวงจรเปิด 2. ครูสุ่มนักเรียนบางกลุ่มนำเสนอพร้อมสาธิตให้เห็นวงจรปิด วงจรเปิด โดยใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างง่าย แล้วให้กลุ่มอื่น ๆ ช่วยเสริม	- วงจรไฟฟ้า - วงจรปิด - วงจรเปิด	- ทักษะการทำงานร่วมกัน - ทักษะการคิด - ทักษะการสื่อสาร

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นที่ 4 การให้รู้ผลการฝึกทักษะ	3. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตั้งคำถามโดยใช้บอร์ดตอบคำถามที่ใช้วงจรไฟฟ้าแล้วให้แต่ละกลุ่มถามคำถามเพื่อนและตรวจคำตอบ โดยใช้บอร์ดที่ทำ 4. ครูแนะนำให้นักเรียนรู้จักอุปกรณ์ตัดต่อวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย ได้แก่ สะพานไฟ สวิตช์ และ ฟิวส์	- การต่อวงจรไฟฟ้า	- ทักษะการใช้คำถาม - ทักษะการวางแผน - ทักษะการสื่อสาร - ทักษะการฟัง
ขั้นที่ 5 การให้ฝึกทักษะซ้ำ	5. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม รับอุปกรณ์ไปต่อวงจร โดยใช้ อุปกรณ์ตัดต่อวงจรประกอบแล้วให้เขียนวงจรพร้อมบันทึกผล 6. ครูให้หลอดไฟแก่นักเรียนเพิ่มเติมอีก กลุ่มละ 2-3 หลอด ให้นักเรียนหาวิธีต่อวงจรให้หลอดไฟทุกดวงติดสว่างได้ 7. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการต่อวงจรที่ใช้อุปกรณ์ตัดต่อวงจรไฟฟ้า และการใช้หลอดไฟหลายดวง		- ทักษะการรวบรวมข้อมูล - ทักษะการสังเกต - ทักษะการบันทึก - ทักษะการวางแผน - ทักษะการทำงานร่วมกัน - ทักษะการคิด - ทักษะการสื่อสาร - ทักษะการฟัง

ขั้นตอนการพัฒนา	ขั้นตอนการสอน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
การให้รู้ผลการฝึกทักษะ	8. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปหลักการต่อวงจรไฟฟ้าพร้อมอธิบายเปรียบเทียบให้เห็นหลอดไฟในวงจรเหมือนกับเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน ขั้นสรุป - ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปการต่อวงจรไฟฟ้าในบ้าน		- ทักษะวิเคราะห์การทำความเข้าใจ - ทักษะการสื่อสาร

สื่อการเรียนการสอน

1. บอร์ดตอบคำถามที่ใช้วงจรไฟฟ้า
2. สายไฟพร้อมคลิปปากจระเข้
3. หลอดไฟ
4. สวิตช์
5. สะพานไฟ
6. ฟิวส์
7. รางถ่าน พร้อมถ่านไฟฉาย
8. แผนภาพเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน
9. แผนภาพวงจรไฟฟ้า

ทักษะการคิด

1. ความหมายของ ทักษะการคิด

การคิด หมายถึง กระบวนการทำงานของสมองโดยใช้ประสบการณ์มาสัมพันธ์กับสิ่งเร้า และสภาพแวดล้อม โดยนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สังเคราะห์ และประเมินอย่างมีระบบและเหตุผล เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่

ความสามารถในการคิดเป็นศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ในเด็กไทย โดยการฝึกอย่างสม่ำเสมอ จากความสามารถในการคิดง่าย ๆ ระดับพื้นฐาน และเพิ่มความซับซ้อนให้มากขึ้นเรื่อย ๆ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการคิดระดับสูง จะทำให้เกิดขึ้นในเด็กได้จะต้องให้เด็กได้ผ่านการฝึกคิดระดับพื้นฐานก่อนและเมื่อเด็กได้รับการฝึกจนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์ได้แล้ว และได้ฝึกความสามารถนี้บ่อย ๆ จะพัฒนากลายเป็นนิสัย และสามารถใช้ศักยภาพนี้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ ทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงมีดังนี้

1.1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ บุคคลที่เมื่อได้รับข้อมูลที่มีความสับสน หรือประสพสภาวะที่เป็นปัญหา จะสามารถใช้กระบวนการคิดที่รอบคอบ สมเหตุสมผลมีการพิจารณาข้อมูลรอบด้านอย่างรอบคอบ กว้างไกล ลึกซึ้ง และมีการตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งที่ให้ข้อมูล มีการพิจารณากลั่นกรองความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล มีการไตร่ตรองผลที่สามารถเกิดได้จากการตัดสินใจทั้งด้านคุณและโทษ คุณค่าที่แท้จริงหรือคุณค่าเทียมของสิ่งนั้น มีการทบทวนเพื่อหาข้อสรุปก่อนนำไปสู่การตัดสินใจครั้งสุดท้าย

ความสามารถในคุณลักษณะนี้ จะแสดงออกได้ 4 ระดับ เมื่อบุคคลได้รับข้อมูลที่มีความสับสน หรือประสพกับสภาวะที่มีปัญหาดังนี้

ระดับที่ 1 - ตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึกและประสบการณ์ของตัวเองเป็นหลัก

ระดับที่ 2 - ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านในการพิจารณา

ระดับที่ 3 - ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านพิจารณาอย่างมีเหตุผลทั้งด้านดีและเสีย

ระดับที่ 4 - ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านพิจารณาอย่างมีเหตุผลและมีการคิด

ทบทวนคำตอบของการตัดสินใจ

พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- กำหนดเป้าหมายในการคิดอย่างถูกต้อง
- ระบุนะระเด็นในการคิดได้อย่างชัดเจน
- ประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางด้านข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิดทั้งทางกว้าง ทางลึกและไกล
- วิเคราะห์ข้อมูล และเลือกข้อมูลที่จะใช้ในการคิดได้
- ประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้
- ใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูล เพื่อแสวงหาทางเลือก/คำตอบที่สมเหตุสมผลตามข้อมูลที่มี
- เลือกทางเลือกที่เหมาะสม โดยพิจารณาถึงผลที่จะตามมา และคุณค่าหรือความหมายที่แท้จริงของสิ่งนั้น
- ชั่งน้ำหนัก ผลเสีย คุณ-โทษ ระยะสั้นและระยะยาว
- พิจารณาคำตอบ ไตร่ตรอง ทบทวน กลับไปมาให้รอบคอบ
- ประเมินทางเลือก และลงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิด

หมายเหตุ นักเรียนต้องฝึกปฏิบัติตามพฤติกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ข้อ

1-10

1.2 ความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์คือ บุคคลที่สามารถใช้ความคิดเชิงประยุกต์จากความคิดทั่วไป เพื่อให้ได้ผลงานใหม่ที่หลากหลาย แหกแนวแต่เป็นประโยชน์ โดยไม่ยึดติดกับกรอบความคิด บุคคลดังกล่าวเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงาน หรือ ประสบกับสถานะที่เป็นปัญหาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรม 4 ระดับ ดังนี้

- ระดับที่ 1 - ทำงานเพื่อให้ได้ผลงานตามคำสั่ง โดยดำเนินงานตามขั้นตอน หรือ รายละเอียดของงานอย่างเคร่งเครียด หรือเสนอวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการเดิมๆ เหมือนที่เคยใช้มาก่อน
- ระดับที่ 2 - ทำงานเพื่อให้ได้ผลงานตามคำสั่งโดยมีการดัดแปลงรายละเอียดในขั้นตอนการทำงานของส่วน แต่ยังคงดำเนินการตามขั้นตอนหลักอย่างครบถ้วน หรือเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่มีขั้นตอนแตกต่างไปจากเดิม แต่ยังคงยึดกรอบหรือหลักการ หรือวิธีการเดิมที่เคยใช้มาก่อน

ระดับที่ 3 - ทำงานเพื่อให้ได้ผลงานตามคำสั่ง โดยมีการดัดแปลงรายละเอียดในขั้นตอนการทำงานมากกว่าครึ่ง มีการดัดแปลง ยุบรวม หรือเพิ่มเติมขั้นตอนหลักของการทำงานหรือเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่มีการแก้ไขกรอบหรือหลักการบางส่วนจากวิธีเดิมที่เคยใช้มาก่อน

ระดับที่ 4 - ทำงานเพื่อให้ได้ผลงานตามคำสั่ง โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งขั้นตอนหลักและรายละเอียดของการทำงาน เป็นวิธีการทำงานแบบใหม่ที่ไม่เคยทำมาก่อน หรือเสนอวิธีการแก้ปัญหา โดยวิธีการใหม่แตกต่างไปจากวิธีการที่เคยใช้มาก่อนโดยสิ้นเชิง

พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- แสดงความคิดแปลกใหม่ที่แตกต่างหรือนอกกรอบจากความคิดเดิมแบบธรรมดา
- กล้าแสดงความคิดของตนออกมาให้คนอื่น ๆ รับรู้
- แสดงปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกันออกมาได้มากหลายอย่างแตกต่างกัน
- ให้อะเอียดของเรื่องที่คิดได้อย่างสมบูรณ์

ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการคิดระดับสูง พัฒนาได้จากการฝึกคิดในระดับพื้นฐานก่อน ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการคิด

1. การคิดเป็นความสามารถที่พัฒนาได้ โดยการฝึกฝนการคิดจากระดับง่ายมาถึงระดับที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ได้แก่ การฝึกทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิดมาเป็นลำดับ โดยครูทำการศึกษาความหมายของการคิดแต่ละหน่วยจนเข้าใจ แล้วทำการออกแบบคำถามหรือกิจกรรมต่างๆ สอดแทรกไปกับเนื้อหาการสอนรายวิชาที่สอนอยู่อย่างเหมาะสม

2. ในการพัฒนาทักษะการคิด ครูควรจำแนกพฤติกรรมคิดเป็นทักษะย่อยๆ ให้นักเรียนฝึกตั้งแต่ระดับพื้นฐาน และค่อยๆ เพิ่มระดับให้สูงขึ้น

3. ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งในและนอกชั้นเรียน ครูจะต้องคำนึงถึงการสอดแทรกการฝึกลักษณะนิสัยต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการคิด จนกลายเป็นนิสัยที่ติดไปกับตัวนักเรียน ได้แก่ การมีใจกว้างเป็นธรรม กระตือรือร้น ช่างวิเคราะห์ผสมผสาน ขยันต่อสู้ อุตุน กล้าเสี่ยง มีความมั่นใจในตนเอง และน่ารักน่าคบ

4. นักเรียนควรได้รับการแนะนำให้คิดอย่างถูกต้อง และพัฒนาไปถึงขั้นสามารถควบคุมการคิดที่ถูกต้องได้ด้วยตนเอง

5. การสอนให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ทุกครั้ง ควรเรียงลำดับเนื้อหา และกิจกรรมจากพื้นฐานไปสู่ที่ซับซ้อนมากขึ้น

6. การพัฒนาสมรรถภาพสมองเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องจัดประสบการณ์ และสิ่งเร้าที่ให้นักเรียนสามารถปรับเข้ากับโครงสร้างความรู้เดิมของนักเรียนได้

7. ครูควรจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้รับรู้ด้วยการกระทำ การสร้างภาพในใจ และการแสดงออกถึงสิ่งที่เรารู้นั้นออกมาเป็นสัญลักษณ์ ภาษาหรือรูปภาพ

8. การให้รอบความคิดแก่นักเรียนก่อนสอนเนื้อหาสาระใดๆ จะช่วยเป็นสะพานหรือโครงสร้างที่นักเรียนสามารถนำเนื้อหา หรือสิ่งที่เรารู้ใหม่ ไปเชื่อมโยงยึดเกาะได้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมาย

9. ครูควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออกถึงผลของการเรียนรู้อย่างครบถ้วน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมใช้ทักษะทางปัญญา การใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา การแสดงความสามารถในการใช้ภาษา การแสดงทักษะการเคลื่อนไหว และการแสดงออกของเจตคติ

10. ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกของความคิด ผ่านวิธีการต่างๆ ได้แก่ ด้านดนตรี ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ ด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านภาษา ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านการเข้ากับผู้อื่น ด้านการเข้าใจตนเอง และด้านความเข้าใจธรรมชาติ

11. ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีความสัมพันธ์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน หรือจัดสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับชีวิตจริง เพื่อให้นักเรียนมีการปรับตัว สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนกันได้

12. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนคิดเป็นจะต้องมีการจัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ตระหนักในปัญหาและคิดหาทางแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาผสมผสานจนเกิดความคิดที่จะเลือกตัดสินใจ หรือปฏิบัติให้เกิดความพึงพอใจ และสามารถแก้ปัญหานั้นได้

13. การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนจะต้องจัดกิจกรรมกระตุ้นให้เขาได้คิดอย่างแยกคาง ลึกซึ้งในลักษณะต่างๆ ตามระดับวัย วุฒิภาวะของแต่ละบุคคล ซึ่งการคิดตามแนวพระพุทธศาสนาค่อนข้างละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง จึงควรจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียนให้มากที่สุด

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการคิด

การที่ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดให้นักเรียนได้ จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ที่จำเป็นและผ่านกิจกรรมการฝึกปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำ และพฤติกรรมที่แสดงออกของการคิดระดับต่าง ๆ

2. ศึกษาลักษณะการสอดแทรก คำถาม/กิจกรรม ที่ส่งเสริมการคิดจากสถานการณ์ตัวอย่าง

3. ศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากตัวอย่างรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการคิด

4. ฝึกวิเคราะห์บทเรียน หรือแผนการสอนเดิม เพื่อสอดแทรกกิจกรรมส่งเสริมการคิด

ดังนั้นเมื่อศึกษารายละเอียดในความหมายของทักษะการคิดทักษะย่อย และพฤติกรรมที่แสดงในส่วนที่ 1 แล้ว ครูควรศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ (1) สถานการณ์ตัวอย่างการใช้คำถาม/กิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด (2) ตัวอย่างรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการคิด

(1) สถานการณ์ตัวอย่างการใช้คำถาม/กิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด

สถานการณ์ที่ 1 “เจ้านกเขาเถื่อน”

ครูให้นักเรียนอ่านบทกลอน เรื่องเจ้านกเขาเถื่อน ต่อไปนี้

เจ้านกเขาเถื่อนเอ๋ย	ให้เจ้าอยู่เรือนเลี้ยงน้อง
แม่จะไปขายของ	เลี้ยงน้อง เกิดพ่อคุณเอ๋ย
นกเขาเอ๋ย	ชั้นอยู่แต่เช้าจนเย็น
ชั้นเกิด แม่จะฟังเสียงเล่น	เนื้อเย็นเจ้าคนเดียว
นกเขาเอ๋ย	ชั้นอยู่แต่เช้าจนเที่ยง
พระสุริยาบ่ายเบี่ยง	เที่ยงแล้วจนนอนเปลเอ๋ย

เมื่ออ่านบทกลอนจบแล้ว ครูตั้งคำถามให้นักเรียนตอบดังนี้

1. นกเขาในเรื่องนี้เป็นคนหรือสัตว์	และประโยคใดบอกไว้
2. รู้ได้อย่างไรว่าเป็นสัตว์	” ”
3. รู้ได้อย่างไรว่าเป็นเด็ก	” ”
4. เด็กคนนี้เป็นผู้ชาย หรือผู้หญิง	” ”
5. แม่ในบทกลอนนี้ มีลูกกี่คน	” ”
6. แม่กลับจากขายของเวลาใด	” ”
7. ตอนเที่ยงเด็ก ๆ ทำอะไรบ้าง	” ”

กิจกรรมนี้นักเรียนจะได้ฝึกทักษะการคิด หลายทักษะ ได้แก่ ทักษะการสังเกต การเปรียบเทียบ การตีความ การลงข้อสรุป

สถานการณ์ที่ 2 อ่านเพื่อขยายความ

ครูนำข้อมูลจากการอ่านจับใจความในบทเรียนไปใช้กับสถานการณ์ใกล้เคียงกัน โดยการใช้เหตุผลเปรียบเทียบ และอนุมานจากข้อมูลเดิม เช่น ใช้คำถามว่า “ถ้าเจ้าแก้มไม่ตายจะเกิดผลดีต่อบิดอย่างไรบ้าง”

หรือเมื่อนักเรียนอ่านบทกลอนเจ้านกเขาเถื่อนจบแล้วถามนักเรียนว่า ถ้าแม่ในเพลงกล่อมเด็กไม่มีนกเขาเถื่อนแล้วจะมีอะไรเกิดขึ้นได้บ้าง หรืออ่านเนื้อหาเรื่องนายพรานกับนกกาเหว่า แล้วถามนักเรียนว่าถ้าไม่มีนายพราน นกกาเหว่าจะเป็นอย่างไบบ้าง

จากสถานการณ์ข้างต้น ครูได้ทำการช่วยให้นักเรียนเขียนข้อเขียน โดยกำหนดหัวข้อง่าย ๆ ให้คิดต่อจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่ นักเรียนจะได้ฝึกลักษณะการคิดไกล บนพื้นฐานข้อมูลเดิม และยิ่งกว่านั้น ครูยังสามารถจุดประกายให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ โดยการกำหนดให้นักเรียนเขียนข้อเขียนโดยไม่บังคับว่าจะต้องเขียนเฉพาะหัวข้อที่ครูกำหนดนักเรียนคนใดไม่ชอบใจที่จะคิดจะเขียนตามหัวข้อที่ครูกำหนด ก็มีอิสระที่จะคิดและเขียนเองได้ตามความพอใจ

สถานการณ์ที่ 3

ครูเล่าข้อความในหนังสือ “อย่าสอนว่าคนแปลกหน้าให้ของจงอย่ารับ หรือเขาชวนไปไหนก็อย่าไปเด็ดขาดแม้แต่คนรู้จักก็ต้องระวังด้วย เพื่อนกันถ้าไม่แน่ใจก็อย่าเชื่อ” แล้วให้นักเรียน ชวนกันเล่าเรื่องราวที่พวกเขารับรู้จากหมู่บ้านว่ามีการจับคนขายยาเสพติดได้ หรือเหตุการณ์จากประสบการณ์จริงที่มีสถานการณ์ใกล้เคียงกัน

ในสถานการณ์นี้นักเรียนจะได้ฝึกทักษะการฟัง และทักษะการบรรยาย รวมถึงการส่งเสริมลักษณะนิสัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการคิด คือ การยอมรับฟังความคิดเห็น หรือประสบการณ์ของผู้อื่น และได้ฝึกความมั่นใจในตัวเอง

นอกจากสถานการณ์ที่ยกเป็นตัวอย่างนี้แล้ว อาจารย์ชาติรี สำราญ ยังได้เสนอแนวจัดกิจกรรมย่อยๆ ที่ล้วนส่งเสริมการคิดไว้ด้วย ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

1. ครูให้นักเรียนอ่านบทกลอนที่ครูกำหนดให้ แล้วเขียนเรียงความที่มีใจความเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น โดยเขียนตามความรู้สึกต่อเนื่องกับเนื้อหาที่อ่าน เป็นการฝึกการคิดกว้างไกล คิดเลยไปจากเรื่องที่รู้แล้ว และฝึกทักษะ

2. ให้นักเรียนดูรูปภาพที่มีรายละเอียดบางอย่าง แสดงความขัดแย้งกัน หรือขัดแย้งกับความเป็นจริง หรือสิ่งที่ควรจะเป็น แล้วให้นักเรียนเขียนเพื่อแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมนี้ครูอาจใช้คำสั่งกระตุ้นการคิด เช่น โปรดสังเกต กระท้อนในรูปภาพนี้ แล้วบอกลักษณะต่าง ๆ ของกระท้อนออกมาให้ได้มากที่สุด และแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่สังเกตเห็นนั้นด้วย (ฝึกทักษะการสังเกต เปรียบเทียบ ลงข้อสรุป และการบรรยาย)

3. ให้นักเรียนหลายๆ คนช่วยกันต่อเติมความคิดเห็น หรือความหมายของสิ่งหนึ่งอย่างกว้างขวางที่สุด (ฝึกทักษะการขยายความ)

4. ให้นักเรียนอ่านข้อความสั้นๆ แล้วขยายความให้ยาว มีเหตุผล ใช้ภาษาและโวหารไพเราะถูกต้อง (ฝึกทักษะการขยายความ และการคิดอย่างมีเหตุผล)

5. ให้นักเรียนอ่านเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง แล้วให้เขียนบรรยายพฤติกรรมของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งออกมาให้ได้มากที่สุด (ฝึกทักษะการขยายความและคิดกว้าง)

6. ให้นักเรียนอ่านเพื่อค้นหาคำภายในบทความที่ครูกำหนด เช่น ให้หาว่าในบทความนี้มีคำที่ใช้ “ไ” กี่คำ และเป็นคำอะไรบ้าง (ฝึกทักษะการอ่าน และการสังเกต และยังได้ฝึกลักษณะนิสัยการมีสมาธิในขณะที่อ่าน)

7. ให้นักเรียนอ่านบทความเพื่อจับใจความหลัก ใจความรอง โดยใช้คำสั่งให้หาใจความสำคัญของเรื่องนี้ คืออะไร เกี่ยวกับใคร กล่าวถึงใคร ทำอะไร สำคัญอย่างไร (ฝึกทักษะการอ่าน การเชื่อมโยงความคิด การสังเกต การคิดอย่างมีเหตุผล และการฝึกการมีสมาธิในขณะที่อ่าน)

8. นักเรียนอ่านบทความแล้วแยกข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นออกจากกัน (ฝึกทักษะการอ่าน การจำแนก การใช้เหตุผล และเป็นส่วนหนึ่งของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ)

9. ให้นักเรียนประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่าเป็นความจริง เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือเป็นการเพื่อฉ้อฉน (ฝึกทักษะการอ่าน การจำแนก การใช้เหตุผล และส่วนหนึ่งของการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ)

10. ให้นักเรียนค้นหาสาระสำคัญ หรือใจความสำคัญของเรื่องที่ได้อ่านหรือได้ฟัง โดยยังไม่ต้องสนใจในรายละเอียดของเรื่อง (ฝึกทักษะการสร้างความคิดรวบยอด)

11. ให้นักเรียนค้นหาข้อความที่เป็นเหตุ และข้อความที่เป็นผลโดย

ก. ให้นำประโยคจากหนังสือมาช่วยกันค้นหาข้อความแสดงเหตุข้อความแสดงผล แล้วนำมาอภิปราย

ข. ให้นำข้อความแสดงเหตุ และข้อความแสดงผล ที่ค้นพบมาเขียนสรุปความย่อความ โดยต้องสามารถระบุได้ว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร ด้วยข้อความที่สั้น กระชับรัด และอ่านง่าย

ค. เสนอตัวอย่าง ข้อความที่เป็นเหตุเป็นผล ที่ถูกต้องแก่นักเรียนแล้วให้ข้อความที่เป็นเหตุหรือเป็นประโยคที่เหลือให้สมบูรณ์

(ฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล ทักษะการสรุปย่อ ทักษะการเขียน และยังได้ฝึกนิสัยการรับฟังความคิดเห็นอย่างใจกว้าง เพราะเหตุหนึ่งเหตุ อาจก่อให้เกิดผลหลาย ๆ อย่าง และผลบางอย่างก็อาจเกิดจากเหตุได้หลายเหตุ) เช่น

- ให้นักเรียนอ่านเรื่องสุดสาคร แล้วถามว่า รู้ไหมว่าทำไมฤาษีจึงบอกวิธีจับม้ามังกรให้สุดสาคร
- ใช้ภาพหรือประโยคเป็นสื่อ ให้ตีความหมายจากภาพที่เห็นเพื่อบอกว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้

12. ให้นักเรียนอ่านเพื่อวิจารณ์เรื่อง หลังจากเคยฝึกการค้นหาเหตุผลมาแล้วให้เขียนวิจารณ์เรื่องที่อ่าน สามารถบอกได้ว่า ตัวละครตัวใด ดี ชั่วอย่างไร (ฝึกทักษะการอ่านและการวิเคราะห์)

(2) ตัวอย่างรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการคิด

1. รูปแบบการสอนตามแนวคิดสร้างสรรค์สร้างความรู้ (CONSTRUCTIVISM)

ความเชื่อพื้นฐาน

ทฤษฎีการสร้างสรรค์สร้างความรู้มองเห็นว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนแต่ละคนสร้างความหมายขึ้นจากประสบการณ์ของตน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต ต้องใช้เวลาและสติปัญญา กระบวนการนี้สามารถถ่ายทอดโดยการจัดการเรียนการสอนได้ แต่ความรู้ไม่สามารถเกิดด้วยวิธีการดูดซึมข้อความที่ได้รับจากผู้สอน

ขั้นตอนการสอนเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์สร้างความรู้ (การสอนแบบ 5E)

1. จัดให้ผู้เรียนอยู่ในบทเรียน (Engage the learner) โดยการตั้งคำถามหรือเล่าเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจ และช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่จะเรียนกับความรู้เดิม

2. สำรวจเพื่อสร้างมโนทัศน์ (Explore the concept) โดยผู้สอนอธิบายสั้น ๆ พร้อมกับคำศัพท์ 2-3 คำ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน แล้วจึงให้คำจำกัดความของปัญหา หรือปรากฏการณ์เป็นคำพูดของตนเอง

3. อธิบายมโนทัศน์และให้คำจำกัดความ (Explain the concept and define the terms) โดยผู้สอนให้ข้อมูลหรืออธิบายความหมายคำศัพท์บางคำ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำคำศัพท์นั้นไปบรรยายสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ แล้วใช้สติปัญญาตรวจสอบสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ แล้วจัดให้เข้ากับสิ่งที่เขารู้อยู่แล้วอย่างไร

4. ขยายความมโนทัศน์ (Elaborate on the concept) โดยจัดหาสถานการณ์พิเศษหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้เรียนมีโอกาสมุ่งมั่นใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่สะสมมา ทำการสำรวจ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอธิบาย ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งให้กับตัวผู้เรียนเอง

5. ประเมินความเข้าใจมโนทัศน์ (Evaluate students' understanding of the concept) โดยประเมินสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ และสิ่งที่เขาจะต้องดำเนินการขยายความรู้ความเข้าใจต่อไป

2. รูปแบบการสอนแบบ Synectic

แนวคิดพื้นฐาน

1. บุคคลมีแนวคิดเห็นแตกต่างกันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับลักษณะทางพันธุกรรม สภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่ได้รับ
2. ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น บุคคลจะตัดสินใจแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้จากประสบการณ์ที่เคยได้รับมาในอดีต รวมกับอิทธิพลของลักษณะทางพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมที่เคยเกี่ยวข้องมาใช้สร้างวิธีการแก้ปัญหา
3. บุคคลมักจะยึดมั่นว่าวิธีการคิดแก้ปัญหาของตัวเองเป็นวิธีการที่ดีที่สุดแล้ว โดยมีได้คำนึงถึงวิธีการแก้ปัญหาในมุมที่คับแคบเกินไปและไม่ได้ผลดี
4. ถ้าให้บุคคลจากหลายกลุ่มประสบการณ์ มาช่วยกันแก้ปัญหา จะได้วิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายวิธีมากขึ้น และจะทำให้ได้วิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น
5. บุคคลจะเกิดความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเดิมได้ ถ้ามีโอกาสได้ลองคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ไม่เคยคิดมาก่อน หรือคิดแก้ปัญหาโดยสมมติว่าตัวเองเป็นคนอื่น
6. วิธีการที่จะกระตุ้นให้บุคคลมีโอกาสได้คิดด้วยแนวทางที่แปลกไปจากเดิม ประกอบด้วยกระบวนการ 3 กระบวนการ คือ
 - 6.1 Direct Analogy เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ไม่น่าจะนำเอามาเปรียบเทียบกันได้ โดยการพยายามหาข้อเปรียบเทียบ ความเหมือนและความต่างกันของสิ่งของคู่กัน
 - 6.2 Personal Analogy เป็นวิธีการให้บุคคลลองคิดว่า ถ้าต้องเป็นอะไรสักอย่างที่ไม่ใช่ตัวเอง จะมีความรู้สึกอย่างไร ในสภาพการณ์ต่างๆ เป็นการฝึกเอาใจเขามาใส่ใจเรา
 - 6.3 Compressed Conflict เป็นการสร้างคำใหม่ที่มีความหมาย จากการนำเอาคำ 2 คำ หรือวลี 2 วลี มาเขียนต่อกัน โดยคำหรือวลีทั้งสองนั้นไม่น่าจะนำมาอยู่รวมกันได้ เป็นคำหรือวลีที่มีความหมายขัดแย้งกันอยู่ในตัว

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กระบวนการ/วิธีการ	เทคนิคการสอนและข้อเสนอแนะ
ก. ขั้นเตรียม 1. เตรียมประเด็นหัวข้อ หรือเนื้อหาที่จะให้นักเรียนคิด 2. เตรียมหาคำคู่ต่างๆ จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ ให้นักเรียนเปรียบเทียบความเหมือนกัน และความแตกต่างกัน 3. เตรียมรายชื่อบุคคล หรือสิ่งของเป็นบทบาทที่จะให้นักเรียนร่วมเพื่อแสดงความรู้สึกออกมา 4. เตรียมคำอธิบายและตัวอย่างของคำที่เป็น Compressed Conflict	1. ประเด็นหัวข้อที่จะนำมาใช้ อาจเป็นปัญหาปลายเปิดที่สามารถหาคำตอบที่ถูกต้องได้หลายคำตอบ หรือเป็นกิจกรรมใดๆที่เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดที่จะต้องหาคำตอบ หรือแสดงผลงานใดๆ ออกมา 2. หาคำคู่ จำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยที่คำคู่ดังกล่าวนั้นจะต้องมีความเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับเนื้อหาในประเด็นหัวข้อที่ให้นักเรียนคิดในข้อ 1. 3. หารายชื่อบุคคลหรือสิ่งของที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์หรืออยู่ในเนื้อหาของประเด็นหัวข้อที่เตรียมไว้ในข้อ 1. ข้อ 2. 4. คำ Compressed Conflict คือวลีที่เกิดจากการนำคำหรือวลี 2 คำที่ไม่น่าจะอยู่รวมกันได้มาต่อกันให้เกิดคำใหม่ที่มีความหมาย และเป็นความหมายที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในตัวเอง เช่น วลีที่ว่าความรื่นรมย์ที่น่าสพึงกลัว สนุกอย่างอึดอัด รักอันตราย สงครามเย็น แผ่ขยายไร้อำนาจ ใช้กำลังอย่างสงบ ฯลฯ
ข. ขั้นสอน 5. เสนอประเด็นหัวข้อเป็นโจทย์ให้นักเรียนใช้ความคิดแล้วให้นักเรียนจำคำตอบหรือเก็บผลงานที่ตนทำนั้นไว้	5. กระตุ้นให้นักเรียนทุกคนใช้ความคิดอย่างอิสระ และให้กล้าแสดงความคิดเห็นหรือคำตอบออกมา โดยไม่ต้องกลัวว่าจะตอบผิด ครูจะต้องเน้นตลอดเวลาว่าไม่มีคำตอบใดผิดและต้องกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกอย่างทั่วถึง

กระบวนการ/วิธีการ	เทคนิคการสอนและข้อเสนอแนะ
6. เสนอคำคู่ที่ไม่น่าจะนำมาเปรียบเทียบกันได้ให้นักเรียนแสดงการเปรียบเทียบทั้งเปรียบเทียบเหมือนและเปรียบเทียบต่าง แล้วเขียนข้อความเปรียบเทียบที่เป็นคำตอบของนักเรียนไว้บนกระดาน 7. เสนอรายชื่อ สิ่งของและสถานการณ์ให้นักเรียนลองสมมติตัวเองเป็น และให้นักเรียนบรรยายความรู้สึกออกมาเขียนถ้อยคำเหล่านั้นบนกระดาน 8. อธิบายความหมายของคำ Compressed Conflict และให้นักเรียนลองหาคำดังกล่าวจากคำต่าง ๆ ที่มีอยู่บนกระดาน ครูจะให้นักเรียนช่วยกันคิดคำจำนวนมากที่สุด จนเป็นที่พอใจของนักเรียน 9. ให้นักเรียนช่วยกันอธิบายความหมายของคำ Compressed Conflict ทุกคำที่เขียนไว้บนกระดานแล้วให้นักเรียนเลือกคำที่ชอบ โดยครูจะเขียนวงกลมรอบคำบนกระดานที่นักเรียนเลือกไว้ 10. ให้นักเรียนนำคำ Compressed Conflict ที่เลือกไว้มาแก้ไขปรับปรุงแต่งผลงานที่ปรับปรุงใหม่ และให้นักเรียนแสดงความรู้สึกว่าตนได้เรียนรู้สิ่งใดใหม่ ๆ บ้างจากการเรียน	6. กระตุ้นให้นักเรียนทุกคนใช้ความคิดอย่างอิสระและกล้าแสดงออก โดยการยอมรับคำตอบที่เป็นไปได้ทุกคำตอบ ในขณะเดียวกัน ครูแสดงตัวอย่างการเปรียบเทียบ ความเหมือนและความต่างของคำคู่ นั้นให้นักเรียนดู 7. กระตุ้นให้นักเรียนทุกคนคิดและกล้าแสดงออกตลอดเวลา ในขณะเดียวกัน ครูจะต้องช่วยยกตัวอย่างประกอบและให้การเสริมกำลังใจทุกครั้งเมื่อนักเรียนแสดงคำตอบออกมา 8. ครูยกตัวอย่างประกอบ และเมื่อนักเรียนเสนอคำที่สร้างขึ้น ครูจะต้องให้ข้อมูลย้อนกลับว่าใช่คำ Compressed Conflict หรือไม่ ถ้าไม่ใช่ผิดตรงไหน แล้วกระตุ้นให้นักเรียนเสนอคำขึ้นใหม่อีก เมื่อพบว่าเป็นคำที่ถูกต้องครูจะให้คำชมเชยและเขียนคำดังกล่าวนั้นไว้บนกระดาน 9. กระตุ้นให้นักเรียนทุกคนช่วยกันอธิบายความหมายของคำในกรณีที่ดีขัด ครูสามารถช่วยแนะนำความหมายของคำนั้น ๆ ได้ การเลือกคำที่ชอบนักเรียนสามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำ 10. กระตุ้นให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิด จากงานเดิมที่ทำไว้กับคำต่าง ๆ ที่คิดได้ แล้วปล่อยให้ นักเรียนใช้ความคิดอย่างอิสระมากที่สุด เพื่อคิดงานใหม่ขึ้นมา

กระบวนการ/วิธีการ	เทคนิคการสอนและข้อเสนอแนะ
11. ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เปรียบเทียบระหว่างผลงานเดิมกับ ผลงานที่ปรับปรุงใหม่ และให้นักเรียน แสดงความรู้สึกว่าตนได้เรียนรู้สิ่งใด ใหม่ๆ บ้างจากการเรียน	11. ใช้วิธีการอภิปรายร่วมกันระหว่างครูกับ นักเรียนทุกคน เน้นให้นักเรียนแต่ละคน ได้แสดงออกอย่างทั่วถึงและเป็นอิสระ

3. รูปแบบการสอนกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ช่วยฝึกให้นักเรียนคิดพิจารณาเพื่อการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ

ขั้นตอนการสอน	เทคนิคสำคัญ
3.1 ให้นักเรียนสังเกต	■ ให้นักเรียนได้รับรู้ข้อมูล ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ได้ความคิดรวบยอดที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ สรุปเป็นใจความสำคัญอย่างครบถ้วนตรงตามหลักฐานข้อมูล
3.2 ให้นักเรียนอธิบาย	■ ให้นักเรียนได้ตอบคำถาม แสดงความคิดเห็นเชิงเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนด เน้นการใช้เหตุผล ตามหลักการกฎเกณฑ์ และการอ้างหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ
3.3 ให้นักเรียนรับฟัง	■ ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการวิพากษ์วิจารณ์กันตามหลักเหตุผล และข้อมูลที่มี โดยไม่ใช้อารมณ์ หรือทฐิ
3.4 ให้นักเรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์	■ ให้นักเรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่าง และความคล้ายคลึงกันของสิ่งต่างๆ โดยสรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน เชื่อมโยงเหตุการณ์เชิงเหตุและผลในลักษณะอุปมาอุปไมย

ขั้นตอนการสอน	เทคนิคสำคัญ
3.5 ให้นักเรียนวิจารณ์	■ จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด การกระทำ โดยจำแนกจุดเด่น/จุดด้อย ส่วนดี/ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ/ไม่สำคัญ พร้อมยกเหตุผลประกอบการวิจารณ์
3.6 ให้นักเรียนสรุป	■ จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้พิจารณาส่วนประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน แล้วให้สรุปผลโดยตรง และถูกต้องตามหลักฐานข้อมูล

4. รูปแบบการสอนให้คิดแบบโยงสู่ชีวิตจริง

แนวคิดพื้นฐาน

ชาตรี สารบุญ (2537) นำเสนอความคิดผ่านหนังสือเล่มเล็ก ๆ ชื่อ สอนให้คิด คิดให้สอน เล่าถึงการนำเทคนิคการสอนโดยให้นักเรียนระดับประถมศึกษาได้คิดผ่านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาที่สองที่นักเรียนในท้องถิ่นจังหวัดยะลาใช้ในขณะที่ภาษามลายูเป็นภาษาที่นักเรียนได้ใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาไทย และพัฒนาการคิดไปด้วยพร้อม ๆ กัน และเนื่องจากครูใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นสื่อการสอน จึงได้ปลูกฝังความรักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ภาษาไทย ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักและผูกพันความเป็นคนไทยอีกด้วย

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ครูตั้งปัญหาให้นักเรียนคิด
2. นักเรียนร่วมกันคิดถึงสาเหตุของปัญหา ผลที่เกิดจากปัญหา และวิธีแก้ไข
3. ร่วมกันนำแนวทางแก้ไขที่คิดได้มาพิจารณาหาวิธีแก้ไขที่ทุกคนทำได้เพียงวิธีหนึ่งหรือสองวิธีมาร่วมกันแก้ไข
4. ปลอ่ยให้นักเรียนแก้ไขปัญหาตามวิธีการที่ร่วมกันคิดได้
5. ให้ทุกคนนำผลที่ได้มาเสนอในชั้นเรียน

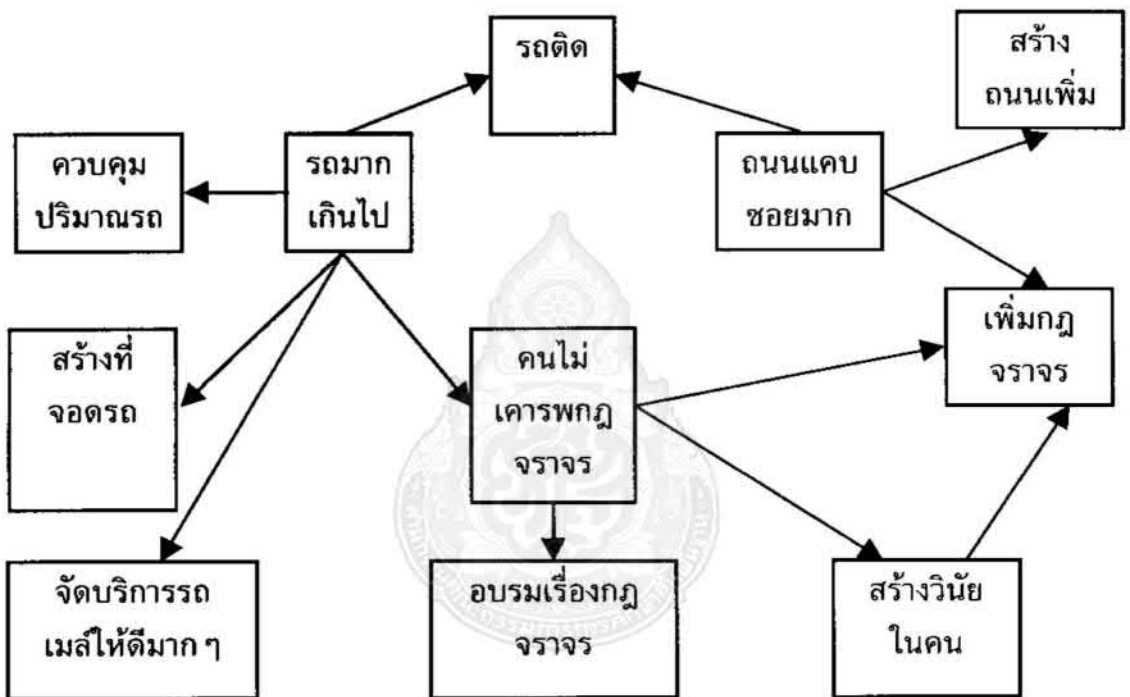
6. ให้นักเรียนร่วมกันพิจารณาว่า ที่ทำไปนั้นถูกต้องมากน้อยเพียงใด โดยการใช้ดุลยพินิจของกลุ่ม พิจารณาถึงความถูกต้อง ไม่ใช่ฟังคำเฉลยจากครูเพียงคนเดียว
7. ให้นักเรียนบันทึกข้อเสนอแนะที่ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป
8. เมื่อร่วมกันพิจารณาจนพอใจแล้วให้นักเรียนร่วมกันสรุปผลโดยไม่ลืมที่จะกล่าวถึงกระบวนการของการทำงานจนได้ผลคำตอบออกมาด้วย

การสอนให้คิดด้วยวิธีการดังกล่าวครูมีบทบาทสำคัญดังนี้

1. ตั้งคำถามเชิงพัฒนาให้นักเรียนขบคิดเป็นขั้นตอน เพื่อจะดำเนินการได้ถูกแนวทางมากที่สุด
2. สังเกตพฤติกรรมการคิดของนักเรียนมากกว่าคำตอบ
3. คำตอบที่ใกล้เคียงเป้าหมายมากที่สุดคือคำตอบที่กลุ่มยอมรับไม่ใช่คำชี้ขาดของครูผู้สอน
4. คำตอบที่ถูกต้องได้มาด้วยความคิดที่ถูกทาง คือต้องเป็นแนวทางให้เกิดประโยชน์ไม่ทำให้ตัวเองหรือคนอื่นเดือดร้อน
5. ครูต้องช่วยให้นักเรียน ค้นหาคำตอบและได้ตอบคำถามทุกคน ต้องให้การเสริมแรงกับคำตอบทุกคำตอบไม่ว่าจะถูกหรือผิด
6. ครูต้องพยายามดึงความคิดของนักเรียน เข้าสู่ทิศทางเดียวกันให้ได้ในโค้งสุดท้ายของกิจกรรมการเรียนการสอน มิฉะนั้น การสอนจะไม่สิ้นสุดเหมือนกับปัญหาบางปัญหาที่ไม่มีโอกาสสุดสิ้น เพราะไม่รู้จักหลอมความคิดกลุ่มได้
7. ครูอย่าถามเองตอบเอง เพราะขัดใจที่นักเรียนตอบซ้ำ การตอบซ้ำดีกว่าไม่ตอบ การสอนซ้ำๆ แต่นักเรียนได้คิดดีกว่าการบอก เพราะการบอกไม่ใช่การสอน
8. ปัญหาทุกปัญหามustสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ฝึกบ่อยๆ นักเรียนจะเกิดความเคยชิน กับการวิเคราะห์กรณีศึกษา เกิดเป็นมโนทัศน์ และสามารถสรุปเป็นกฎเกณฑ์ เกิดทักษะการแก้ปัญหาและนำไปใช้ได้อย่างคล่องตัวเมื่อเป็นผู้ใหญ่
9. ควรให้นักเรียนได้คิดคนเดียวบ้าง คิดเป็นกลุ่มบ้าง เพราะชีวิตจริงเป็นอย่างนั้น เขาต้องคิดคนเดียวและคิดเป็นกลุ่ม แต่สุดท้ายเขาต้องรู้จักตัดสินใจด้วยตัวเอง

เทคนิคการสอนให้นักเรียนคิดแบบโยงสู่ชีวิตจริง

1. ครูตั้งปัญหาให้นักเรียนร่วมกันคิด ปัญหาดังกล่าวต้องเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ๆ
2. ให้นักเรียนช่วยกันบอกสาเหตุของปัญหา แล้วนำมาเขียนเป็นเส้นเชื่อมโยงไปสู่ผลกระทบและแนวทางแก้ไขดังตัวอย่าง ปัญหาเรื่องรถติด

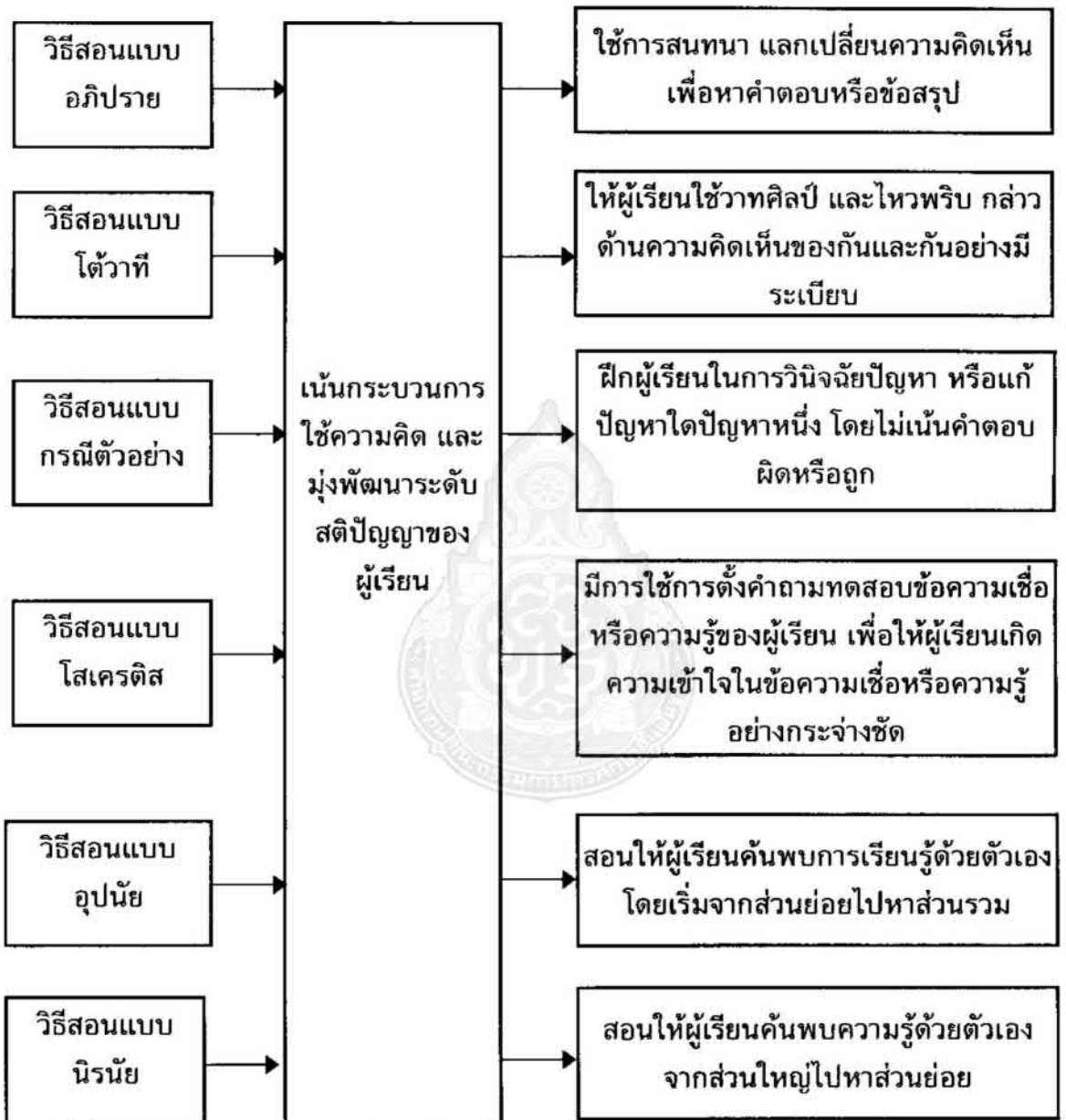

3. เลือกเรื่องหรือหัวข้อที่นักเรียนทำได้ไปอภิปรายเพิ่มเติมในกรณีที่ต้องขยายผล
4. สรุปผลการอภิปรายมาเสนอในที่ประชุม
5. ร่วมกันพิจารณา เพิ่มเติม ปรับปรุง
6. นำผลสรุปจากที่ประชุมใหญ่ไปเขียนเป็นเรียงความด้วยตัวเอง
7. นำผลงานของตนผลัดเปลี่ยนกันอ่าน

และจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสอน ผู้เขียนพบว่ามียุทธวิธีสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิดประกอบด้วย วิธีสอนแบบอภิปราย ได้ว่าที่ กรณีตัวอย่าง โสเครติส อุปนัย และนิรนัย โดยที่แต่ละวิธีมีลักษณะร่วม และลักษณะเด่นดังนี้

ลักษณะร่วม

ลักษณะเด่นของแต่ละวิธี

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

แผนการสอน เรื่อง บทบาทและหน้าที่ของบุคคลในการพัฒนาท้องถิ่น

วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ชั้น ป.6

จุดประสงค์การสอน

เมื่อจบกิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนสามารถ

1. บอกบทบาท และหน้าที่ของบุคคลต่างๆในสังคมได้
2. ระบุเหตุผล เพื่อสนับสนุนความสำคัญของการปฏิบัติ ตามบทบาทและหน้าที่ของบุคคลในสังคมได้

ความคิดรวบยอด

การดำรงชีวิตของมนุษย์ที่อยู่รวมกันมาก ๆ จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทุก ๆ คนที่อยู่รวมกันในสังคมต้องมีบทบาท และหน้าที่ ในการพัฒนาชุมชน หรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ให้มีความเจริญ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
1. ครูนำเข้าสู่บทเรียน โดยให้นักเรียนช่วยกันเสนอชื่ออาชีพของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ครูเขียนชื่อ อาชีพต่าง ๆ นั้นบนกระดาน 2. ครูให้นักเรียนช่วยกันระบุนั่น ๆ ถึง หน้าที่ของบุคคลอาชีพต่าง ๆ ที่เขียนอยู่บนกระดาน 3. ครูเล่าเหตุการณ์ ครู 4 จังหวัดภาคใต้ที่ได้รับอันตรายจากผู้ก่อการร้ายในขณะปฏิบัติงาน และครูคนอื่น นัดประชุมหยุดการทำงานเพื่อเรียกร้องรัฐบาลให้ความช่วยเหลือ แล้วให้นักเรียนช่วยกันเสนอ สาเหตุที่ทำให้ครูต้องนัดหยุดการทำงาน 4. ครูนำข้อมูลที่นักเรียนเสนอเขียนเป็นแผนภูมิแกงปลา ดังตัวอย่าง	■ คิดคล่อง ■ การระบุ ■ การฟัง, การจัดระบบข้อมูล การคิดอย่างมีเหตุผล, การเชื่อมโยง ■ คิดกว้าง, คิดหลากหลาย, คิดคล่อง, การจัดระบบข้อมูล
5. ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้ 5.1 นักเรียนรู้อะไร/ไม่รู้อะไรเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ครูเล่ามา 5.2 เพราะเหตุใดครูจึงนัดกันหยุดงาน 5.3 ถ้าครูหยุดงานจะมีผลอะไรเกิดกับใครบ้างและอย่างไร 5.4 ถ้าครูปฏิบัติงานตามปกติในสถานการณ์อย่างนั้นจะมีอะไรเกิดขึ้นกับครูบ้าง 5.5 ถ้านักเรียนเป็นผู้บริหารประเทศจะแก้ปัญหาอย่างไร	■ คิดชัดเจน ■ คิดอย่างมีเหตุผล ■ คิดไกล, คิดลึกซึ้ง ■ การคาดคะเน ■ คิดอย่างมีวิจารณญาณ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
6. ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็นที่ว่า “ถ้าทุกคนไม่ทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนแล้วจะเกิดผลอย่างไรต่อสังคมและประเทศชาติ”	■ คิดไกล
7. ให้นักเรียนบอกถึงหน้าที่ของตนเองในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง	■ การระบุ และ คิดถูกทาง

2) ระดับมัธยมศึกษา

แผนการสอนเรื่อง มนุษย์กับผลกระทบจากมลภาวะ

วิชาวิทยาศาสตร์

ชั้น ม.3

จุดประสงค์การสอน

เมื่อจบกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนสามารถ

1. บอกได้ว่ามนุษย์จะได้รับผลกระทบจากการเกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง
2. แสดงความตระหนักต่อภัยอันตรายที่จะได้รับจากการเกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม
3. อธิบายภาระหน้าที่ของตนเองในการพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อมที่ดีในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม
4. เสนอแผนการที่จะป้องกัน และรักษาสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยจากมลภาวะ

ความคิดรวบยอด

1. มลภาวะที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทั้งดิน น้ำ และอากาศ ผลคือทำให้น้ำเน่าเสีย ปลาและสัตว์น้ำต้องตาย อากาศมีแต่ฝุ่นควันเป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ และการเกิดสภาพฝนแล้ง
2. สาเหตุที่ทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำคือการทิ้งสิ่งสกปรกเน่าเสียลงในน้ำ ทำให้มีพิษน้ำเจริญเติบโต เพราะได้ปุ๋ยจากผงซักฟอกมีปริมาณมากเมื่อตายก็เน่าทำให้น้ำเสีย อากาศเสียจากควันพิษของโรงงานอุตสาหกรรม และฝนแล้งจากการตัดไม้ทำลายป่า

3. ทุกคนมีหน้าที่ต้องช่วยกันพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
1. ครูให้นักเรียนดูภาพการตุนล้อเลียนเรื่องสภาพแวดล้อม แล้วตั้งคำถามให้นักเรียนคิด ■ นักเรียนมองเห็นประเด็นความคิดอะไรบ้างจากภาพ ■ ครูเขียนคำตอบของนักเรียนทุกคนไว้บนกระดาน 2. ครูให้นักเรียนแปลความหมาย และแสดงความคิดเห็นขยายความข้อความแต่ละข้อความในภาพการตุน ■ น้ำเน่าจะได้ไม่กล้ำกินตามน้ำ ■ ฝนแล้งน้ำล้น ภาคอุตสาหกรรมจะได้แรงงานราคาถูก ■ ป่าไม้เหี้ยนเตียนจะได้ง่ายต่อการรักษาชายแดน ■ ป่าไม้ไม่เขียว อย่างน้อยแม่น้ำลำคลองก็เขียว ■ ควันท่ออาจช่วยบรรเทาความร้อนจากดวงอาทิตย์ 3. ครูถามนักเรียนว่า ใจความที่ได้จากภาพการตุนเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ เพราะอะไร ถ้าไม่ถูกต้องแล้วที่แท้จริงผู้เขียนการตุนต้องการสื่อสารสิ่งใดให้ผู้อ่านรับรู้ และทำไมผู้เขียนจึงใช้วิธีการนำเสนอเช่นนี้ 4. ครูถามนักเรียนว่าจากการดูภาพการตุน ทำให้นักเรียนรู้ว่าการเกิดมลภาวะจะส่งผลกระทบต่อสังคมในเรื่องใดบ้าง ■ ครูเขียนคำตอบของนักเรียนไว้บนกระดาน	คิดคล่อง, คิดหลากหลาย, คิดกว้าง ทักษะการตีความ, ขยายความ, คิดละเอียด, คิดลึกซึ้ง ทักษะการใช้เหตุผล, คิดถูกทาง, คิดละเอียด, คิดลึกซึ้ง คิดกว้าง, คิดละเอียด

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
5. ครูให้นักเรียนช่วยกันเสนอประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่มนุษย์ และสังคมจะได้รับจากการเกิดมลภาวะเพิ่มเติม จากที่ได้จากภาพการ์ตูน ตามความรู้เดิมที่นักเรียนมีอยู่ โดยครูเป็นผู้ช่วยสรุป และเพิ่มเติมประเด็นที่ขาดหายไป - ครูเขียนคำตอบเพิ่มเติมบนกระดาน	คิดกว้าง, คิดละเอียด, ทักษะการใช้เหตุผล
6. ครูตั้งคำถามให้นักเรียนคิด 6.1 ตามประเด็นต่าง ๆ ที่แสดงถึงผลกระทบของมลภาวะต่อสภาพแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ และสังคมแต่ละประเด็นนั้นมีใครที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องบ้าง ใครเป็นผู้ทำ ทำอย่างไร ใครเป็นผู้เดือดร้อน เดือดร้อนอย่างไร 6.2 ถ้าปล่อยให้เกิดมลภาวะแต่ละประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมต่อไป โดยไม่แก้ไข หรือป้องกัน จะมีอะไรเกิดขึ้น ในอนาคตอีก 5 ปี 10 ปี 20 ปี ข้างหน้า 6.3 ถ้าเราทุกคนร่วมช่วยกันแก้ปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อมในวันนี้แล้วอนาคตสังคมของเราจะเป็นอย่างไร 6.4 นักเรียนมีแผนการที่จะปฏิบัติอย่างไรในปัจจุบันและอนาคต เพื่อร่วมป้องกันรักษาสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยจากมลภาวะ 6.5 นักเรียนคิดว่า ควรได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สิ่งที่นักเรียนคิดได้นี้ให้คนอื่น ๆ ในสังคมร่วมรับรู้หรือไม่ เพราะอะไร และนักเรียนจะมีวิธีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างไร	ทักษะการวิเคราะห์ การให้เหตุผล, คิดละเอียด, คิดลึกซึ้ง คิดไกล, คิดลึกซึ้ง, คิดอย่างมีเหตุผล คิดไกล, คิดลึกซึ้ง, คิดอย่างมีเหตุผล คิดไกล, คิดถูกต้อง, คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล, คิดถูกต้อง, คิดสร้างสรรค์

เมืองไทยในอดีตรุ่งเรือง ป่าไม้และสัตว์ป่า สัตว์ป่าและสัตว์ป่า

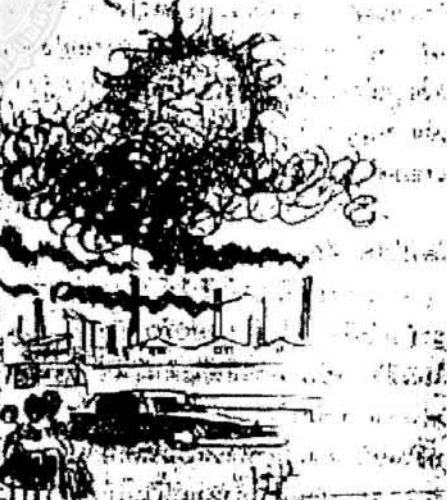
▲ ป่าไม้และสัตว์ป่า
 สัตว์ป่าและสัตว์ป่า

▲ ป่าไม้และสัตว์ป่า
 สัตว์ป่าและสัตว์ป่า

▲ ป่าไม้และสัตว์ป่า
 สัตว์ป่าและสัตว์ป่า

▲ ป่าไม้และสัตว์ป่า
 สัตว์ป่าและสัตว์ป่า

ทักษะการสื่อสาร

1. ความหมายของทักษะการสื่อสาร

การสื่อสาร หมายถึง การนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น หรือความรู้สึก โดยอาศัยเครื่องนำไปโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการจนทำให้เกิดการกำหนดรู้ความหมายแห่งเรื่องราวนั้นร่วมกันได้

เป้าหมายของการสื่อสาร คือ การรับรู้เรื่องราวร่วมกันได้อย่างมีความหมายถูกต้องตรงกันโดยครบถ้วน รวมทั้งเกิดการตอบสนองตรงตามที่ต้องการ

ลักษณะสำคัญของผู้รับสารที่มีผลต่อการรับรู้ มีดังนี้

1. ความใส่ใจเกี่ยวกับสาระที่ได้รับ
2. ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร
3. ความไวต่อการรู้สึกความถูกต้อง
4. ทักษะที่ดีต่อเรื่องราวหรือสาระที่รับ
5. ความต้องการที่จะรับรู้อะไรหรือเรื่องราว

ลักษณะสำคัญของผู้ส่งสารที่มีผลต่อการรับรู้ มีดังนี้

1. ความรู้ของผู้ส่งสารเกี่ยวกับสาระที่ต้องการสื่อสาร
2. ความสามารถหรือเทคนิคในการถ่ายทอดหรือกลวิธีในการนำเสนอ
3. บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร

สำหรับสื่อหรือช่องทางการส่งสารนั้น ถ้าการใช้สื่อหรือช่องทางต่างกันอาจทำให้การรับรู้ต่างกันได้

จากการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย(กรมวิชาการ,2540) ได้ให้ความหมายของทักษะการสื่อสาร ไว้ดังนี้

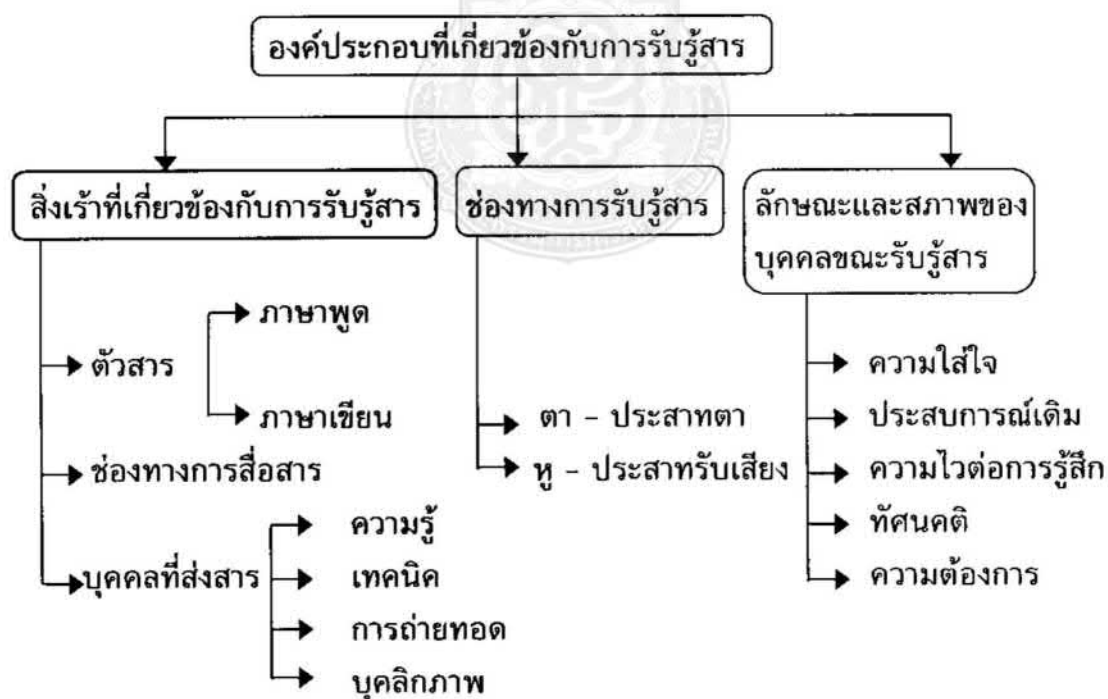
ทักษะการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อส่งและรับข่าวสารข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ สรุปความ ขยายความ และจัดระบบข้อมูล ตลอดจนประยุกต์ใช้ข่าวสารโดยเลือกวิธีหรือเครื่องมือในการสื่อสารได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทักษะย่อย และพฤติกรรมที่แสดงทักษะการสื่อสาร ประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

1. การรับสาร พฤติกรรมที่แสดงได้แก่
 - การฟัง ฟังข้อมูลเรื่องราวแล้วสามารถลำดับเรื่องราว สรุปใจความสำคัญ และตอบคำถามได้

- การอ่าน อ่านข้อความ เรียงราวแล้วเข้าใจ สามารถสรุปใจความสำคัญ เก็บรายละเอียดได้ครบและตอบคำถามได้
- 2. การส่งสาร พหุติกรรมที่แสดงได้แก่
 - การพูด พูดบรรยาย อธิบาย สรุป เล่าเรื่อง นำเสนอเรื่องราว รายงานได้ชัดเจนและถูกต้องตามลำดับขั้นตอน ตั้งคำถามและตอบคำถามได้ชัดเจนตรงประเด็น
 - การเขียน เขียนเล่าเรื่อง ย่อความ สรุปความ รายงาน ตอบคำถามต่างๆ ได้ถูกต้อง และได้ความหมายชัดเจน เขียนลำดับเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้องตามหลักภาษา และเข้าใจง่าย
- 3. การเลือกใช้วิธีการสื่อสารได้เหมาะสมกับเนื้อหา เรียงราวในแต่ละสถานการณ์ได้

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการสื่อสาร

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สาร มีดังนี้

หลักการพัฒนาทักษะการสื่อสารมีขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมคุณสมบัติ และขั้นการนำคุณสมบัติที่ดีในการสื่อสารไปใช้ในการเรียนการสอน

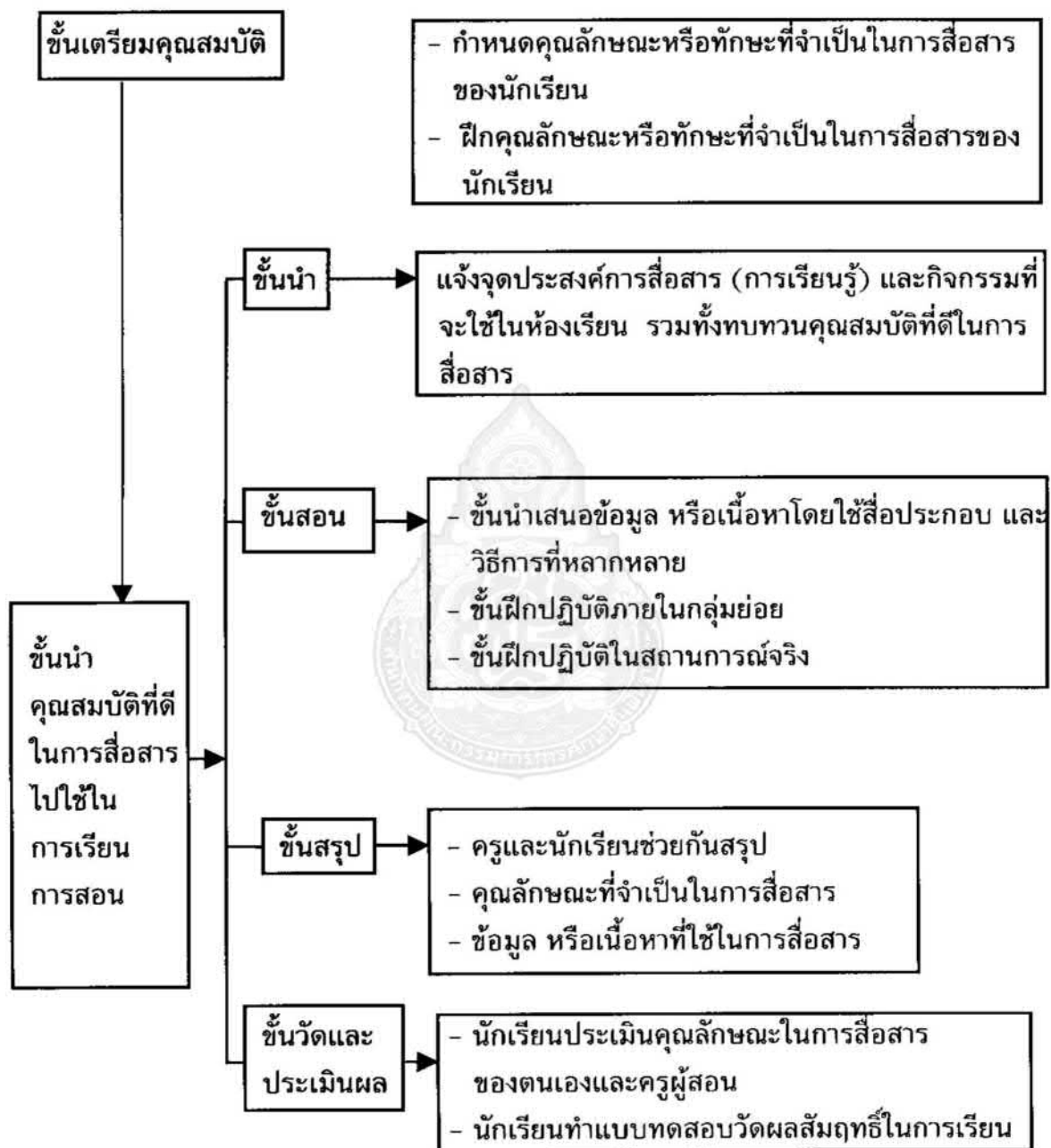
2.1 ขั้นเตรียมคุณสมบัติ การเตรียมคุณสมบัติที่ดีในการสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการจะสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนในห้องเรียน หากครูต้องการให้ผู้เรียนมีการสื่อสารที่ดีและประสบความสำเร็จครูต้องกำหนดคุณลักษณะที่จะใช้ในการสื่อสารและจัดกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะนั้นๆ ให้กับนักเรียนก่อนการนำทักษะไปใช้ในการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

2.2 ขั้นการนำคุณสมบัติที่ดีในการสื่อสารไปใช้ในการเรียนการสอน เป็นขั้นที่ครูกำหนดเนื้อหา จุดประสงค์ของการเรียนการสอนตามหลักสูตร แล้วนำกระบวนการฝึกทักษะการสื่อสารและคุณสมบัติที่ดีในการสื่อสารของนักเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนต่อไป

3. รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพทักษะการสื่อสาร

จากหลักการพัฒนาทักษะการสื่อสาร 2 ขั้นตอนนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อฝึกทักษะการสื่อสารของเด็กควรให้หลากหลาย และนำไปสู่การปฏิบัติจริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ในการวางแผนการสอน ครูจะต้องกำหนดกิจกรรมในขั้นตอนการสอนทั้งขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นวัดและประเมินผลให้ชัดเจนและให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้

รูปแบบการสอนเพื่อฝึกทักษะการสื่อสาร

แผนภูมิ : แสดงขั้นตอนของรูปแบบการสอนเพื่อฝึกทักษะการสื่อสาร

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

แผนการสอนที่ 1

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อนักเรียนได้ทำกิจกรรมในชั่วโมงนี้แล้วนักเรียนสามารถ

1. บอกคุณสมบัติของผู้ฟังที่ดีได้
2. จับประเด็นสำคัญและรายละเอียดที่ได้จากการฟังได้
3. ประเมินความคิดเจตคติของผู้พูดได้

เนื้อหา

คุณสมบัติของผู้ฟังที่ดี

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
1. ชี้นำ ครูแจ้งจุดประสงค์การทำกิจกรรมว่า เพื่อให้ นักเรียน เห็นความสำคัญและเป็นผู้ฟังที่ดี รวมทั้งให้สามารถนำคุณสมบัติที่ดีไปใช้ในการเรียนในชั้นเรียนได้ 2. ชี้นำสอน 2.1 ชี้นำเสนอข้อมูลหรือเนื้อหา - นักเรียนดูภาพอริยาบทของผู้ฟังที่ดีและไม่ดีเท่าที่หาได้ - นักเรียนแสดงบทบาทสมมติผู้ฟังที่ดีและไม่ดี (ตามที่ครูเตรียมไว้ล่วงหน้า) - นักเรียนช่วยกันสรุปลักษณะของผู้ฟังที่ดี ครูช่วยเพิ่มเติมส่วนที่ขาด 2.2 ชี้นำฝึกปฏิบัติภายในกลุ่มย่อย - นักเรียนทุกคนกำหนดสิ่งที่ชอบมากที่สุดใจ พร้อมทั้งคิดเหตุผลประกอบ	

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
- จับคู่กับเพื่อน โดยผลัดกันบอกสิ่งที่ตนเองชอบ พร้อมอธิบายเหตุผล โดยผู้ฟังต้องจดบันทึกข้อมูลลงในกระดาษเปล่าของตน ส่วนผู้พูดจะประเมินคุณสมบัติของผู้ฟังที่ดี และข้อบกพร่องของเพื่อนซึ่งเป็นผู้ฟัง โดยใช้แบบประเมินคุณสมบัติของผู้ฟังที่ดีจัดเตรียมไว้ - นักเรียนที่จับคู่กัน ประเมินผลการสื่อสารจากข้อมูลที่จดบันทึก ส่งแบบประเมินคุณสมบัติผู้ฟังที่ดี 2.3 ขั้นฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง - นักเรียนฟังเทป ซึ่งเป็นข้อมูลที่ครูเตรียมไว้ จับประเด็นสำคัญและรายละเอียด พร้อมทั้งจดบันทึกลงในกระดาษเปล่า - ครูเปิดเทปอีกครั้ง เพื่อให้นักเรียนตรวจสอบข้อมูลที่จดบันทึกไว้ - นักเรียนประเมินข้อดีและข้อเสียของตนเองในแบบประเมิน 3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป - ประเด็นสำคัญและรายละเอียดข้อมูลที่ได้ฟัง - คุณสมบัติของผู้ฟังที่ดี 4. ขั้นวัดและประเมินผล - นักเรียนเขียนสรุปคุณสมบัติของผู้ฟังที่ดี	

สื่อที่ใช้

1. กระดาษ
2. เทป cassette
3. แบบประเมินคุณสมบัติผู้ฟังที่ดี

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนในขณะทำกิจกรรม
2. ตรวจสอบข้อสรุปที่นักเรียนเขียน

2) ระดับมัธยมศึกษา

แผนการสอนที่ 2

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อจบการเรียนรู้ในชั่วโมงนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

1. จับประเด็นและรายละเอียดที่ได้จากการฟังได้
2. ตอบคำถามที่กำหนดให้ได้
3. บอกหลักการและเจตนารมณ์ของผู้พูดได้

เนื้อหา

การบริโภคอาหารในยุค IMF

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
1. ชำนาญ - แจ้งจุดประสงค์ให้นักเรียนทราบว่าการเรียนรู้ในชั่วโมงนี้มุ่งให้นักเรียนจับประเด็น และเจตนารมณ์ของเรื่องการบริหารอาหารในยุค IMF ได้ - ทบทวนคุณสมบัติของผู้ฟังที่ดี 2. ชำนาญ 2.1 ชำนาญเสนอเนื้อหา ครูอ่านบทความเรื่องการบริหารอาหารในยุค IMF และจัดบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มที่ครูแจกให้ (ไม่ต้องบอกชื่อบทความ) 2.2 ชำนาญปฏิบัติภายในกลุ่มย่อย - แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน	

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ทักษะที่พัฒนา
- แต่ละกลุ่มนำบันทึกของตนเองมานำเสนอภายในกลุ่มอภิปรายประเด็น รายละเอียด เจตนารมณ์ของผู้เขียนบทความ และช่วยกันตั้งชื่อแต่ละกลุ่ม - ออกมารายงานหน้าชั้นใน 3 ประเด็น คือข้อบทความ สรุปบทความ และเจตนารมณ์ของผู้พูด 2.3 ขั้นฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง - นักเรียนฟังบทความจากวิทยุซึ่งครูอัดเทปไว้ - นักเรียนจดบันทึกประเด็นสำคัญและรายละเอียดบางประการที่จำเป็นลงในกระดาษเปล่า - นักเรียนตั้งข้อบทความ สรุปบทความ และวิเคราะห์เจตนารมณ์ผู้เขียนบทความ 3. ขั้นสรุป - นักเรียนดู chart เกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟัง ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง ซึ่งประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ประเด็นสำคัญและรายละเอียดบางประการ - นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์เจตนารมณ์ของผู้เขียน 4. ขั้นวัดผล - นักเรียนส่งงานที่ได้ปรับแล้วหลังการสรุป	

สื่อที่ใช้

1. บทความ
2. เทป cassette
3. chart

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะฟังบทความ และเข้ากลุ่มย่อย
2. ตรวจสอบผลงานที่นักเรียนส่งหลังการฟังบทความ

ทักษะการจัดการ

1. ความหมายของทักษะการจัดการ

กรมวิชาการ (2540) ได้นิยามคำว่า “ทักษะการจัดการ” หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้สำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผลงาน และการสรุปผลงาน โดยอาศัยทักษะที่จำเป็น ประกอบด้วย ทักษะย่อย ๆ ดังนี้

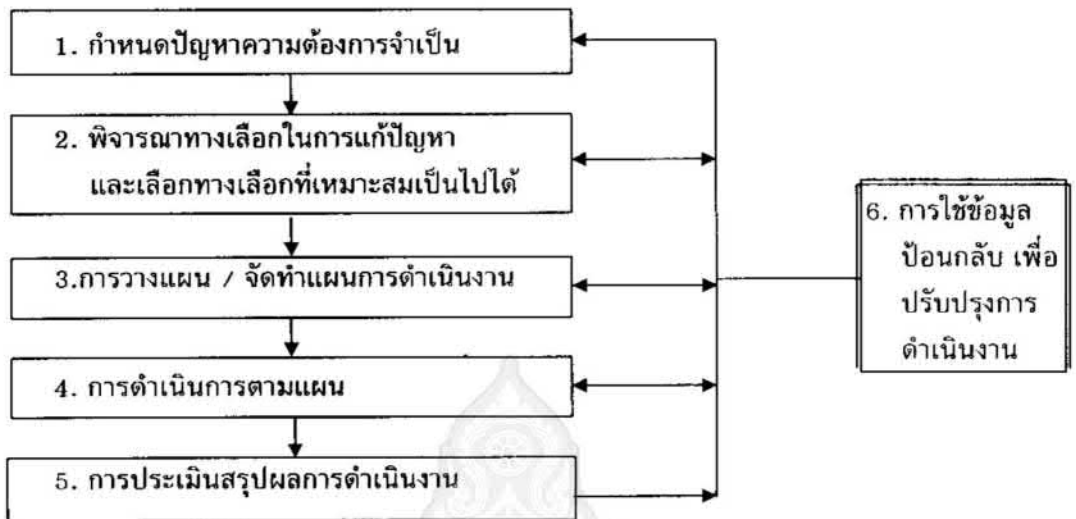
1. การวางแผน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - วิเคราะห์งาน
 - ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
 - กำหนดขั้นตอนการทำงาน
2. การปฏิบัติงานตามแผน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - ประสานงาน
 - ทำงานเป็นระบบตามแผน
3. การประเมินผล และสรุปผลงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - ติดตามงานอย่างเป็นระบบ
 - ประเมินผลและปรับปรุงงาน
 - สรุปผลงาน
4. ทักษะที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดการ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม
 - ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์

กล่าวโดยสรุป ทักษะการจัดการ หมายถึง กระบวนการจัดการ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการจัดการ

โดยสรุปจะเห็นว่า กรอบความคิดของเอกสารที่ใช้ในการพัฒนาเด็กเน้นกระบวนการที่สำคัญคือ (1) เน้นให้นักเรียนสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหาในเรื่องนั้นๆ (2) ให้นักเรียนพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูล 3 ส่วนประกอบกันคือ ข้อมูลด้านตนเอง ข้อมูลด้านหลักวิชา และข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม (3) ให้นักเรียนวางแผนแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรม (4) ดำเนินการแก้ปัญหาตามทางเลือกและวิธีการที่กำหนด (5) ประเมินผลการ

แก้ปัญหา หรือผลการพัฒนา และ (6) วางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองตั้งแผนภาพต่อไปนี้

ในการสร้างและพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการจัดการแก่เด็ก สามารถทำได้ในหลายลักษณะ อาทิ

1. การสร้างทักษะการจัดการในบรรยากาศการเรียนการสอนในห้องเรียน กิจกรรมที่สามารถทำได้ เช่น การแบ่งกลุ่มทำงาน การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การแบ่งกลุ่มให้ร่วมกันศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การสอนแบบโครงการ เป็นต้น

2. การสร้างทักษะการจัดการ ในบรรยากาศการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไป ที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน กิจกรรมที่สามารถทำได้ เช่น การจัดกลุ่มอาชีพอิสระ การจัดทำโครงการพัฒนางานในโรงเรียน การบริหารกิจกรรมชุมชน การบริหารกิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น

3. การสร้างทักษะการจัดการในบรรยากาศการอยู่ร่วมกันในครอบครัว กิจกรรมที่สามารถมอบหมายให้นักเรียนบริหาร หรือจัดการเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในรายวิชา หรือเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น โครงการณรงค์เพื่อการประหยัดพลังงานในครอบครัว การวางแผนและจัดการดูแลรักษากันในด้านต่างๆ การจัด

ประชุมเพื่อร่วมวางแผนและดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อยกระดับคุณภาพการอยู่ร่วมกันในครอบครัวในประเด็นต่าง ๆ เป็นต้น

4. การสร้างทักษะการจัดการในบรรยากาศการอยู่ร่วมกันในชุมชน กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนทำเพื่อฝึกทักษะการแก้ปัญหายังเป็นระบบ เช่น การสำรวจปัญหาสุขภาพ/โรคภัยต่างๆ ในชุมชน แล้วร่วมวางแผนแล้วดำเนินการแก้ปัญหา การจัดตั้งกลุ่มอาชีพท้องถิ่นโดยมีการบริหารงานแบบครบวงจร เป็นต้น

ในการพัฒนาทักษะการจัดการแก่เด็กควรเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญ 6 ประการต่อไปนี้

1. ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความต้องการจำเป็น การกำหนดประเด็นปัญหา เพื่อการพัฒนา
 - ทักษะการรวบรวมข้อมูล การเลือกใช้ข้อมูล การกำหนดตัวบ่งชี้สภาพปัญหา ฯลฯ
 - ทักษะการประชุมระดมสมอง เพื่อการกำหนดปัญหาความต้องการจำเป็น
2. ทักษะเกี่ยวกับการพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - การวิเคราะห์สภาพทรัพยากร ความพร้อม
 - การวิเคราะห์ข้อมูลด้านตนเอง ด้านหลักวิชา และด้านสภาพแวดล้อม
 - การวิเคราะห์ต้นทุน และผลที่ตามมาในการตัดสินใจตามทางเลือกต่าง ๆ
3. ทักษะการจัดทำแผนงาน โครงการ ปฏิทินงาน
 - ทักษะการวางแผนเป็นทีม
 - ทักษะการเขียนโครงการ
 - ทักษะการเสนอโครงการ
4. ทักษะการบริหารแผนงาน / โครงการ หรือการดำเนินการตามแผน
 - ทักษะมนุษยสัมพันธ์
 - การแบ่งหน้าที่ การมอบหมายงาน
 - การประสานงาน การชี้แนะ นิเทศงาน การประชุมปรึกษาหารือ
 - การกำกับติดตามงาน การให้ข้อมูลป้อนกลับขณะทำงาน
 - การประเมินความก้าวหน้าของงาน
 - การปรับปรุงงานให้มีคุณภาพมากขึ้น

5. ทักษะการประเมินผล

- การประเมินความก้าวหน้า และสรุปผลการดำเนินงาน
- การนำเสนอผลการประเมิน / การเขียนรายงาน

6. ทักษะการใช้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อการพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพของงาน

- การจัดระบบแฟ้มสะสมงาน / โครงการ
- การเลือกใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการจัดการ

การพัฒนาทักษะการจัดการแก่เด็กควรคำนึงถึงสภาพความพร้อมและวุฒิภาวะของเด็ก อาทิ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

- ควรเน้นการฝึกทักษะให้เด็กกำหนดเป้าหมายชีวิตในแต่ละวัน จัดทำบัญชีรายการงานที่ต้องปรับปรุง ฝึกให้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน และจัดการงานกลุ่มอย่างง่าย โดยครูอาจกำหนดแนวทางเป็นส่วนใหญ่ (Structured Training)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

- ควรเน้นการฝึกทักษะให้เด็กวางแผนชีวิตประจำวันกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ในแต่ละภาคเรียน เริ่มกำหนดทิศทางอนาคตของตนเองฝึกการทำงานเป็นทีม การระดมสมอง การบริหารทีม บริหารงานที่ครูมอบหมายโดยในขั้นต้นครูควรกำหนดแนวทาง หลังจากเห็นว่าเด็กมีทักษะการจัดการหรือมองเห็นภาพรวมทักษะการจัดการทุกขั้นตอนแล้วควรเริ่มปล่อยให้เด็กวางแผนเอง (Unstructured Training)

ในการสร้างทักษะการจัดการแก่นักเรียน ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นไปได้ในชีวิตของเด็กหลายแหล่ง อาทิ การจัดประสบการณ์ในห้องเรียนโดยผ่านรายวิชาต่าง ๆ การจัดประสบการณ์ผ่านกิจกรรมชุมนุม หรือกลุ่มทำงาน การจัดประสบการณ์ที่บ้านของนักเรียน การจัดประสบการณ์ในวิถีชีวิตชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ เป็นต้น ในการนี้หากโรงเรียนสามารถจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้หลายแหล่งอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันโอกาสความสำเร็จในการสร้างทักษะการจัดการแก่เด็กก็มีความเป็นไปได้สูง

แนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อสร้างทักษะการจัดการแก่นักเรียน ในที่นี้ได้ยึดหลักการที่สำคัญๆ คือ

1. เน้นให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของ “ทักษะการจัดการ” และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การบวนการจัดการ”
2. เน้นการเสริมสร้างทักษะการจัดการในขณะสอนรายวิชาใดๆ ควบคู่ไปกับการสร้างทักษะการจัดการนอกเหนือจากรายวิชา
3. เน้นการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อสร้างทักษะการจัดการ จากแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 แหล่ง คือ (1) การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน โดยผ่านรายวิชา (2) การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ในกิจกรรมชุมนุม หรือกลุ่มทำงาน และ (3) การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่บ้านหรือในชุมชน

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

วิชา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5
เรื่อง ประโยชน์ของพืชและการจำแนกพืช	เวลา 3 คาบ (60 นาที)

1. สาระสำคัญ

พืชมีมากมายหลายชนิด เพื่อความสะดวกต่อการศึกษาให้ละเอียดขึ้นจึงต้องมีการจำแนกพืชออกเป็นพวกๆ โดยอาศัยเกณฑ์ต่างๆ เช่น ความสูงของต้นพืช แหล่งเจริญเติบโตของพืช หรือจำแนกพืชตามการสืบพันธุ์

พืชมีประโยชน์หลายประการ ได้แก่ ใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ใช้พลังงาน บำรุงรักษาหน้าดิน ดูดซึมน้ำ ช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ เป็นต้น

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

2.1 จุดประสงค์ปลายทาง

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องพืช ประโยชน์ของพืช และการจำแนกของพืช

2.2 จุดประสงค์นำทาง

- 1) นักเรียนสามารถอธิบายประโยชน์ของพืชได้
- 2) นักเรียนสามารถจำแนกประเภทของพืชได้

3.1 ประโยชน์ของพืช

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน สื่อ การวัดและประเมินผล

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	สื่อ	การวัดและประเมินผล
ขั้นนำ - ให้นักเรียนร่วมกันสรุปว่า พืชที่นักเรียนเตรียมมาคนละ 1 ชนิด ประกอบด้วยอะไรบ้าง มีลักษณะอย่างไร - ให้นักเรียนเล่นเกมสัจจับคู่ประเภทของพืชโดยให้นักเรียน 10 คน นำพืชที่ครูให้เตรียมมา คนละ 1 ชนิด ไปวางไว้ให้ถูกต้องตามประเภทของพืชมีดอกกับไม่มีดอก ขั้นสอน 1. แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มละ 5-7 คน 2. ให้แต่ละกลุ่มศึกษาและปฏิบัติชุดกิจกรรมเรื่อง ประโยชน์ของพืชและการจำแนกพืช - ใช้เวลาทำกิจกรรมประมาณ 30-35 นาที - ขณะนักเรียนปฏิบัติตามกิจกรรม ครูควรคอยให้คำแนะนำและกระตุ้นให้เสนอผลงานในชั้นเรียนเป็นระยะ ทั้งนี้อาจใช้วิธีการติดตามผลงานบนกระดานตัวอย่างต่อเนื่อง 3. เมื่อนักเรียนทำงานกลุ่มเสร็จแล้วให้นำผลงานของแต่ละกลุ่มไปติดบอร์ดหน้าชั้นเรียน และให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกันชมผลงานของแต่ละกลุ่ม 4. หลังจากนักเรียนติดผลงานครบถ้วนแล้ว ครูให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกันดูผลงานของแต่ละกลุ่ม และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มลงมติว่าผลงานกลุ่มใด ชัดเจน ครบถ้วน สมบูรณ์ มีคุณภาพมากที่สุด 3 อันดับแรก 5. ให้ผู้แทนกลุ่มที่มีผลงานเด่นมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน	- ต้นพืช - บัตรคำ ชุดกิจกรรมเรื่องประโยชน์ของพืช และการจำแนกพืช	สังเกตการณ์มีส่วนร่วม - ประเมินผลงานกลุ่ม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	สื่อ	การวัดและประเมินผล
ขั้นสรุป 1. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเกี่ยวกับ (1)ประโยชน์ของพืชมีอะไรบ้าง (2) พืชจำแนกได้เป็นกี่ประเภทอะไรบ้าง 2. ให้นักเรียนแต่ละคนบันทึกเกี่ยวกับประเด็นความรู้ข้อคิดเห็น และทักษะที่ได้รับในวันนี้	- แผ่นใสสรุป	- สุ่มสอบถามให้อธิบาย - สุ่มสอบถามในช่วงสุดท้ายของเวลา - ตรวจบันทึก

ชุดกิจกรรม

เรื่อง ประโยชน์ของพืชและการจำแนกพืช

- จุดประสงค์ : หลังจากปฏิบัติกิจกรรมชุดนี้แล้ว นักเรียนสามารถ
 - อธิบายประโยชน์ของพืชได้
 - จำแนกประเภทของพืชได้
 - วางแผนและจัดการงานกลุ่มของตนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 และข้อ 2 ได้

2. ชุดกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 : เตรียมการเพื่อดำเนินงานกลุ่ม

- 1) ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเลือกประธาน รองประธาน และเลขานุการกลุ่ม พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง
- 2) ให้ตั้งชื่อกลุ่ม ระบุนามสมาชิก และตำแหน่งลงในแผนบันทึกงานกลุ่มแล้วนำไปติดไว้บนกระดานดำ
- 3) ให้สมาชิกทุกคนศึกษาเรื่องประโยชน์ของพืช การจำแนกพืชในใบความรู้

**กิจกรรมที่ 2 : ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติการศึกษา ค้นคว้าเรื่อง
ประโยชน์ของพืชและการจำแนกพืช**

- 1) กำหนดเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของงาน
 - ให้นักเรียนร่วมกันสรุปว่า ในคาบนี้จะต้องตอบคำถามอะไรบ้าง และผลงานกลุ่มคืออะไร
- 2) วางแผนศึกษาค้นคว้า โดย
 - กำหนดรายการงานที่ต้องทำ
 - แบ่งงานและมอบหมายงาน
 - บันทึกแผนการทำงาน
- 3) ปฏิบัติการค้นคว้า / ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
 - นักเรียนทุกคนทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
 - ประธานคอยประสานงาน ปรีกษาหารือ และดูแลให้เป็นไปตามข้อตกลง
- 4) ประเมินและปรับปรุงผลงาน
 - รวบรวมผลงานจากสมาชิกกลุ่ม
 - สรุปผลงานกลุ่มลงในแบบบันทึกผลงาน
 - สมาชิกร่วมกันวิจารณ์ ตรวจสอบความครบถ้วน ความสมบูรณ์ของผลงาน
 - ปรับปรุงผลงานตามความคิดเห็นของกลุ่ม และบันทึกผลงานนำไปติดบอร์ดหน้าชั้นเรียน

แบบบันทึกงานกลุ่ม

1. ชื่อกลุ่ม.....

2. สมาชิก.....

1..... ประธาน

2. รองประธาน

3. กรรมการ

4. กรรมการ

5. กรรมการ

6. กรรมการ

7. กรรมการและเลขานุการ

3. เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของงาน

.....

4. แผนการทำงาน / แนวทางการทำงาน

.....

5. สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1) ประโยชน์ของพืช คือ.....

2) การจำแนกพืช

2.1 จำแนกโดยใช้ขนาด และความสูง

.....

2.2 จำแนกโดยใช้ใบ

.....

2.3 จำแนกโดยการสืบพันธุ์หรือขยายพันธุ์

.....

6. ผลการประเมินการทำงานของกลุ่ม

สมาชิกพอใจในผลงานของกลุ่มหรือไม่ ผลงานของกลุ่มมีจุดเด่นอะไรบ้างหรือมีปัญหาในเรื่องใดบ้าง

.....

.....

ใบความรู้ เรื่อง การจำแนกพืช และประโยชน์ของพืช

การจำแนกพืช

พืชมีมากมายหลายชนิด เพื่อสะดวกต่อการศึกษาพืชให้ลึกซึ้งและละเอียดขึ้น จึงต้องมีการจัดจำแนกพืชออกเป็นพวก ๆ โดยอาศัยเกณฑ์ต่างๆ เช่น ความสูงของต้น แหล่งเจริญเติบโตของพืช หรือ จำแนกตามการสืบพันธุ์

ก. การจำแนกพืชโดยใช้ขนาดและความสูง แบ่งพืชออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พืชยืนต้น หมายถึง พืชที่มีขนาดใหญ่ มีความสูงตั้งแต่ 5 เมตรขึ้นไป มีเนื้อไม้แข็ง เช่น ต้นมะม่วง มะขาม เต็ง ยาง
2. พืชพุ่ม หมายถึง พืชที่มีความสูงน้อยกว่า 5 เมตร เช่น ต้นทับทิม กุหลาบ ราชพฤกษ์ ดาวเรือง
3. พืชล้มลุก หมายถึง พืชที่มีขนาดเล็ก มีอายุสั้น เป็นต้นไม้เนื้ออ่อน เช่น ผักต่างๆ หญ้า ข้าว

ข. การจำแนกพืชโดยใช้ใบ จะแบ่งพืชออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พืชใบเลี้ยงเดี่ยว เช่น ต้นหญ้า ไม้ อ้อย
2. พืชใบเลี้ยงคู่ เช่น ต้นมะม่วง กุหลาบ มะละกอ

ค. การจำแนกพืชโดยการสืบพันธุ์ หรือขยายพันธุ์ แบ่งพืชออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พืชมีดอก คือ พืชที่มีดอก และอาศัยดอกในการขยายพันธุ์ เช่น กุหลาบ ชบา เข็ม ดาวเรือง พริก
2. พืชไม่มีดอก หรือพืชไร้ดอก คือ พืชที่ไม่สามารถออกรดอกได้เลยตลอดชีวิต เช่น ผักแว่น ผักกูด มอส เห็ด เฟิร์น รา แบคทีเรีย

ประโยชน์ของพืช

1. ใช้เป็นที่อยู่อาศัย
2. รักษาหน้าดิน และป้องกันการพังทลายของดิน
3. ใช้เป็นอาหาร และยารักษาโรค
4. ช่วยให้ธรรมชาติมีความสมดุลทางนิเวศวิทยา
5. ช่วยในการดูดซับน้ำ

2) ระดับมัธยมศึกษา

วิชา ว305 วิทยาศาสตร์

ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3

หน่วยที่ 3 พลังงานกับชีวิต เรื่อง พลังงานไฟฟ้า

เวลา 2 คาบ

1. สาระสำคัญ

- (1) พลังงานไฟฟ้า คือพลังงานที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของอิเล็กตรอน
- (2) พลังงานไฟฟ้าเกิดได้หลายวิธี เช่น เกิดจากปฏิกิริยาเคมี เกิดจากพลังงานกล เกิดจากพลังงานแสง เกิดจากสิ่งมีชีวิต เป็นต้น
- (3) ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ล้วนผลิตขึ้นโดยใช้พลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานในรูปอื่น ๆ การใช้พลังงานในกระบวนการผลิตทุกครั้ง จะมีการสูญเสียไปของพลังงานเสมอ เนื่องจากพลังงานมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นเราควรใช้พลังงานอย่างประหยัด

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

2.1 จุดประสงค์ปลายทาง

นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้า มีทักษะในการจัดการเพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และสามารถบริหารการใช้พลังงานไฟฟ้าในบ้านของตนเองได้

2.2 จุดประสงค์นำทาง

- (1) อธิบายความหมายของพลังงานไฟฟ้าได้
- (2) อธิบายความหมาย / ระบุที่มาของพลังงานไฟฟ้าได้
- (3) อธิบายคุณค่าหรือประโยชน์ของไฟฟ้าในชีวิตประจำวันได้
- (4) วางแผนและบริหารงานกลุ่มเพื่อศึกษาค้นคว้าและตอบคำถามตามที่กำหนดได้
- (5) บริหารการใช้พลังงานในครอบครัวของตนเองได้

3. เนื้อหา

- 3.1 ความหมายของพลังงานไฟฟ้า
- 3.2 คุณค่าของพลังงานไฟฟ้า
- 3.3 ที่มาของพลังงานไฟฟ้า/แหล่งกำเนิดไฟฟ้า
- 3.4 การใช้และการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า

4. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน สื่อ การวัดและประเมินผล

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	สื่อ	การวัดและประเมินผล
ขั้นนำ 1. ครูสนทนากับนักเรียน ชักถามเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้าในครอบครัว สถิติการใช้ไฟฟ้าในแต่ละเดือน การโฆษณาเกี่ยวกับการประหยัดไฟฟ้า ฯลฯ.....(5 นาที) ขั้นสอน 2. ครูบอกจุดประสงค์การเรียนรู้แก่นักเรียน/แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องพลังงานไฟฟ้า 3. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ 5-7 คน 4. มอบหมายให้นักเรียนแต่ละกลุ่มปฏิบัติกิจกรรม ตามชุดกิจกรรมที่ 1:พลังงานไฟฟ้า - ให้นักเรียนทำกิจกรรมประมาณ 50 นาที - การทำกิจกรรมอาจทำในห้องเรียน โดยครูต้องเตรียมหนังสือเพื่อศึกษาค้นคว้าให้พร้อม หรืออาจให้ไปทำในห้องสมุดที่ได้ประสานงานหรือเตรียมการไว้ล่วงหน้าแล้ว 5. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำผลงานที่เสร็จแล้วมาติดแสดงในห้องเรียน 6. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันประเมินผลงานของเพื่อนสมาชิกกลุ่มอื่นๆ	- ชุดกิจกรรมที่ 1 - หนังสือประกอบการค้นคว้าของสำนักพิมพ์ต่างๆ กลุ่มละ 3-5 เล่ม	- สังเกตการมีส่วนร่วม - สังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม - ประเมินคุณภาพของผลงานกลุ่ม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	สื่อ	การวัดและประเมินผล
7. ให้ผู้แทนกลุ่มที่ได้รับการประเมินว่ามีผลงานดีเด่นมานำเสนอหน้าชั้นเรียน ขั้นสรุป-วางแผนต่อเนื่อง 8. ครูและนักเรียน ร่วมกันสรุปเกี่ยวกับ (1) ความหมายของพลังงานไฟฟ้า (2) ความสำคัญของพลังงานไฟฟ้าในชีวิตประจำวัน (3) แหล่งกำเนิดพลังงานไฟฟ้า และ (4) การใช้และการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า แนวปฏิบัติที่ควรจะเป็น 9. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า หรือการประหยัดไฟฟ้าในบ้านที่เป็นไปได้.....(20 นาที) 10. ครูมอบหมายให้นักเรียนทำกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้าในบ้านของตนเอง โดยนัดหมายว่า ให้เวลา 1 เดือน ให้แต่ละคนนำผลงานมาแสดงในชั้นเรียน	- แผ่นใสสรุป - ชุดกิจกรรมที่ 2 - ปฏิบัติการเพื่อการลดอัตราการใช้พลังงานในครอบครัว	- ประเมินจากการร่วมตอบคำถาม - สังเกตความจริงจังในการปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม - พิจารณาผลงานของแต่ละกลุ่ม

5. สื่อ

- (1) แผ่นใส แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ และสรุปประเด็นความรู้เรื่องพลังงานไฟฟ้า
- (2) หนังสือแบบเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และหนังสือสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้า 20 - 30 เล่ม
- (3) ชุดกิจกรรมที่ 1 : ปฏิบัติการศึกษา ค้นคว้า เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่อง พลังงานไฟฟ้า
- (4) ชุดกิจกรรมที่ 2 : ปฏิบัติการเพื่อลดอัตราการใช้พลังงานในครอบครัว

(กิจกรรมเสริมนอกเวลา)

(5) แบบประเมินต่าง ๆ

- แบบประเมินผลงานกลุ่ม
- แบบประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม

6. แนวการวัดและประเมินผล

- เน้นประเมินการมีส่วนร่วม.....โดยการสังเกต
- เน้นประเมินผลงานกลุ่มจากการนำเสนอในห้องเรียน โดยสมาชิกร่วมชั้นเรียน และครูร่วมกันประเมิน
- ประเมินผลจากแฟ้มสะสมผลงานนักเรียนแต่ละคนในเรื่อง ปฏิบัติการเพื่อการลดอัตราการใช้พลังงานในครอบครัว

7. กิจกรรมเสริมประสบการณ์

ให้นักเรียนแต่ละคนไปวิเคราะห์สภาพการใช้พลังงานในครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่อง การใช้พลังงานไฟฟ้า และร่วมมือกับสมาชิกในครอบครัววางแผนและดำเนินการเพื่อลดอัตราการใช้พลังงานไฟฟ้าในบ้านตนเอง โดยปฏิบัติตามชุดกิจกรรมที่ 2 : ปฏิบัติการเพื่อลดอัตราการใช้พลังงานในครอบครัว (ใช้เวลา 1-2 เดือน)

ชุดกิจกรรมที่ 1 : ปฏิบัติการศึกษา ค้นคว้า เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องพลังงานไฟฟ้า

คำชี้แจง หลังจากปฏิบัติกิจกรรมชุดนี้แล้ว นักเรียนจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ได้ คือ

- (1) พลังงานไฟฟ้าคืออะไร
- (2) พลังงานไฟฟ้ามีความสำคัญ หรือจำเป็นต่อชีวิตประจำวันอย่างไร
- (3) พลังงานไฟฟ้าเกิดจากอะไรได้บ้าง / พลังงานไฟฟ้าเกิดจากแหล่งใด
- (4) เราจะอนุรักษ์พลังงานได้อย่างไร

1. เตรียมการเพื่อการบริหารงานกลุ่ม

- ให้สมาชิกแต่ละกลุ่มเลือกประธาน รองประธาน และเลขานุการ กลุ่มกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน
- ให้สมาชิกร่วมกันทบทวนแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประชุมปรึกษา

หรือที่ดี การส่งเสริมให้สมาชิกแต่ละคนมีบทบาทร่วมอย่างทั่วถึงกัน ฯลฯ

2. วางแผนและปฏิบัติการค้นคว้า

2.1 กำหนดเป้าหมายร่วมกัน (หาข้อสรุปว่า วันนี้จะต้องทำอะไร หรือตอบคำถามอะไร)

2.2 วางแผนดำเนินการ

- กำหนดรายการ หรืองานที่ต้องปฏิบัติ
- เตรียมอุปกรณ์ เช่น หนังสือประกอบการค้นคว้าให้พร้อม
- กำหนดบทบาทหน้าที่หรือมอบหมายงานว่า ใคร ทำอะไร
- กำหนดเวลาในการปฏิบัติการค้นคว้าศึกษา
- ทบทวนแนวปฏิบัติ/ข้อตกลง ให้ชัดเจนก่อนลงมือปฏิบัติ

2.3 ปฏิบัติงานตามแผน

- สมาชิกทุกคนปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- ประธานคอยติดตามให้งานเป็นไปตามแผน
- ประชุมปรึกษาหารือร่วมกันเป็นระยะ ๆ
- บันทึกปัญหา อุปสรรค (ถ้ามี)

2.4 สรุป ประเมินผลการดำเนินงาน

- ปฏิบัติงานได้ครบถ้วนตามเป้าหมายหรือไม่
- ผลงานที่ได้รับเป็นที่พอใจของสมาชิกหรือไม่
- สมาชิกได้รับความรู้/ได้ประสบการณ์ในเรื่องใดบ้าง
- สมาชิกมีความคิดเห็น หรือมีความรู้สึกละเอียดต่อการร่วมปฏิบัติงานในครั้งนี้ ได้ข้อคิดอะไรบ้าง

การปฏิบัติงานขั้นที่ 1 และ ขั้นที่ 2 ให้บันทึกผลการปฏิบัติงานลงใน “บันทึกการปฏิบัติงานเพื่อศึกษา ค้นคว้า เรื่อง พลังงานไฟฟ้า” ที่แนบ

บันทึกการปฏิบัติงานเพื่อศึกษา ค้นคว้าเรื่องพลังงานไฟฟ้า

1. ชื่อกลุ่ม.....

- สมาชิกกลุ่ม 1. ประธาน
2. รองประธาน
3. กรรมการ
4. กรรมการ
5. กรรมการ
6. กรรมการ
7. กรรมการและเลขานุการ

2. เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของงาน : เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

.....

.....

.....

3. แผนการทำงาน (ระบุกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ แนวปฏิบัติ หรือกำหนดการปฏิบัติงาน)

.....

.....

.....

4. ปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติงาน

.....

.....

.....

5. สรุปผลการปฏิบัติงาน

5.1 ข้อสรุปจากการศึกษา เรื่อง พลังงานไฟฟ้า

(1) พลังงานไฟฟ้า คือ.....

.....

.....

(2) พลังงานไฟฟ้ามีบทบาทต่อการดำรงชีวิต ดังนี้.....

.....

(3) พลังงานไฟฟ้าเกิดจากหลายแหล่ง คือ.....

.....

(4) แนวปฏิบัติในการใช้พลังงานไฟฟ้า/แนวปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า

.....

5.2 ความคิดเห็น/ความรู้สึกของสมาชิกในการร่วมปฏิบัติงานกลุ่ม

(1) ความคิดเห็น/ความรู้สึก.....

.....

(2) ข้อคิด/ประสบการณ์ที่ได้รับ.....

.....

5.3 ผลการเปรียบเทียบผลงานของกลุ่มตนเองกับกลุ่มอื่นๆ

(1) มีจุดเด่น หรือเด่นกว่า ในด้าน.....

.....

(2) มีจุดด้อย หรืออ่อนกว่า ในด้าน.....

.....

.....

.....

แบบประเมินการปฏิบัติงานกลุ่ม

1. ความร่วมมือภายในกลุ่มของตนเอง

จากการปฏิบัติงานกลุ่มในครั้งนี้ เพื่อนร่วมงานที่มีความมุ่งมั่นจริงจังร่วมคิดร่วมวางแผน และร่วมรับผิดชอบงานจริงจังมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ

อันดับที่ 1

อันดับที่ 2

อันดับที่ 3

2. ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงานในกลุ่มของตนเอง

.....

.....

.....

.....

3. ผลการประเมินผลงานกลุ่ม โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม

.....

.....

.....

.....

ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบผลงานระหว่างกลุ่ม ผลงานที่เห็นว่ามีคุณค่าถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ

อันดับที่ 1 กลุ่ม.....

อันดับที่ 2 กลุ่ม.....

อันดับที่ 3 กลุ่ม.....

(นักเรียนเป็นผู้ประเมินตามแบบประเมินนี้)

ชุดกิจกรรมที่ 2 : ปฏิบัติการเพื่อลดอัตราการใช้พลังงานในครอบครัว

คำสั่ง ให้นักเรียนวางแผนและดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์พลังงานในครอบครัว โดยปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการใช้พลังงานไฟฟ้าในครอบครัว

ให้นักเรียนรวบรวมเอกสารหลักฐานที่แสดงถึงสถิติการใช้พลังงานไฟฟ้าในครอบครัว เช่น ใบเสร็จค่าไฟฟ้า บันทึกรายจ่าย เป็นต้น ถ้ามีใบเสร็จหลายๆ เดือน ให้ทำการเฉลี่ยปริมาณการใช้ไฟฟ้าต่อเดือน พร้อมค่าใช้จ่ายต่อเดือน (ค่าไฟฟ้า)

ให้บันทึกสถิติการใช้ไฟฟ้าลงใน “แบบบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน”

2. กำหนดเป้าหมายและวางแผนดำเนินงานอนุรักษ์พลังงาน

ให้นักเรียนจัดประชุมปรึกษารือกับคุณพ่อ คุณแม่ พี่ๆ น้องๆ หรือสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ แล้วร่วมกันปฏิบัติดังนี้

1) กำหนดเป้าหมายในการลดอัตราการใช้พลังงานไฟฟ้าในบ้าน เช่น “จะลดอัตราการใช้ไฟฟ้าในบ้านลง 10% ของเดือนที่ผ่านมาจะลดอัตราการใช้ไฟฟ้าลงให้ได้ 3 หน่วย ในเดือนถัดไป” เป็นต้น

2) วางแผนดำเนินงานโดย

- (1) กำหนดทีมงาน/ผู้ร่วมงาน พร้อมทั้งเลือกประธาน รองประธาน และเลขานุการ คณะทำงาน
- (2) กำหนดกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อการลดอัตราการใช้ไฟฟ้าในบ้าน พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน
- (3) กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานว่าจะทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อไร จะทำการสรุปความก้าวหน้าครั้งที่ 1 2 ... เมื่อไร

3. ดำเนินการตามแผน

- สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- ประธานคณะทำงาน คอยติดตาม ควบคุม ดูแล ให้เป็นไปตามแผน โดยมีการประชุมสรุปความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ

4. สรุป ประเมินผลการอนุรักษ์พลังงาน

ให้จัดประชุมสมาชิกภายในครอบครัว แล้วร่วมกันสรุปว่า

- 1) สมาชิกได้ปฏิบัติงานตามแผนหรือไม่ กิจกรรมใดทำได้ กิจกรรมใดทำไม่ได้ในกรณีที่ทำไมได้เป็นเพราะอะไร
- 2) เกิดปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงานหรือไม่ อย่างไร
- 3) โดยสรุปสามารถลดอัตราการใช้ไฟฟ้าในบ้านได้หรือไม่ จำนวนเท่าไร ถ้าวัดไม่ได้เป็นเพราะเหตุผลใด
- 4) สมาชิกในทีมพอใจในผลการปฏิบัติงานหรือไม่ มีความคิดเห็นหรือมีความรู้สึกอย่างไรในการร่วมกิจกรรมครั้งนี้
- 5) สมาชิกมีแผนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรอื่น ๆ หรือไม่ เช่น น้ำมันรถ/น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำ เป็นต้น

การปฏิบัติกิจกรรมแต่ละรายการให้บันทึกผลการปฏิบัติงานลงใน “แบบบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน” แล้วนำผลงานทั้งหมดไปแสดงที่บอร์ดหน้าชั้นเรียน หรือในห้องเรียน

แบบบันทึก
การดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์พลังงานในครอบครัว

1. คณะทำงาน ประกอบด้วย

1. ประธานคณะทำงาน
2. รองประธาน
3. คณะทำงาน
4. คณะทำงาน
5. คณะทำงานและเลขานุการ

2. สภาพปัจจุบัน/สถิติการใช้ไฟฟ้าในครอบครัว

ใช้ไฟฟ้าเฉลี่ยเดือนละ.....หน่วย

คิดเป็นเงิน เดือนละ.....บาท

3. เป้าหมายในการดำเนินงาน

จะลดอัตราการใช้ไฟฟ้าให้ได้ ประมาณหน่วยต่อเดือน

หรือลดค่าใช้จ่ายให้ได้ประมาณร้อยละ.....

4. แผนการดำเนินงาน

1. มีสมาชิกผู้ร่วมงานทั้งสิ้น คน

2. กิจกรรมที่จะทำ ประกอบด้วย

.....

.....

3. บทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน เป็นดังนี้

.....

.....

4. ปฏิทินการดำเนินงาน (จะทำอะไร เมื่อไร)

.....

.....

.....

5. การปฏิบัติงานตามแผน

(1) ปฏิบัติตามแผนได้หรือไม่.....

.....

(2) ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน.....

.....

6. สรุปผลการดำเนินงาน

(1) ลดอัตราการใช้พลังงานไฟฟ้าได้ตามเป้าหมายหรือไม่.....

ลดได้ประมาณ.....หน่วย/เดือน คิดเป็นเงิน

ประมาณ.....บาท หรือคิดเป็นเงิน.....บาท/ปี

(2) ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการปฏิบัติงานครั้งนี้.....

.....

.....

7. กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หรือพลังงาน ที่จะทำในโอกาสต่อไป
คือ

.....

.....

การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1. ความหมายของการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน มีกระบวนการทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ส่งผลให้งานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยทักษะย่อยๆ 2 ทักษะดังนี้

1) กระบวนการทำงานกลุ่ม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของกลุ่ม
- รับทราบและตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน
- วางแผนร่วมกัน
- ปฏิบัติตนในฐานะเป็นผู้นำและผู้ร่วมงานที่ดี
- ตัดสินใจร่วมกับผู้อื่น

2) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่มทุกครั้งด้วยความเต็มใจ
- ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น
- ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในโอกาสที่เหมาะสม
- รู้จักควบคุมอารมณ์ และประสานสัมพันธ์ในกลุ่ม

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

การพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ควรคำนึงถึงหลักที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. การนำศักยภาพของแต่ละคนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากคำกล่าวที่ว่า “หลายหัวดีกว่าหัวเดียว” เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นได้ชัดเจน

ว่าการนำความสามารถหรือศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนมาผสมผสานกัน โดยนำความสามารถของแต่ละคนมาช่วยกันปฏิบัติงานของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายของการทำงานกลุ่มให้ได้ผลสำเร็จสูงสุด ซึ่งหมายถึงความสำเร็จของทุกคนด้วย

ดังนั้นในการจัดกลุ่มเพื่อให้นักเรียนทำงานร่วมกันจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนแต่ละคนได้นำศักยภาพของตนมาใช้ในการปฏิบัติงานกลุ่มให้บรรลุ เป้าหมาย ทั้งยังเป็นการสร้างการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน

2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียน จะเริ่มต้นจากการที่นักเรียนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้/การทำงานในฐานะสมาชิกของกลุ่ม และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้/การทำงานด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมของนักเรียนจะเน้นการมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้านทั้ง 3 ด้านดังนี้

- 1) ร่วมใจ(Heart) ได้แก่ การที่นักเรียนมีความรู้สึกตั้งใจ เต็มใจ มุ่งมั่นในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้/การทำงานของกลุ่ม
- 2) ร่วมคิด(Head) ได้แก่ การที่นักเรียนมีแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้/การทำงานของกลุ่ม มีการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และสรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) ร่วมมือ(Hand) ได้แก่ การที่นักเรียนลงมือปฏิบัติหรือกระทำการกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง หรือมีการอภิปราย การแสดงความคิดเห็นของตนเองให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้

การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น มีผู้นำกลุ่ม เลขากลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ซึ่งบทบาทต่างๆ เหล่านี้ควรให้นักเรียนสลับบทบาทกัน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะต่างๆ ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งฝึกฝนทักษะการทำงานกลุ่มอื่นๆ อันได้แก่ การกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม การวางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การตัดสินใจ การร่วมมือกันปฏิบัติงานและการประเมินผล ซึ่งทักษะต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น

3. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

บรรยากาศในการทำงานกลุ่มนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การทำงานในกลุ่มบรรลุเป้าหมาย และสมาชิกกลุ่มมีความพอใจ มีความสุขในการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้นสมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องช่วยกันสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน อันได้แก่ การมีเจตคติทางบวกต่อเพื่อนในกลุ่มและต่องานของกลุ่ม มีทักษะในการสื่อสาร มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้กำลังใจกัน มีน้ำใจต่อกัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้อภัยกัน ซึ่งทักษะทางสังคมเหล่านี้จะสามารถ“ร่วมใจ”ในระหว่างสมาชิกอันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่

การ “ร่วมคิด” และ “ร่วมมือ” เพื่อช่วยให้งานบรรลุเป้าหมายของกลุ่มด้วยความพอใจในผลงานของกลุ่ม มีความสุขในขณะปฏิบัติงาน และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการทำงานกลุ่มมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ หมายถึง แนวปฏิบัติที่นำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและมีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากหลักการดังกล่าว ครูจึงควรจัดกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบ “ร่วมสร้าง” โดยคำนึงถึงขั้นตอนการพัฒนาที่สำคัญ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้าง “เจตคติทางบวก” ต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 2 สร้าง “ศักยภาพของแต่ละคน” เพื่อนำมาใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 3 สร้าง “สถานการณ์การมีส่วนร่วม 3 ด้าน” ในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 4 สร้าง “ปฏิสัมพันธ์ที่ดี” กับเพื่อนร่วมงานในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 1 สร้าง “เจตคติทางบวก” ต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

นักจิตวิทยาสังคมเชื่อกันว่าเจตคติเป็นสาเหตุของพฤติกรรมและเจตคติของบุคคลนั้นจะเกิดจากการเรียนรู้ ไม่ได้เกิดเองตามธรรมชาติ เช่น การที่นักเรียนจะชอบหรือไม่ชอบการเรียนวิชาใดวิชานั้น เหตุผลสำคัญประการหนึ่งอาจเกิดจากนักเรียนได้รับประสบการณ์ทางบวก หรือทางลบในการเรียนวิชานั้นๆ หากนักเรียนได้รับประสบการณ์ทางบวกเป็นอย่างมากนักเรียนก็จะชอบวิชานั้น แต่ถ้าหากนักเรียนได้รับประสบการณ์ในทางลบนักเรียนก็จะไม่ชอบวิชานั้น นอกจากนี้พฤติกรรมการสอนของครูทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษามีส่วนที่ทำให้นักเรียนชอบหรือไม่ชอบวิชานั้นๆ ได้เช่นกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวการสอนของครูเพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้แก่นักเรียน จึงมีความสำคัญต่อการสร้างเจตคติทางบวกต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่นักเรียน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศของความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 2 สร้าง “ศักยภาพของแต่ละคน” เพื่อนำมาใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนแต่ละบุคคลทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะด้านความร่วมมือในการปฏิบัติงานกับผู้อื่นได้เต็มตามศักยภาพหรือความสามารถของแต่ละบุคคล ครูควรจะต้องเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 1) สร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของงาน
- 2) กำหนดมาตรฐาน ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของกลุ่ม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มให้ชัดเจน
- 3) สร้างการยอมรับในความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ทุกคนนำความสามารถของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานร่วมกันได้มากที่สุด

ขั้นที่ 3 สร้าง “สถานการณ์การมีส่วนร่วม 3 ด้าน” ในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การจัดสถานการณ์ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นนั้น ครูควรยึดหลักสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมสร้าง โดยการจัดกิจกรรมหรือสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันทำงานที่ได้รับมอบหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกัน ดังนั้นครูจึงควรสร้างสถานการณ์การเรียนการสอนโดยยึดหลักสำคัญดังนี้

- 1) สร้างสภาพแวดล้อมให้นักเรียนเกิดความรู้สึก “ร่วมใจ” ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยช่วยสร้างความรู้สึที่ดีต่อสมาชิกในกลุ่มและสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกัน เช่น อาจกำหนดการให้รางวัลแก่ผลงานของกลุ่มในรูปแบบต่างๆ การสร้างกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีความไว้วางใจกัน มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น
- 2) สร้างสภาพแวดล้อมให้นักเรียน “ร่วมคิด” โดยอาจร่วมมือกันในการวางแผนการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นในขณะปฏิบัติงาน โดยการมอบหมายงานให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันทำงาน และก่อนที่จะปฏิบัติงานนักเรียนทุกคนในกลุ่มต้องช่วยกันวางแผนงาน จัดลำดับ หรือจัดระบบการทำงานของกลุ่ม และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน รวมทั้งมีการประเมินผลงานของกลุ่มว่า มีข้อดีหรือข้อบกพร่องที่ตรงไหน อย่างไร เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานกลุ่มในครั้งต่อไป

- 3) สร้างสภาพแวดล้อมให้นักเรียน “ร่วมมือ” โดยการช่วยกันปฏิบัติงานของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิด ประสพการณ์ รวมทั้งนำความสามารถพิเศษเฉพาะตนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกลุ่มอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยให้งานของกลุ่มมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

ขั้นที่ 4 สร้าง “ปฏิสัมพันธ์ที่ดี” กับเพื่อนร่วมงานในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นนั้นสมาชิกทุกคนควรมีทักษะทางสังคมเพื่อการทำงานร่วมกัน เช่น ทักษะการสื่อสาร การเป็นผู้นำ-ผู้ตาม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดการกับความขัดแย้ง และการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

จากขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพ ทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว จะช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้ตามความสามารถของตน ทั้งยังช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย มีผลงานที่มีประสิทธิภาพและสมาชิกในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน และสามารถเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น

การสอนในรูปแบบ “ร่วมสร้าง” ประกอบด้วยมิติที่สำคัญ 3 ด้านคือ

- 1) การบูรณาการ 2) พฤติกรรมของครู และ 3) พฤติกรรมของนักเรียน

มิติการสอนในรูปแบบ “ร่วมสร้าง”

มิติที่ 1 การบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบ “ร่วมสร้าง” สามารถนำไปบูรณาการในการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ 2 แบบ คือ การสอนแบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) และแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

การสอนแบบพหุวิทยาการ หมายถึง การนำทักษะที่ต้องการจะพัฒนาไปบูรณาการในวิชาต่าง ๆ โดยเน้นเนื้อหารายวิชาหลัก (Disciplinary – First Approach)

การสอนแบบสหวิทยาการ หมายถึง การสร้างประเด็นหลักหรือหัวเรื่องหลัก (Theme) แล้วนำความรู้จากวิชาต่าง ๆ ให้มาสัมพันธ์กับหัวเรื่องนั้น หรือในบางครั้งอาจเรียกว่า สหวิทยาการแบบมีหัวข้อ หรือการบูรณาการที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลัก (Application – First Approach)

มิติที่ 2 พฤติกรรมของครู การจัดการสอนแบบ “ร่วมสร้าง” นี้ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นครูจึงมีพฤติกรรมที่สำคัญดังนี้

- 1) วางแผนการสอนระดับบทเรียนให้ละเอียด ชัดเจน ทุกขั้นตอน
- 2) เตรียมการจัดการเรียนการสอนให้พร้อมทุกด้าน เช่น สื่อการสอน สถานที่ วิธีการ จัดกลุ่ม จำนวนนักเรียนในแต่ละกลุ่ม และเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ เป็นต้น
- 3) ขณะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรเป็นผู้ช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น เปิดโอกาสและกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทุกคน รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนและเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เป็นต้น
- 4) สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทุกคนในขณะปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
- 5) นำอภิปราย โดยการตั้งคำถามหรือกำหนดประเด็นคำถาม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการเรียนรู้ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชา และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ขณะเดียวกันครูควรให้กำลังใจ และให้แรงจูงใจในการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักเรียน

- 6) ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงนั้นครูควรกระตุ้นให้นักเรียนมีแนวทางในการนำความรู้ไปใช้พัฒนาตนเอง ในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม
- 7) กำหนดแนวทางการประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีทักษะบางเรื่องสามารถประเมินผลได้ทันที ทั้งในระหว่างปฏิบัติการ และเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม แต่ในบางเรื่องครูอาจต้องติดตามผลเป็นระยะๆ ดังนั้นครูจึงควรกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ชัดเจน

ในการติดตามและประเมินผลขณะปฏิบัติการในชั่วโมงการเรียนการสอนนั้นครูอาจใช้วิธีการอภิปรายร่วมกัน หรือให้นักเรียนแต่ละคนประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ผลงานของกลุ่ม หรือครูอาจใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะปฏิบัติงาน เป็นต้น สำหรับการติดตามและประเมินผลหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้วครูอาจจะกระทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในชีวิตประจำวัน หรือการสัมภาษณ์เพื่อน ผู้ร่วมงานของนักเรียน หรือให้นักเรียนเขียนรายงานเกี่ยวกับตนเองในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

มิติที่ 3 พฤติกรรมของนักเรียน การเรียนแบบร่วมสร้าง นักเรียนคือผู้มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด เนื่องจากต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นพฤติกรรมที่สำคัญของนักเรียน มีดังต่อไปนี้

- 1) สร้างเจตคติทางบวกในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 2) ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการปฏิบัติงานกลุ่ม
- 3) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกลุ่มทุกขั้นตอนเต็มตามศักยภาพของตน
- 4) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 5) เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 6) เรียนรู้วิธีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
- 7) นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นในชีวิตประจำวัน

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการสอนแบบ “ร่วมสร้าง”

หมายเหตุ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ครูสามารถสลับขั้นตอนทั้ง 4 ได้ตามความเหมาะสม

การนำแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการทำงานร่วมกับผู้อื่นแบบ “ร่วมสร้าง” นี้ครูควรมีการเตรียมการสอนอย่างชัดเจนทุกขั้นตอน จึงจะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมหรือมอบหมายงานให้นักเรียนร่วมกันทำงานได้อย่างเหมาะสมพร้อมทั้งสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างราบรื่น ในการจัดการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียนนั้น ครูควรดำเนินการสอนตามขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

ขั้นนำ ในขั้นนี้ครูควรสร้างเจตคติทางบวกต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยชี้ให้เห็นความสำคัญ ประโยชน์หรือคุณค่าของการร่วมมือกัน พร้อมทั้งช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน

ขั้นกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนลงมือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามที่ครูได้วางแผนไว้ เพื่อให้ นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับเนื้อหา และการเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งครูอาจดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น

- แบ่งกลุ่มย่อยด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับเป้าหมายในการเรียนรู้แต่ละครั้งเช่น แบ่งกลุ่มตามความสมัครใจ แบ่งตามความสามารถของนักเรียน แบ่งโดยวิธีการสุ่ม เป็นต้น
- มอบหมายงาน พร้อมทั้งอธิบายหรือชี้แจงเกี่ยวกับงานที่มอบหมายให้ทำ
- อธิบายหรือระบุความรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของนักเรียนแต่ละคนในการทำงานกลุ่ม
- อธิบายเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน
- ระบุระยะเวลาในการปฏิบัติงาน
- อธิบายเกณฑ์ในการประเมินผลงานและการให้รางวัล
- สังเกตพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของนักเรียนทุกคน
- วิเคราะห์พฤติกรรมที่พึงประสงค์/ไม่พึงประสงค์ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น
- ประสานความคิดเห็นและประสบการณ์ของนักเรียน
- อภิปรายผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน
- สรุปบทเรียนในด้านเนื้อหาวิชา

■ สรุปแนวปฏิบัติในการทำงานร่วมกับผู้อื่นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ “ร่วมสร้าง” ครูสามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะคือ

- การประเมินผลในขณะปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งครูอาจใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนในขณะปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม และการประเมินตนเองของนักเรียนแต่ละคน
- การประเมินผลหลังสิ้นสุดกิจกรรม ครูอาจใช้วิธีการสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรืออาจใช้วิธีการสัมภาษณ์นักเรียนและผู้ร่วมงาน หรืออาจให้นักเรียนรายงานผลการประเมินตนเอง

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียน

วิชา ชั้น..... กลุ่มที่

พฤติกรรมนักเรียน	มาก	ปานกลาง	น้อย	หมายเหตุ
การทำงานกลุ่ม 1. ประธานกลุ่มคือ..... ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย 2. เลขานุการกลุ่มคือ..... ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย 3. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก 4. การวางแผนและจัดลำดับขั้นตอนการทำงาน 5. การรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 6. การแสดงความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 7. การขัดแย้งภายในกลุ่ม 8. การแบ่งปันอุปกรณ์การทำงาน 9. การให้ความสนใจและเต็มใจทำงานกลุ่ม การเรียนรู้เนื้อหาวิชา 1. สนใจเนื้อหาจากกิจกรรม 2. ร่วมแสดงความคิดเห็นและอภิปรายเนื้อหาสาระ 3. มีการซักถามสิ่งที่ไม่เข้าใจ 4. ตอบคำถามของเพื่อนและครูได้ถูกต้อง 5. สามารถสรุปประเด็นและเนื้อหาสาระของเนื้อหา				

พฤติกรรมโดยสรุปของนักเรียนในกลุ่มในการเรียนครั้งนี้

☐ ดีมาก ☐ ปานกลาง ☐ ต้องปรับปรุงด้าน

ผู้ประเมิน

วันที่ประเมิน/...../.....

แบบประเมินตนเองด้านพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

ชื่อ

กลุ่มที่

วิชา.....

เรื่อง

คำชี้แจง

แบบประเมินตนเองฉบับนี้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานกลุ่ม ในการตอบคำถามของนักเรียนครั้งนี้ไม่มีถูกหรือผิด และไม่มีผลต่อการสอบได้หรือตก ดังนั้นจึงขอความร่วมมือในการตอบตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานกลุ่มของนักเรียน โดยการเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างเพียงช่องเดียวในแต่ละข้อ

ข้อความ	บ่อย	น้อย	ไม่ทำเลย	หมายเหตุ
ผู้นำกลุ่ม 1. ข้าพเจ้ากระตุ้นให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานของกลุ่ม 2. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็น 3. ข้าพเจ้าประสานความคิดของสมาชิกให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม 4. ข้าพเจ้าตัดสินใจแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงเสียงส่วนมาก 5. ข้าพเจ้าพยายามแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสามารถของสมาชิก 6. ข้าพเจ้าให้กำลังใจยกย่องชมเชยผู้ปฏิบัติงาน 7. ข้าพเจ้าพอใจกับผลของการปฏิบัติงานกลุ่ม 8. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความกระตือรือร้นในการทำงาน 9. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานโดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับสมาชิก 10. ข้าพเจ้าแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการทำกิจกรรม 11. ข้าพเจ้ารับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามสมาชิกส่วนใหญ่ 12. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานกลุ่มโดยคำนึงถึงประโยชน์ของกลุ่ม 13. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานกลุ่มโดยใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ 14. ข้าพเจ้าช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกทุกคนในการปฏิบัติงานกลุ่ม 15. ข้าพเจ้าเตือนให้เพื่อนทำงาน แบ่งและหยิบของให้เพื่อนในการปฏิบัติงาน				

4. ตัวอย่างแผนการสอน

เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบ “ร่วมสร้าง” สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และสามารถนำไปใช้สอนได้ทุกรายวิชาดังนั้นในเอกสารนี้จึงจะเสนอ ตัวอย่างแผนการสอนรวม 2 แผน ดังนี้ 1) แผนการสอนระดับประถมศึกษา และ 2) แผนการสอนระดับมัธยมศึกษา

1) ระดับประถมศึกษา

วิชา	ภาษาไทย	ชั้น	ประถมศึกษาปีที่ 4
เรื่อง	เคล็ดลับของแม่		
หัวข้อย่อย	คำที่มีตัวการันต์	เวลา	3 คาบ

วัตถุประสงค์

1. วัตถุประสงค์ในเนื้อหาวิชา

- 1) อ่านคำที่มีการันต์ รวม 16 คำได้ถูกต้อง
- 2) อธิบายความหมายของคำที่มีตัวการันต์ได้ถูกต้อง
- 3) เขียนคำที่มีตัวการันต์ได้ถูกต้อง
- 4) แต่งประโยคและเรื่องโดยใช้คำที่มีตัวการันต์ตามที่กำหนดให้ได้ถูกต้อง

2. วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพด้าน การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

- 1) รับทราบและตระหนักในวัตถุประสงค์ของการทำงานกลุ่ม
- 2) วางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันได้
- 3) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับได้อย่างเหมาะสม
- 4) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับผู้อื่น
- 5) ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น

เนื้อหาวิชา

คำที่มีการันต์ที่กำหนดในบทเรียนเรื่อง เคล็ดลับของแม่ รวม 16 คำ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
ขั้นที่ 1 สร้างเจต- คติทาง บวก	ขั้นนำ - ครูทบทวนเนื้อหาบทที่ 2 เรื่อง “เคล็ดลับของแม่” ที่เรียนมาแล้ว โดยเน้นพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง การรู้จักหน้าที่ของตน การช่วยเหลือกัน การมีน้ำใจ - ให้นักเรียนอภิปรายผลของการปฏิบัติตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	- ทบทวนความรู้เดิม	- สร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน ร่วมกันโดยการให้ตัวแบบ - การพูดและการสื่อสาร
ขั้นที่ 2 สร้างศักยภาพแต่ละ บุคคล	ขั้นกิจกรรม - ครูแจกบัตรคำให้นักเรียนคนละ 1 บัตร - ให้นักเรียนแต่ละคนอ่านบัตรคำในใจแล้วพินิจดูคำอ่านที่ถูกตัดจากด้านหลังของบัตรคำพร้อมทั้งอ่านความหมายของคำนั้น - ครูทบทวนการเขียนประโยคบอกเล่า - ให้นักเรียนเขียนประโยคบอกเล่าจากคำในบัตรคำที่ได้รับ	- อ่านคำที่มีตัวการันต์ - รู้ความหมายของคำที่มีตัวการันต์ - แต่งประโยคบอกเล่า โดยใช้คำที่มีตัวการันต์	- การอ่านและการเขียน
ขั้นที่ 3 สร้างสถานการณ์การมีส่วนร่วม	- ให้นักเรียนจับคู่ แล้วนำประโยคที่เขียนไว้แล้วมาอ่านและอธิบายให้เพื่อนฟังหลังจากนั้นให้นำประโยคของแต่ละคนมาเขียนเป็นข้อความที่สัมพันธ์กัน - ครูสุ่มให้นักเรียนแต่ละคู่(ประมาณ 2-3 คู่)อ่านข้อความที่ช่วยกันเขียน	- ผูกประโยคที่ใช้คำที่มีตัวการันต์เป็นเรื่องราวที่สัมพันธ์กัน	- การทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
	นั้นให้เพื่อนในชั้นฟัง - ให้นักเรียนรวมคู่เดิมจาก 2 เป็น 4 แล้วนำข้อความที่ทั้ง 2 คู่ได้เขียนไว้แล้วมาแต่งให้เป็นเรื่องราวที่สัมพันธ์กัน - ครูสุ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม (ประมาณ 2-3 กลุ่ม) อ่านเรื่องที่ช่วยกันเขียนนั้นให้เพื่อนในชั้นฟัง - ให้นักเรียนรวมกลุ่มเพิ่มจาก 4 เป็น 8 แล้วนำเรื่องที่ได้เขียนไว้แล้วมาแต่งให้เป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ และเขียนลงในกระดาษแผ่นใหญ่แล้วนำมาติดหน้าชั้น - ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาอ่านให้เพื่อนฟัง - นักเรียนสรุปหลักการอ่าน-เขียนคำที่มีตัวการันต์ และความหมายของคำเหล่านั้น	- ผูกประโยคที่ใช้คำที่มีตัวการันต์เป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์	- การสื่อสาร
ขั้นที่ 4 สร้าง ปฏิ- สัมพันธ์ ที่ดีต่อ เพื่อน ร่วมงาน	- ครูนำอภิปรายโดยการตั้งคำถามต่าง ๆ เช่น 1) นักเรียนพอใจในผลงานของกลุ่มหรือไม่ เพราะเหตุใด 2) การปฏิบัติตนของเพื่อนในกลุ่มที่ทำให้นักเรียนพอใจมีอะไรบ้าง 3) การที่นักเรียนมีเพื่อนมาช่วยกันคิด		- การสื่อสาร - การประเมินตนเองและประเมินผลงาน - การเรียนรู้กระบวนการทำงานกลุ่ม

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอนของเนื้อหา	ทักษะที่พัฒนา
	และแต่งเรื่องมีผลดีอย่างไร 4) การช่วยกันทำงานกับเพื่อนหลายๆคนมีข้อดีอย่างไร 5) การทำงานกับเพื่อน นักเรียนควรปฏิบัติตนอย่างไร - ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปแนวปฏิบัติการทำงานร่วมกับผู้อื่นและแนวทางการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน		- การสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น
	ขั้นประเมินผล - ครูและนักเรียนช่วยกันตรวจประโยคที่แต่ละกลุ่มอ่านและเขียนว่าถูกต้องหรือไม่ พร้อมให้คะแนน - ครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ปฏิบัติงานในกลุ่ม พฤติกรรมที่สังเกต คือ 1) กระบวนการทำงานกลุ่ม ได้แก่ การรับรู้ในวัตถุประสงค์ของการทำงาน การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับผู้อื่น 2) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่ม การยอมรับในความสามารถของผู้อื่นและการประสานสัมพันธ์ภายในกลุ่ม	- ประเมินผลการเรียนรู้ตามเนื้อหา - การประเมินพฤติกรรมด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้านกระบวนการทำงานกลุ่ม - การประเมินความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	

สื่อการเรียนการสอน

- 1) บัตรคำที่มีตัวการ์นต์ 16 คำ
- 2) แถบประโยคบอกเล่า
- 3) กระดาษแผ่นใหญ่ และปากกาเมจิก

2) แผนการสอนระดับมัธยมศึกษา

วิชา	วิทยาศาสตร์	ชั้น	มัธยมศึกษาปีที่ 2
เรื่อง	ทรัพยากรดิน		
หัวข้อย่อย	“กำเนิดและสมบัติทั่วไปของดิน”		เวลา 50 นาที
วัตถุประสงค์			

1. วัตถุประสงค์ในเนื้อหาวิชา

- 1) อธิบายกำเนิดของดินได้
- 2) อธิบายส่วนประกอบของดินโดยทั่วไปได้
- 3) จำแนกดินชั้นบนและชั้นล่างได้
- 4) อธิบายลักษณะความพรุนของดินได้
- 5) อธิบายปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชได้

2. วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพด้าน การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

- 1) รับทราบและตระหนักในวัตถุประสงค์ของการทำงานกลุ่ม
- 2) วางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันได้
- 3) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับได้อย่างเหมาะสม
- 4) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับผู้อื่น
- 5) ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น
- 6) ประสานสัมพันธ์ในกลุ่มได้

เนื้อหาวิชา

1. ดินเป็นวัตถุที่เกิดตามธรรมชาติ โดยการสลายตัวของหินและแร่ร่วมกับอินทรีย์สารจากการสลายของซากพืชซากสัตว์
2. ส่วนประกอบของดินโดยทั่วไปประกอบด้วย สารอินทรีย์ สารอนินทรีย์ น้ำและอากาศ

3. ดินชั้นบนมีสารอินทรีย์มากจึงมีสีค่อนข้างดำและเนื้อดินหยาบ ดินชั้นล่างมีสารอินทรีย์น้อยกว่าจึงมีสีอ่อนกว่าและเนื้อดินละเอียดกว่าดินชั้นบน
4. ความพรุนของดิน หมายถึง ส่วนที่เป็นช่องว่างระหว่างเม็ดดิน เป็นที่ให้น้ำและอากาศแทรกเข้าไป
5. พืชแต่ละชนิดต้องการดินที่มีความเป็นกรดและเบสแตกต่างกัน และมีผลต่อการเจริญเติบโตของพืช

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอน ของเนื้อหา	ทักษะ ที่พัฒนา
ขั้นที่ 1 สร้างเจตคติ ทางบวก	ขั้นนำ - ครูให้นักเรียนดูภาพแสดงต้นพืชที่เจริญงอกงามและไม่งอกงามแล้วให้นักเรียนแต่ละคนอธิบายสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้นพืชไม่เจริญงอกงาม	- ทบทวนความรู้เดิม	- ทักษะการสื่อสาร
ขั้นที่ 2 สร้างศักยภาพแต่ละบุคคล	- ให้นักเรียนแต่ละคนระบุว่าปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีอะไรบ้างที่เป็นผลจากดินโดยให้นักเรียนเขียนไว้ในสมุดของตน - ครูสุ่มถามนักเรียนเป็นบางคนและชี้ให้เห็นความสำคัญของดิน	- สำรวจความเข้าใจและความรู้ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาใหม่	- การคิด
ขั้นที่ 3 สร้างสถานการณ์การมีส่วนร่วม	ขั้นกิจกรรม - ให้นักเรียนสังเกตแผนภาพแสดงกระบวนการเกิดดินและสมบัติทั่วไปของดิน	- กระบวนการเกิดดินและสมบัติทั่วไปของดิน	- การสังเกต

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอน ของเนื้อหา	ทักษะ ที่พัฒนา
	- ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 5-6 คน และชี้แจงวัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม โดยให้แต่ละกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่ม เลขากลุ่ม และร่วมกันอภิปรายการเกิดดิน - ครูสุ่มให้ตัวแทนกลุ่มรายงานผลการอภิปราย ประมาณ 2-3 กลุ่ม แล้วให้กลุ่มที่เหลือเพิ่มเติมข้อความรู้ที่ได้ ถ้าได้ข้อความรู้ที่ยังไม่สมบูรณ์ครูเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ - ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันตั้งคำถามพร้อมคำตอบ กลุ่มละ 5 ข้อ และช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง - ครูสุ่มให้ตัวแทนกลุ่มถามคำถามที่กลุ่มได้ตั้งไว้ แล้วให้นักเรียนกลุ่มอื่นตอบ - ให้นักเรียนศึกษากิจกรรม 11.1 เรื่อง ลักษณะของดิน ในหนังสือแบบเรียน ว.204 แล้วอภิปรายภายในกลุ่ม (ครูให้นักเรียน	- ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา	- ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น - การรับฟังและการสื่อสาร - การทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอน ของเนื้อหา	ทักษะ ที่พัฒนา
	เตรียมดิน จากที่กำหนดไว้ล่วงหน้า) - ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการทดลองตามกิจกรรม 11.1 พร้อมทั้งบันทึกผลการทดลองและสรุปผลการทดลองลงในสมุด - ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานผลการทดลองของกลุ่ม - ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปผลการทดลอง - ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย โดยให้กลุ่มย่อยกลุ่มแรก ศึกษาเรื่องความพรุนของดิน ส่วนกลุ่มย่อยที่ 2 ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืช ในหนังสือแบบเรียน - ให้ทั้ง 2 กลุ่มย่อย ผลัดกันช่วยอธิบายให้เพื่อนในกลุ่มฟัง ในเนื้อหาที่ตนศึกษามา - ให้นักเรียนทำแบบทดสอบ 5 ข้อ โดยต่างคนต่างทำ แล้วนำคะแนนของทุกคนในกลุ่มมาเฉลี่ยเป็นคะแนนของกลุ่ม	- ทดลองเรื่อง ลักษณะดินชั้นบนและดินชั้นล่าง - ประมวลความรู้ของเนื้อหา - ความพรุนของดิน และปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืช - ประเมินผล การเรียนรู้ในเนื้อหา	- การสื่อสาร - การทำงานร่วมกับผู้อื่น - การรวบรวมข้อมูล - การสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงานกลุ่ม

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอน ของเนื้อหา	ทักษะ ที่พัฒนา
ขั้นที่ 4 สร้าง ปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อเพื่อน ร่วมงาน	- ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเนื้อหาสำคัญ เรื่อง กำเนิดและสมบัติทั่วไปของดิน - ครูนำอภิปรายในประเด็นสำคัญดังนี้ 1) ขณะปฏิบัติงานกลุ่ม สมาชิกมีการทำงานกันอย่างไร มีอุปสรรคหรือข้อขัดแย้งหรือไม่ ถ้ามีกลุ่มใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างไร 2) นักเรียนคิดว่า อะไรเป็นสาเหตุให้กลุ่มทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และอะไรเป็นสาเหตุให้กลุ่มได้คะแนนสูงหรือต่ำ 3) นักเรียนคิดว่าการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น สมาชิกแต่ละคนควรปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะช่วยให้งานของกลุ่มสำเร็จได้อย่างราบรื่น - ครูสรุปโดยการเชื่อมโยงความคิดเห็นของนักเรียน และสรุปเพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ขั้นประเมินผล - การทำแบบทดสอบ	- การสรุปเนื้อหา - พฤติกรรมการทำงานกลุ่มที่พึงประสงค์ - ประเมินผลตามเนื้อหา	- การประสานความคิดร่วมกัน - การสื่อสาร - การประสานความคิดร่วมกัน

ขั้นตอน การสอน	พฤติกรรมของครูและนักเรียน	ขั้นตอน ของเนื้อหา	ทักษะ ที่พัฒนา
	- ครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในขณะที่ปฏิบัติการทดลองและการ สรุปผลการทดลอง พฤติกรรมที่ สังเกต คือ 1) กระบวนการทำงานกลุ่ม ได้แก่ การรับรู้ในวัตถุประสงค์ของการ ทำงาน การวางแผนร่วมกัน การ ปฏิบัติตนในฐานะเป็นผู้นำกลุ่ม หรือสมาชิกกลุ่ม การอภิปราย และการตอบคำถาม การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นร่วมกันกับ ผู้อื่น 2) ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ได้แก่ การให้ความร่วมมือในการ ทำกิจกรรมกลุ่ม การช่วยเหลือ กันและกัน การยอมรับในความ สามารถของผู้อื่น และการ ประสานสัมพันธ์ภายในกลุ่ม	- การประเมินพฤติ- กรรมด้านการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นด้าน กระบวนการทำงาน กลุ่มและการสร้าง ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อ เพื่อนร่วมงาน เช่น - การรับรู้วัตถุประสงค์ ของการทำงาน - การวางแผนร่วมกัน - การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น - การยอมรับผู้อื่น - การสื่อสาร - การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน - การตั้งใจทำงาน ของกลุ่ม - การประสาน สัมพันธ์กับผู้อื่น	

สื่อการเรียนการสอน

- 1) แผนภาพแสดงกระบวนการเกิดของดิน
- 2) แผนภาพแสดงลักษณะของดินชั้นบนและดินชั้นล่าง
- 3) ปีกเกอร์ แท่งแก้ว และกระดาศยูนีเวอร์แซลอินดิเคเตอร์

ความขยัน อุตุน ประหยัดและอดออม

1. ความหมายของความขยัน อุตุน ประหยัดและอดออม

ขยัน อุตุน หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานโดยไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่แสดงกิริยาท่าทางต่อต้าน ทำงานหนัก ยากหรืองานที่มีอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ โดยมีทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงดังนี้

- ตอรับการทํางาน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ พุด หรือแสดงกิริยาท่าทางว่ายอมรับ เต็มใจ ฟังพอใจที่จะทํางานตามที่ได้รับมอบหมาย
- อาสาทํางาน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ พุดหรือแสดงกิริยาท่าทางว่าต้องการจะทํางานหนึ่งงานใดแม้จะไม่ใช่งานที่ได้รับมอบหมายโดยตรง
- ทําทันที พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ลงมือทํางานทันที ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยให้อันเวลาผ่านไปอย่างไรประโยชน์
- ทํางานอย่างต่อเนื่อง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทํางานที่ได้เริ่มต้นไว้แล้วอย่างต่อเนื่องและสำเร็จตามเป้าหมาย
- ไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ไม่พุดหรือแสดงกิริยาว่าตนเบื่อหน่ายกับหน้าที่การงานที่กระทำอยู่นั้น
- ไม่ร้องขอความช่วยเหลือ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทํางานต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถ โดยไม่ร้องขอความช่วยเหลือ
- ทนต่อคำวิจารณ์ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ไม่ตอบโต้ทั้งวาจาหรือแสดงกิริยาอาการใด ๆ กับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของบุคคลอื่น
- ไม่ละทิ้งงานกลางคัน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทํางานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนสามารถทํางานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ประหยัดและอดออม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่

- วางแผนการเบิกจ่าย พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน

- ดัดแปลงของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ดัดแปลงของเหลือใช้ที่มี เพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อีก
- ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ทิ้งขว้าง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ นำสิ่งที่มีอยู่ไปใช้เท่าที่จำเป็นให้เกิดประโยชน์ในทุก ๆ ส่วนและไม่ทิ้งขว้างไปโดยเปล่าประโยชน์
- ดูแลรักษาให้คงสภาพ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ดูแลรักษาสິงของเครื่องใช้ที่มีอยู่ให้คงสภาพ สมบูรณ์ เพื่อการใช้งานที่ยาวนานสูงสุด

จากความหมายและพฤติกรรมที่แสดงสามารถวิเคราะห์ความหมายของคำแต่ละคำได้ดังนี้

1) ขยัน มีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ

- ก. ตั้งใจ กระตือรือร้นที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างมุ่งมั่น อาสาทำหรือทำทันที
- ข. การกระทำดังกล่าวนี้มีความคงที่ สม่ำเสมอหรืออย่างต่อเนื่อง

2) อุตทน แยกได้เป็น 2 ส่วน คือ

ก. ความอดทนที่มีต่องานที่ทำ กล่าวคือ ทำงานหนึ่ง ๆ อย่างต่อเนื่อง หรือ เป็นเวลายาวนาน โดยไม่เบื่อหน่าย ไม่ท้อถอย ไม่ขอให้คนอื่นช่วยหากยังอยู่ในสภาพที่ตนเองยังคงทำได้ โดยจะมีลักษณะของการเน้นหนักไปในทางของการอดทนที่ต้องใช้ความแข็งแรงทางกาย เป็นหลัก

ข. ความอดทนทางจิตหรืออารมณ์ที่มีต่องานที่ทำ ซึ่งเกิดจากการใช้ถ้อยคำทางลบของบุคคลอื่น

3) ประหยัด จะเน้นตรงการใช้สิ่งของหรือสิ่งอื่นใด โดยใช้แต่น้อยหรือใช้ไปเท่าที่จำเป็นต้องใช้

4) อุดมอม จะเน้นตรง เก็บไว้บางส่วน (ทั้งที่จะใช้ให้หมดไปเลยในภาวะปัจจุบันก็ได้) เพื่อว่าในวันข้างหน้าจะได้นำส่วนนี้มาใช้ได้

2. ทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ผู้เสนอทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) คือ โคลเบอร์ก (Kohlberg) (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2529 : 113 - 117) คำว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการที่จะเลือกกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเหตุผลดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจดังกล่าว การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบได้ว่า บุคคลผู้ที่มีระดับจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำคล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกัน อาจมีเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมต่างกันได้เช่นกัน

ทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้โคลเบอร์กได้พัฒนาต่อจากผลการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget) โดยเพียเจต์ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของคนเป็นกระบวนการ รวม 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม ตั้งแต่เกิดจนอายุ 2 ขวบ เป็นขั้นที่เด็กไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางร่างกาย การกระทำใช้การตัดสินใจจากสภาพการณ์ภายนอก หรือจากความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่ได้ใช้ความคิดเห็นของตนเอง ความคิดของเด็กเกี่ยวกับการกระทำผิดหรือถูก ในช่วงนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่พ่อแม่หรือบุคคลแวดล้อมอนุญาตให้ทำ หรือห้ามทำ

2. ขั้นผิดคำสั่งหรือขั้นตีความตามกฎหมาย ช่วงอายุ 2 - 8 ปี ในขั้นนี้ เด็กจะสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้อื่น เห็นว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม ความคิดเห็นของเด็กในขั้นนี้ เป็นขั้นที่เด็กเริ่มเรียนรู้ว่าเรื่องของจิตใจสำคัญกว่าระเบียบกฎหมายที่ผู้ใหญ่วางไว้ และใช้การตัดสินใจด้วยความคิดของตนเองเป็นหลัก

3. ขั้นยึดหลักแห่งตนหรือขั้นตีความการกระทำ อายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป ในขั้นนี้เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ และตั้งกฎเกณฑ์เป็นของตนเองได้ เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านจิตใจมากขึ้น พฤติกรรมของเด็กจะมีผลมาจากพัฒนาการทางด้านจิตใจ

โคลเบอร์ก ได้พัฒนารายละเอียดระดับขั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในแนวทฤษฎีของเพียเจต์ให้มีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งระดับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ขั้น คือ

ระดับของจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์	ขั้น 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2 - 7 ปี) ขั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (อายุ 7 - 10 ปี)
2. ระดับตามกฎเกณฑ์	ขั้น 3 หลักการทำตามหน้าที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10 - 13 ปี) ขั้น 4 หลักการทำตามหน้าที่สังคม (อายุ 13 - 16 ปี)
3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์	ขั้น 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป) ขั้น 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่)

รายละเอียดของพัฒนาการในแต่ละระดับขั้น มีเพิ่มเติมดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการตัดสินใจ เลือกกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย คือ

- ขั้นที่ 1 มุ่งหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ
- ขั้นที่ 2 ขั้นเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น เช่น ทำเพื่อที่จะได้คำชมหรือได้รางวัล

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง ระดับของการกระทำผู้ทำไปตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย หรือทำตามกฎหมาย หรือทำไปตามหลักปฏิบัติกลาง ๆ ของสังคม มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถแสดงบทบาทได้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย คือ

- ขั้นที่ 3 เลือกกระทำตามผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนและบุคคลในวัยเดียวกันเพราะเด็กในวัยนี้ยังไม่มีความเป็นตัวของตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของคนอื่น

ขั้นที่ 4 เลือกกระทำตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมของตน เพราะรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนตามกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนด หรือคาดหวัง

ระดับ 3 ระดับเหนือกฎหมาย หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการคิดไตร่ตรอง หรือชั่งใจโดยตนเองเสียก่อน แล้วจึงตัดสินใจไปตามแต่ที่จะเห็นว่าความสำคัญของสิ่งใดจะมากกว่ากัน แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย คือ

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นที่เลือกกระทำเพราะเห็นว่าการกระทำนั้นไม่ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น โดยเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก เป็นขั้นที่บุคคลสามารถควบคุมและบังคับตนเองได้

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นสูงสุด โดยบุคคลที่พัฒนาตนเองจนมีเหตุผลทางจริยธรรมสูงถึงขั้นนี้สามารถนำเอาความรู้สากลที่อยู่เหนือกฎหมายในสังคมของตนมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกการกระทำของตน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม

แนวคิดขั้นพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีดังนี้

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ จะต้องเกิดขึ้นตามลำดับ คือ พัฒนาการจากขั้นที่ 1 เรื่อย ๆ ไปจนถึงขั้นที่ 6 ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการย้อนขั้น และไม่มีการเร่งขั้น

2. จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการไตร่ตรอง ในการคิดไตร่ตรองจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่รับเข้ามาใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้มาจากการฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน 1 ขั้น หากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มีความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน จะเกิดความรู้สึกที่ไม่สมดุลขึ้นในตัวบุคคลนั้น และหาหนทางปรับตนเอง โดยการสำรวจ และจัดระเบียบความคิดความเข้าใจของตนใหม่ มีการจำแนกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ให้มีความชัดเจน และละเอียดมากขึ้น มีการบูรณะประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นการเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ความเข้าใจใหม่เกิดจากการจัดระเบียบทางความคิดเป็นโครงสร้างความคิดใหม่แตกต่างจากเดิม กระบวนการจำแนกและบูรณาการจึงเป็นกลไกของพัฒนาการทางจริยธรรม ผลของกระบวนการนี้ทำให้

เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจเก่า ทำให้เกิดจริยธรรมใหม่ จริยธรรมใหม่นี้จัดอยู่ในชั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่า และแตกต่างจากจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

3. ทฤษฎีการหาค่านิยมให้กระจ่าง

แนวคิดทฤษฎีนี้ ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ ทฤษฎีนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดี ที่ถูก ที่ควรตามทัศนะของตนเป็นอย่างไร โดยถือว่าค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาในชีวิตประจำวันย่อมมีมากมาย นักทฤษฎีในแนวนี้ได้เสนอเกณฑ์ ในการตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ ไว้ 7 ประการ คือ (ชัยพร วิชชาวุธ, อีระพร อูวรรณโณ และ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2527 : 13 - 14)

1. เป็นการเลือกกระทำอย่างอิสระ ไม่บังคับ
2. เลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง
3. เป็นการเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
4. ผู้เลือกรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
5. ผู้เลือกยืนยันการตัดสินใจเลือกอย่างเปิดเผย
6. ผู้เลือกกระทำตามทางเลือกที่ตนตัดสินใจเลือก
7. ผู้เลือกกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการหาค่านิยมให้กระจ่างคือการช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติ ในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการปลูกฝังค่านิยมคือการชี้แนะ หรือจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการฉุกละหุกขึ้น และท้ายสุดก็จะเป็นไปตามเงื่อนไขทั้ง 7 ข้อที่กำหนดไว้

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

แนวคิดพื้นฐานของกลุ่มนักคิดในแนวทฤษฎีนี้ถือว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพฤติกรรมสังคมเท่านั้น การเรียนรู้ การแสดงพฤติกรรมและการตัดสินใจ

ความถูกผิดของพฤติกรรมก็เกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ

ในทฤษฎีถือว่าสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง เหตุการณ์กับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ความรู้ที่มนุษย์เรียนรู้เหล่านี้ได้กลายมาเป็นความเชื่อที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดผลตามมาคืออย่างไร เมื่อประสบเหตุการณ์หนึ่งขึ้น มนุษย์ก็เกิดความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับเหตุการณ์อีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ก่อให้เกิดความตั้งใจ ตกใจ กลัว หรือความวิตกกังวลขึ้นล่วงหน้า และเมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลกรรมหนึ่ง มนุษย์ก็ล่วงรู้ และคาดหวังได้ว่าเมื่อทำพฤติกรรมหนึ่งลงไป ผลกรรมที่ตามคือสิ่งใด ท้ายสุดก็จะนำมนุษย์ไปสู่การตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่ง ด้วยการคาดหวังถึงผลกรรมที่จะเกิดขึ้นนั้น (ชัยพร วิชชาวุธ, อีระพร อูวรรณโณ และพรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2527 : 30 - 48)

ผลของการเรียนรู้ จะปรากฏอยู่ในตัวบุคคลในลักษณะของความเชื่อ กล่าวคือ เป็นความเชื่อที่ว่า อะไรสัมพันธ์กับอะไร และสัมพันธ์อย่างไร ความเชื่อของมนุษย์ในส่วนนี้ ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง ความเชื่อเป็นสิ่งที่มิอาจหาภาพในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ดังตัวอย่างเช่น การยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ด้วยความเชื่อที่ว่า จะทำให้มีความสุขในอนาคต และการยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในภพหน้า เป็นต้น

จากแนวคิดทั้งหมดของทฤษฎีนี้ นำไปสู่แนวความคิด การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา โดยจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรหลัก 3 ตัวคือ

ก. ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขความเชื่อของมนุษย์ที่ว่า การกระทำหนึ่ง ๆ จะก่อให้เกิดผลกรรมคือสิ่งใด เป็นสิ่งสำคัญที่กำกับพฤติกรรมมนุษย์ โดยความเชื่อเกี่ยวกับผลของกรรมที่เกิดขึ้นนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่จริงเสมอไป เช่น ความเชื่อเรื่องที่ว่า หากไม่ทำตามกฎของหมู่บ้านแล้วจะทำให้เทวดาประจำหมู่บ้านลงโทษ ก็จะนำไปสู่การกระทำตามกฎของหมู่บ้าน

ข. การคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนและความคาดหวังถึงผลที่จะเกิดขึ้น บุคคลจะแสดงพฤติกรรมหนึ่ง ๆ หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับว่า เขาคาดหวังว่า ตัวเขาเองสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้หรือไม่ และคาดหวังว่าพฤติกรรมดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ผลที่คิดไว้หรือไม่ เช่น นักเรียนคนที่อาสาออกไปทำเลขที่กระดานดำนั้น ย่อมจะต้องคาดหวังว่า ตนเอง

สามารถทำเลขซ้อนนั้นได้ และการออกไปทำเลขได้ ก็ควรจะได้รับความดีคือ ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นคนที่มีความสามารถสูง

ค. ระดับของสิ่งจูงใจความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองนั้นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากตนเองเคยทำพฤติกรรมนั้นได้สำเร็จหรือเกิดจากการสังเกตการกระทำของคนอื่น หรือเกิดจากการชักจูงตนเอง หรือมีบุคคลอื่นมาชักจูงให้เชื่อว่าตนเองสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในกฎเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องของการกระทำ เกิดความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม และเกิดความเชื่อในผลที่ดีเกิดขึ้นจากการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และการจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรม และต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้ง (1) ประสบการณ์ตรง (2) ตัวอย่าง และ (3) คำชี้แนะ โดยถ้าหากว่าคำอธิบายชี้แนะมีลักษณะเป็นการชี้แนะให้ผู้เรียนมองเห็นกฎเกณฑ์หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน และจากตัวอย่างที่ประสบพบเห็น หรือได้รับการบอกเล่าด้วยแล้ว การเรียนรู้ก็จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิผลมากขึ้น

5. ทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบของแบนดูรา

ทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบนี้ ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยแยกกล่าวในที่นี้เพื่อความชัดเจน ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นคือ แบนดูรา (Bandura) โดยแบนดูราเสนอทฤษฎีว่า พฤติกรรมที่มนุษย์แต่ละคนแสดงออกมานั้นแท้จริงแล้วเกิดจากการที่บุคคลนั้นสังเกตเห็นบุคคลอื่นกระทำก่อน แล้วตนก็เลียนเอาแนวการกระทำพฤติกรรมดังกล่าวนั้นมาเป็นต้นแบบในการกระทำของตนบ้าง แบนดูราเรียกพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งกระทำแล้วส่งผลให้บุคคลอื่นนำไปเป็นแนวทางการกระทำว่า เป็นพฤติกรรมตัวแบบหรือพฤติกรรมแม่แบบ (Modeling) (Bandura 1986 :47) โดยกระบวนการของการเกิดพฤติกรรมการกระทำตามแบบนั้น แบนดูราได้แบ่งออกเป็น 4 กระบวนการคือ

1. กระบวนการของการให้ความสนใจในตัวแบบ (Attention Processes) กระบวนการนี้เป็นขั้นตอนที่บุคคลสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น คือการสังเกตพฤติกรรมตัวแบบของบุคคลในสังคม

2. กระบวนการจดจำจัดเก็บ (Retention Processes) กระบวนการนี้จะ เป็นกระบวนการที่จดจำจัดเก็บพฤติกรรมแม่แบบที่ตนสังเกตได้ไว้ในความทรงจำของตน

3. กระบวนการกระทำตามพฤติกรรมแม่แบบ (Production Processes) เป็นกระบวนการที่บุคคลแสดงออกเป็นพฤติกรรม โดยการกระทำนั้นเป็นผลมาจากพฤติกรรมแม่แบบที่ตนจดจำไว้

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ในส่วนนี้ แบนดูราหมายความว่า พฤติกรรมแม่แบบที่คนจดจำไว้นั้น คนจะยังไม่แสดงออก จนกว่าจะมีภาวะ หรือเกิดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมาเป็นตัวจูงใจ (Incentives) กระตุ้นให้คนประสพที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา เงื่อนไขหรือสิ่งจูงใจที่ว่านี้ แบนดูราจัดออกเป็น 3 ลักษณะหลักคือ

- สิ่งจูงใจที่เป็นปัจจัยจากภายนอก (External Incentives)
- สิ่งจูงใจที่เป็นปัจจัยจากผลการกระทำ (Vicarious Incentives)
- สิ่งจูงใจที่เป็นปัจจัยจากส่วนบุคคล (Self Incentives)

ซึ่งหลักการของการใช้ ตัวแบบ ต้นแบบ หรือ แม่แบบ นี้เป็นแนวทางหลักที่มีการนำมาใช้เพื่อพัฒนานักเรียนในพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัยมากแนวทางหนึ่งในประเทศไทย ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 3

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม

การจัดการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ นั้น ผู้สอนสามารถที่จะสอดแทรกสาระเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความขยัน อดทน ประหยัดและอดออมลงไปได้ในขั้นตอนที่เหมาะสมกลมกลืนกับสาระหลักที่สอนได้พอดี ยกตัวอย่างเช่น การสอนงานเกษตร การที่ครูให้นักเรียนช่วยกันปลูกผัก นักเรียนลงมือทำแปลงผัก เพาะเมล็ดพันธุ์ นำดินอ่อนไปปลูก ช่วยกันรดน้ำจนได้ผักทานนั้น โดยภาพรวมคือการสอนให้คนมีความขยัน อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน รอดจนได้ผักไปรับประทาน การที่ปลูกผักจนนำไปประกอบอาหารได้ คือการสอนให้คนรู้จักประหยัดใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น สิ่งทีพอหาได้เองก็จัดหาโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ ทั้งในระหว่างการทำแปลงผัก การดูแล บำรุง รักษาซ่อมแซมเครื่องมือ ก็เป็นการสอนให้คนรู้จักประหยัดอดออมด้วยอีกส่วนหนึ่งดังนี้ เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนในแนวคิดนี้ มีข้อควรตระหนักดังต่อไปนี้

1) ครูคือตัวแบบ

มีความหมายว่าการประกอบกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวันของครูส่วนหนึ่งก็จะกลายเป็นตัวแบบให้นักเรียนลอกเลียน ฉะนั้นสิ่งที่สอนนักเรียน สิ่งทีประสงคิให้นักเรียนประพฤติ ปฏิบัติ ก็จะต้องเป็นสิ่งที่ตัวครูต้องปฏิบัติด้วยเช่นกัน

2) การให้ข้อมูลย้อนกลับ

ในการดำเนินกิจกรรมการสอนตามปกติ หากครูพบเห็นนักเรียนประพฤติปฏิบัติไม่เป็นตามสิ่งที่ได้สอนไป ก็ควรจะต้องมีการแก้ไข แจ้งให้ทราบและปรับพฤติกรรมผู้เรียนโดยวิธีการที่เหมาะสมเป็นกรณีไป

3) การเตรียมการสอน

ครูสามารถจัดกระทำหรือสร้างให้กิจกรรมการเรียนการสอนในแนวคิดนี้ขึ้นได้อย่างหลากหลายหากครูได้สำนึกถึงจัดระบบการสอนให้ดี ข้อสำคัญคือ มีการเตรียมการสอนล่วงหน้าอย่างเป็นรูปธรรม

4) การกำหนดนิยามเฉพาะ

การสอนในลักษณะของการสอดแทรกนั้น มีงานเฉพาะส่วนหนึ่งที่หากครูจัดทำขึ้นแล้วจะช่วยให้เห็นแนวทางหรือเห็นความเป็นไปได้ในการสอดแทรกเนื้อหาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม ลงไปในเนื้อหาหลักที่สอน คือการกำหนดนิยามในรายละเอียดของคำว่า ขยัน อดทน ประหยัด อดออม ให้ชัดเจนและแคบเข้า ในที่นี้จึงใคร่ขอเสนอแนะแนวทางการกำหนดนิยามคำทั้ง 4 คำให้มีความเฉพาะและชัดเจนขึ้น ดังต่อไปนี้

คำ	กำหนดจุดมุ่งหมาย	ส่วนของพฤติกรรมที่เป็นรายละเอียด
ชยัน อดทน	1. มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน	- ทำงานทันทีเมื่อครูสั่งให้ทำ - มาเรียนทันเวลา - มาเรียนสม่ำเสมอ - ทำงานส่งทันหรือก่อนเวลาที่กำหนด - ตั้งใจฟังครูสอน - ตอบคำถามครูหรือร่วมอภิปรายกลุ่ม - แสดงข้อคิดเห็น หรือถามเกี่ยวกับบทเรียน - แก้ไขงานที่ให้ทำจนคิดว่าดีที่สุดแล้วจึงนำส่ง - ค้นคว้าเพิ่มเติมจากที่ครูสอน - แก้ไขงานของตนที่พบว่า มีข้อผิดพลาดทันที
	2. ช่วยทำงานกิจกรรมส่วนรวม	- ช่วยเพื่อนทำงานกลุ่มเมื่อครูมอบหมาย - ชักชวนเพื่อนทำงานที่ครูมอบหมายให้เสร็จทันเวลา - รับแบ่งงานบางส่วนของกลุ่มไปทำต่อที่บ้าน - อาสาช่วยงานโรงเรียน ชมรมกิจกรรมต่าง ๆ - มาทำงานกลุ่มตามที่มีการนัด
	3. อดทนทำงาน	- ทำงานที่ครูมอบหมายอย่างต่อเนื่องเป็นชั่วโมง ๆ - ไม่หลบหลีกงานโดยอ้างว่า ร้อนเหนื่อย ไม่มีเวลาทำไม่เป็น ฯลฯ - วางแผน แบ่งงานใหญ่ออกเป็นส่วนย่อยแล้วทำทีละส่วนจนเสร็จทั้งหมด

คำ	กำหนดจุดมุ่งหมาย	ส่วนของพฤติกรรมที่เป็นรายละเอียด
4. อटकั้นไม่ได้ตอบ ต่อคำ		- แก้ไขงานที่บกพร่องตามข้อเสนอแนะ วิเคราะห์ทางลบของครูหรือเพื่อนหรือสมาชิกของกลุ่ม - ให้ข้อมูล บอกกล่าวสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง ที่ทำให้งานของตนบกพร่อง - รู้จักระงับอารมณ์ ไม่แสดงอาการทางลบ เช่น โต้แย้ง ทำประชดประชันต่อคำวิจารณ์ทางลบที่ผู้อื่นมีต่อตน
ประหยัด อดออม	1. รู้จักใช้จ่าย	- ชื้อของใช้เท่าที่จำเป็น - รู้จักเก็บออมเมื่อมีโอกาส - รู้จักจัดทำ จัดหาของใช้บางส่วนแทนการซื้อ - ใช้สิ่งของต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น เช่น ปิดไฟเมื่อออกจากห้อง
	2. ใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า	- หาทางนำเศษวัสดุกลับมาปรับใช้ใหม่ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การประดิษฐ์ของใช้จากเศษวัสดุ - ใช้สิ่งของจนหมด หรือหมดสภาพ เช่น ใช้ดินสอจนหมดแท่ง - เลือกใช้สิ่งของให้เหมาะกับงาน เช่น นุ่งกางเกงเก่าชุดลอกท้องร้อง - ศึกษาเทคนิคการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า การใช้ น้ำประปาอย่างประหยัด

คำ	กำหนดจุดมุ่งหมาย	ส่วนของพฤติกรรมที่เป็นรายละเอียด
3.	ใช้สิ่งของอย่างถูกวิธี	- ใช้สิ่งของตามหน้าที่ของสิ่งนั้น เช่น ไม่ใช่มีดหัน ฝักสับกระดุกไก่
4.	รู้วิธีการเก็บรักษา ดูแล บำรุง ซ่อมแซม	- ศึกษาคู่มือวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อนใช้ - จัดเก็บของใช้ อย่างถูกวิธีหลังใช้ - จัดเก็บของใช้อย่างเป็นระบบ - ศึกษาวิธีการบำรุงรักษา ซ่อมแซมของใช้ต่าง ๆ และปฏิบัติตามคำแนะนำ รวมทั้งดูแลซ่อมบำรุง ของใช้ต่าง ๆ - ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ตามคำแนะนำวิธี การใช้อุปกรณ์ดังกล่าว

พฤติกรรมส่วนที่เป็นรายละเอียดดังกล่าวนี้จะเป็นตัวช่วยชี้แนะแนวทางหรือชี้แนว
ความเป็นไปได้ที่ครูผู้สอนจะจัดกิจกรรมเสริม หรือสอดแทรกคุณลักษณะด้านความขยัน
อดทน ประหยัดและอดออม ลงไปในเนื้อหาหลักให้เกิดความกลมกลืนขึ้นในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอน

5) แนวการวัดผลประเมินผล

จากข้อเสนอแนะของการจัดกิจกรรมการสอนแบบสอดแทรกดังกล่าว แนว
การวัดผลประเมินผล ควรจะดำเนินการดังนี้

(1) การประเมินประกอบการสอนแต่ละครั้ง

ก. ก่อนการสอนแต่ละครั้ง ครูควรจะต้องมีการเตรียมการสอนล่วงหน้าชัดเจน รู้ว่าส่วนใดคือสาระบทเรียนหลักส่วนใดคือศักยภาพที่มุ่งสอดแทรก

ข. ในขณะที่ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอนนั้น ครูควรจะได้มีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในส่วนของการแสดง การกระทำ และส่วนที่เป็นวาจา ว่าได้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสอนตามที่เตรียมไว้หรือไม่ รวมทั้งถามตนเองว่าหากมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่คาดหวังบางส่วนไม่เกิดขึ้น ครูควรมีแนวกระตุ้นอย่างไร

ค. การสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้น ครูควรจะต้องพยายามเพ่งเล็งให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทุก ๆ คน เป็นรายคน มิใช่พอใจแค่เพียงเห็นนักเรียนบางคน หรือส่วนน้อยส่วนหนึ่งเกิดพฤติกรรมตามที่คาดหวังเท่านั้น

ง. เมื่อพบว่านักเรียนคนใดมีพฤติกรรมแสดงออกที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่คาดหวัง หรือพฤติกรรมที่คาดหวังยังไม่เกิด ครูก็ควรจะต้องดูแลเอาใจใส่ หรือกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

(2) การประเมินในรอบเดือน

เมื่อครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะของการสอดแทรกศักยภาพนั้น ครูควรจะมีการจดบันทึกไว้ว่ามีศักยภาพใดบ้างที่ได้สอดแทรกไปแล้ว ผลการสอนสอดแทรกดังกล่าวเป็นที่น่าพอใจเพียงใดเมื่อครบรอบเดือนครูก็ควรจะต้องพิจารณา ทบทวนโดยตอบคำถามหลัก ๆ ดังนี้

ก. มีกิจกรรมหลักและกิจกรรมสอดแทรกใดบ้างที่สอนแล้วแต่ผลที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียนยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ ควรจะต้องมีการสอนซ้ำ หรือย้ำเน้นอีกครั้ง

ข. มีศักยภาพใดบ้างที่ควรจะต้องสอดแทรก และยังไม่ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเลย สมควรที่จะต้องดำเนินการในเดือนถัดไป

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เรื่อง การประดิษฐ์ของใช้จากขวดน้ำพลาสติก

เวลา 5 คาบ

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

- ให้นักเรียนรู้จักคิด ประดิษฐ์ของใช้จากขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้ว

วัตถุประสงค์ด้านศักยภาพ

- ฝึกให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์การสื่อความหมายถึงความคิดของตน
- ให้ตระหนักถึงการประหยัด
- ฝึกให้รู้จักแบ่งปัน
- ฝึกให้มีความรับผิดชอบ ทำงานให้เสร็จตามเวลาที่กำหนด

เนื้อหา

เนื้อหาหลัก

- วัสดุเหลือใช้ประเภทขวดพลาสติกสามารถนำมาดัดแปลงใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยประหยัดรายจ่ายได้

เนื้อหาศักยภาพ

- หากเราลองคิดดู ก็สามารถนำเอาวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงใช้ได้มากมาย ทั้งในการทำการงานสิ่งใด ทุกคนก็ควรจะต้องรับผิดชอบในหน้าที่ หากมีของใช้ที่พอแบ่งปันกันได้ในหมู่เพื่อนก็ควรที่จะแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานต้องให้เสร็จทันเวลา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การเตรียมตัวล่วงหน้า

ครูต้องบอกล่วงหน้าให้นักเรียนหาขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้ว มาคนละ 1 ใบ รวมทั้งหากใครมีกรรไกรหรือมีดคัตเตอร์ก็ขอให้นำมาด้วย ครูเตรียมการสอน โดย ทำของใช้ คือ กระบอกน้ำ และที่แขวนไม้ดอก ซึ่งทำจากขวดน้ำพลาสติก พร้อมภาพวาดอธิบายขั้นตอนการทำ กรรไกร 3 ด้าม มีดคัตเตอร์ 3 ด้าม กระดาษเปล่า (อาจเป็นกระดาษใช้แล้วหน้าเดียวขนาด A4 ประมาณ 20 แผ่น) ขวดน้ำพลาสติกสำรองจำนวนหนึ่ง

2. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ก. ครูสอบถามถึงการเตรียมอุปกรณ์ตามที่มอบหมาย หากพบใครไม่นำมาให้หาทางขอร้องจากเพื่อนที่นำขวดน้ำพลาสติกมาเกิน โดยให้คนที่ขอร้องกล่าวขอบคุณ กล่าวชมเชย ความรับผิดชอบคนที่นำอุปกรณ์มา และหากใครหาขวดไม่ได้จริง ๆ ให้ทำโทษโดยออกมาร้องเพลงสั้น 1 จบ แล้วจึงนำส่วนที่ครูเตรียมไว้ให้

ข. ครูนำเสนอตัวอย่างการทำของใช้จากขวดน้ำพลาสติกพร้อมภาพตัวอย่างประกอบคำอธิบายวิธีการทำ

ค. จากนั้นครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 4 คน แต่ละกลุ่มมีภาระกิจดังนี้

- ค. 1 ให้นักเรียนคิดทำของใช้จากขวดพลาสติกดังกล่าวที่ไม่ซ้ำกับที่ครูนำเสนอ และไม่ควรจะซ้ำกับของกลุ่มอื่น ๆ มากกลุ่มละ 2 อย่าง

- ค.2 ให้นำขวดน้ำมาประดิษฐ์ของใช้ที่ตนคิดได้ในข้อ ค.1 พร้อมทั้งวาดภาพนำเสนอขั้นตอนการทำของใช้ดังกล่าวลงบนกระดาษ
- ค.3 ให้กลุ่มช่วยคิดว่า การนำเอาขวดพลาสติกดังกล่าวมาทำเป็นของใช้มีผลดีอย่างไรบ้าง
- ค.4 ให้แต่ละกลุ่ม เตรียมส่งตัวแทนมารายงานผลการทำงานของกลุ่มในข้อ ค.1 - ค.3
- ค.5 กิจกรรมทั้งหมด ให้เวลาทำงาน 1 ชั่วโมง โดยในการทำงานให้หยิบยืม แบ่งกรรไกรและคัตเตอร์ใช้ในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

ง. ครูให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ครูคอยดูแลนักเรียน สังเกตให้ทุกคนช่วยงานกลุ่ม ช่วยกันทำงาน ไม่มีการหลบหลีก รู้จักกล่าวขอบคุณเมื่อรับของจากคนอื่น กระตุ้นเตือนเมื่อจะหมดเวลา

จ. ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานผลงานของกลุ่มตน

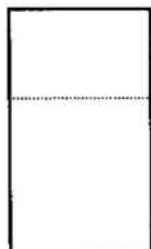
ฉ. ครูสรุปบทเรียนโดย

- ฉ.1 ให้นักเรียนช่วยกันนับว่า สามารถประดิษฐ์ของใช้ร่วมกันได้กี่ชิ้นที่ไม่ซ้ำกัน
- ฉ.2 ให้นักเรียนตีชมภาพวาดที่กลุ่มนำเสนอว่า สื่อความหมายได้ชัด ดูแล้วเข้าใจได้ง่ายทำตามได้หรือไม่
- ฉ.3 ให้นักเรียนช่วยกันนับว่า การนำเอาขวดพลาสติกดังกล่าวมาใช้มีผลดีอย่างไรบ้าง

สื่อ

ภาพวิธีการทำกระบอกน้ำอย่างง่าย

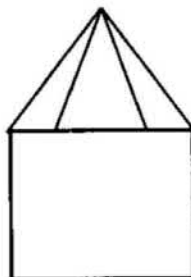
ตัดตรงนี้
โดยรอบ

กระบอกน้ำที่ได้

ภาพวิธีการทำกระดางลอยฟ้า

ใช้เชือกร้อยตัด
ตรงนี้จะเจาะรูเล็ก ๆ
โดยรอบ

นำดินใส่โดยรอบ

การประเมินผลประกอบการสอน

ผลงาน

1. ได้สิ่งประดิษฐ์ไม่ต่ำกว่า 10 ชิ้นที่ไม่ซ้ำกัน
2. ได้ภาพวาดนำเสนอขั้นตอนการลงมือประดิษฐ์ที่ชัดเจน ทำตามได้ทันที
3. นักเรียนกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการประดิษฐ์ของใช้ดังกล่าว โดยจะต้องครอบคลุมถึงการประหยัด การใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่ารวมอยู่ด้วย

พฤติกรรมนักเรียน

1. นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน
2. นักเรียนรู้จักร่วมมือกันทำงาน รู้จักแบ่งปันของใช้
3. นักเรียนทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด

2) ระดับมัธยมศึกษา

วิชาวิทยาศาสตร์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เรื่อง กำลังไฟฟ้าและวิธีการคิดค่าการใช้กระแสไฟฟ้า

เวลา 3 คาบ

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

1. ให้นักเรียนสามารถคิดจำนวนหน่วยไฟฟ้าที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ได้
2. ให้นักเรียนรู้หลักวิธีการคิดคำนวณอัตราค่าใช้ไฟฟ้าได้

วัตถุประสงค์ด้านศักยภาพ

1. ให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์
2. ให้ตระหนักถึงวิธีการประหยัดในการใช้ไฟฟ้า
3. ให้รู้จักควบคุมตนเอง ทำงานให้เสร็จในเวลาที่กำหนด และไม่
ลอกงานของคนอื่น

เนื้อหา

กำลังไฟฟ้า มีหน่วยเป็นวัตต์ โดยคิดได้จากสมการคือ

$$P = VI$$

โดย P คือ กำลังไฟฟ้า มีหน่วยเป็นวัตต์
V คือ ความต่างศักย์ มีหน่วยเป็นโวลต์
I คือ กระแสไฟฟ้า มีหน่วยเป็นแอมแปร์

ไฟฟ้าที่ใช้ในบ้านเรือนทั่วไปในประเทศไทย จะเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีความต่างศักย์เป็น 220 โวลต์ คำว่า 1 วัตต์ นั้นหมายถึงจำนวนหน่วยจุลของไฟฟ้าใน 1 วินาที เช่น หลอดไฟฟ้าที่ใช้กำลังไฟฟ้า 60 วัตต์ หมายความว่า ใน 1 วินาที หลอดนี้จะใช้ไฟฟ้า 60 จูล

จากสมการข้างต้น หากเราทราบค่ากำลังไฟฟ้า (P) และทราบค่าต่างศักย์ของไฟฟ้าที่ใช้ (V) ดังนั้นเราสามารถที่จะคำนวณค่ากระแสไฟฟ้า (I) ได้ เช่น เครื่องสูบน้ำไฟฟ้าใช้ไฟ 2200 วัตต์ ใช้ไฟฟ้าต่างศักย์ 220 โวลต์ จะมีกระแสไฟฟ้าไหลผ่านกี่แอมแปร์

แทนค่า

$$\begin{aligned} P &= VI \\ 2200 &= 220 \times I \\ I &= \frac{2200}{220} \\ &= 10 \end{aligned}$$

นั่นคือเครื่องสูบน้ำดังกล่าวนี้มีกระแสไฟฟ้าไหลผ่าน 10 แอมแปร์

การคิดค่าการใช้พลังงานไฟฟ้านั้น จะคิดหน่วยเป็นกิโลวัตต์หรือยูนิต โดยไฟฟ้า 1 กิโลวัตต์ หรือ 1 ยูนิต หมายถึง การใช้ไฟฟ้า 1000 วัตต์ในเวลา 1 ชั่วโมง (เครื่องใช้ไฟฟ้าตามบ้านทั่วไป เช่น หลอดไฟ เตารีด พัดลม หม้อหุงข้าว จะมีตัวเลขระบุไว้ว่า

ต้องการใช้พลังงานไฟฟ้าเท่าใด) เช่น ที่บ้านของแดงใช้หลอดไฟฟ้าขนาด 60 วัตต์เปิดวันละ 10 ชั่วโมง ใน 30 วันจะต้องใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อการเปิดหลอดไฟฟ้าให้สว่างกี่กิโลวัตต์

$$\begin{aligned}\text{พลังงานไฟฟ้า (วัตต์)} &= 60 \times 10 \times 30 \\ &= 1800 \quad \text{วัตต์}\end{aligned}$$

เนื่องจาก 1000 วัตต์ มีค่า 1 กิโลวัตต์

เหตุนี้ 1800 วัตต์ จึงมีค่า 1.8 กิโลวัตต์

อัตราการคิดค่าไฟ การคิดค่าการใช้กระแสไฟฟ้าตามบ้านนั้นมีอัตราการคิดดังนี้

5	ยูนิตแรก	4.96	บาท
ยูนิตที่ 6 - 15	คิดยูนิตละ	0.7124	บาท
ยูนิตที่ 16 - 25	คิดยูนิตละ	0.8993	บาท
ยูนิตที่ 26 - 35	คิดยูนิตละ	1.1516	บาท
ยูนิตที่ 36 - 100	คิดยูนิตละ	1.5348	บาท
ยูนิตที่ 101 - 150	คิดยูนิตละ	1.6282	บาท
ยูนิตที่ 151 - 400	คิดยูนิตละ	2.1329	บาท
ยูนิตที่ 401 เป็นต้นไป	ยูนิตละ	2.4226	บาท

เช่นบ้านของสมศรีในเดือนมกราคม ใช้ไฟฟ้าไปทั้งสิ้น 113 ยูนิต ถามว่า ต้องจ่ายค่าไฟฟ้ากี่บาท สามารถคิดได้จากตารางดังนี้

ยูนิตที่ใช้	ราคา	วิธีคิด	เงินที่ต้องจ่ายจริง
5 ยูนิตแรก	4.96 บาท		4.96
6 - 15	0.7124 บาท	$10 \times 0.7124 =$	7.124
16 - 25	0.8993 บาท	$10 \times 0.8993 =$	8.993
26 - 35	1.1516 บาท	$10 \times 1.1516 =$	11.516
36 - 100	1.5348 บาท	$65 \times 1.5348 =$	99.762
101 - 150	1.6282 บาท	$13 \times 1.6282 =$	21.666
		รวมจ่ายเงิน	154.021
		คิดเฉลี่ย คือ $\frac{154.021}{113}$	$= 1.363$ บาท
		ต่อการใช้ไฟฟ้าหนึ่งยูนิต	

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ครูอธิบายความหมายของ กำลังไฟฟ้า วิธีการคิดกำลังไฟฟ้าหน่วยเป็นวัตต์ และเป็น กิโลวัตต์
2. ครูอธิบายความหมายของ $P = VI$ และวิธีการคำนวณค่า
3. ครูอธิบายความหมายของคำว่า วัตต์ และการดูค่าดังกล่าวในเครื่องใช้ไฟฟ้า
4. ครูอธิบายยกตัวอย่างวิธีการคิดค่าการใช้กระแสไฟฟ้า
5. ครูให้นักเรียนแต่ละคนทำกิจกรรมที่ได้เตรียมมาทั้ง 3 ข้อ ลงในเอกสารที่เตรียมไว้ โดยให้ทำเป็นรายคน ให้เวลาทำ 60 นาที ในระหว่างนักเรียนทำกิจกรรม ครูจะต้องปฏิบัติดังนี้
 - 5.1 ต้องอยู่ในห้องเรียนตลอดเวลา ดูแลให้ทุกคนต้องทำงาน
 - 5.2 คอยช่วยเหลือนักเรียน ตอบคำถาม ให้ข้อเสนอแนะ ข้อชี้แนะเป็นรายบุคคล โดยเฉพาะกับนักเรียนคนที่ค่อนข้างเรียนช้า
 - 5.3 ดูแล กระตุ้นให้แต่ละคนรับผิดชอบ และควบคุมตนเองให้สามารถทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายของตนให้เสร็จในเวลาที่กำหนดให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ ควบคุมตนเองให้มีสมาธิทำงานจนกว่าจะแล้วเสร็จ หากใครไม่ยอมทำงาน ให้ ตักเตือน กระตุ้นให้ทำ อาจมีระบบการให้รางวัลหรือทำโทษ
6. เมื่อครบเวลา 60 นาที ให้หานักเรียนอาสาสมัครออกไปนำเสนอผลงานของตน โดยเขียนลงบนกระดานดำ
7. ครูสนทนาซักถามให้นักเรียนตอบว่า การใช้หลอดตะเกียบกับหลอดไส้ธรรมดา มีข้อดี ข้อเสียแตกต่างกันอย่างไร
8. รวมทั้งสนทนาต่อไปว่า จากการคำนวณค่าใช้จ่ายกระแสไฟฟ้าของบ้านทั้ง 3 หลัง มีข้อน่าสังเกตอย่างไร โดยพยายามให้ข้อสรุปนั้นได้มาจากตัวนักเรียนเอง (ยังใช้ไฟฟ้ามาก อัตราค่ากระแสไฟฟ้าต่อหน่วยจะยิ่งสูง แล้วจึงค่อยเสริมว่า นั่นคือแนวทางหนึ่งในการประหยัดไฟฟ้า คือใช้เท่าที่จำเป็นยิ่งใช้มากก็จะยิ่งเสียค่าไฟฟ้ามากแบบทวีคูณ)
9. ครูนำผลงานของนักเรียนส่วนหนึ่งที่ทำได้ดี ไปติดนำเสนอไว้ตรงมุมผลงานของนักเรียนเป็นเวลา 1 สัปดาห์

สื่อ

แบบฝึกหัดรายบุคคล (เท่าจำนวนนักเรียน) มีสารดังนี้

ข้อ 1 หากมีการนำหลอดไฟฟ้าที่เรียกว่า หลอดมอมหรือหลอดตะเกียบ มาใช้แทนหลอดไฟฟ้าแบบหลอดไส้ธรรมดา โดยเปลี่ยนจากหลอดไส้ซึ่งใช้กำลังไฟฟ้า 60 วัตต์ มาเป็นหลอดตะเกียบ ขนาด 9 วัตต์แทน ใช้เป็นเวลา 30 วัน โดยใช้กับไฟฟ้าตามบ้านซึ่งมีความต่างศักย์ 220 โวลต์ เปิดคืนละ 11 ชั่วโมง จะสามารถลดกระแสไฟฟ้าลงได้กี่วัตต์

ข้อ 2 จงคำนวณอัตราการใช้กระแสไฟฟ้าของบ้าน 3 หลังต่อไปนี้ เพียงคร่าว ๆ โดยคำนวณลงในแบบฟอร์มที่กำหนดให้

บ้านนายมีใช้ไฟเดือนละ	34 กิโลวัตต์
บ้านลุงทิดใช้ไฟเดือนละ	95 กิโลวัตต์
บ้านสาวติดใช้ไฟเดือนละ	120 กิโลวัตต์

ข้อ 3 จากลักษณะการใช้ไฟฟ้าในข้อ 2 นักเรียนได้ข้อสังเกตอย่างไรบ้าง

ยูนิตที่ใช้	ราคา	วิธีคิด	เงินที่ต้องจ่ายจริง
5 ยูนิตแรก	5 บาท		5
6 - 15	0.70 บาท	_____ x .70	=
16 - 25	0.90 บาท	_____ x .90	=
26 - 35	1.20 บาท	_____ x 1.20	=
36 - 100	1.50 บาท	_____ x 1.50	=
101 - 150	1.60 บาท	_____ x 1.60	=
		รวมจ่ายเงิน _____ บาท	
		คิดเฉลี่ย คือ _____	
		= _____ บาทต่อการใช้ไฟฟ้าหนึ่งยูนิต	

ยูนิตที่ใช้	ราคา	วิธีคิด	เงินที่ต้องจ่ายจริง
5 ยูนิตแรก	5 บาท		5
6 - 15	0.70 บาท	_____ x 0.70	=
16 - 25	0.90 บาท	_____ x 0.90	=
26 - 35	1.20 บาท	_____ x 1.20	=
36 - 100	1.50 บาท	_____ x 1.50	=
101 - 150	1.60 บาท	_____ x 1.60	=
		รวมจ่ายเงิน _____ บาท	
		คิดเฉลี่ย คือ _____ = _____ บาทต่อการใช้ไฟฟ้าหนึ่งยูนิต	

ยูนิตที่ใช้	ราคา	วิธีคิด	เงินที่ต้องจ่ายจริง
5 ยูนิตแรก	5 บาท		5
6 - 15	0.70 บาท	_____ x 0.70	=
16 - 25	0.90 บาท	_____ x 0.90	=
26 - 35	1.20 บาท	_____ x 1.20	=
36 - 100	1.50 บาท	_____ x 1.50	=
101 - 150	1.60 บาท	_____ x 1.60	=
		รวมจ่ายเงิน _____ บาท	
		คิดเฉลี่ย คือ _____ = _____ บาทต่อการใช้ไฟฟ้าหนึ่งยูนิต	

การประเมินผล

1. ประเมินจากการเดินตรวจผลงานนักเรียนว่า นักเรียนสามารถคำนวณค่าต่าง ๆ ได้หรือไม่
2. ประเมินจากพฤติกรรมนักเรียนว่า มีสมาธิ สามารถบังคับ ควบคุมตนเอง ให้ทำงานอย่างต่อเนื่องจนเสร็จได้หรือไม่
3. ประเมินจากคำตอบของนักเรียนว่า สามารถวิเคราะห์หลักการเก็บค่ากระแสไฟฟ้า ได้หรือไม่

การควบคุมตนเองได้

1. ความหมายของการควบคุมตนเองได้

การควบคุมตนเองได้ หมายถึง การรับรู้ การรู้จักตนเอง มีความคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีสติ ควบคุมและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประพฤติตน ปฏิบัติตนและปรับตนเองได้ มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจได้ถูกต้อง และแสดงบทบาทตามค่านิยมพื้นฐานของสังคมได้ ประกอบด้วยประเด็นย่อยๆ ดังนี้

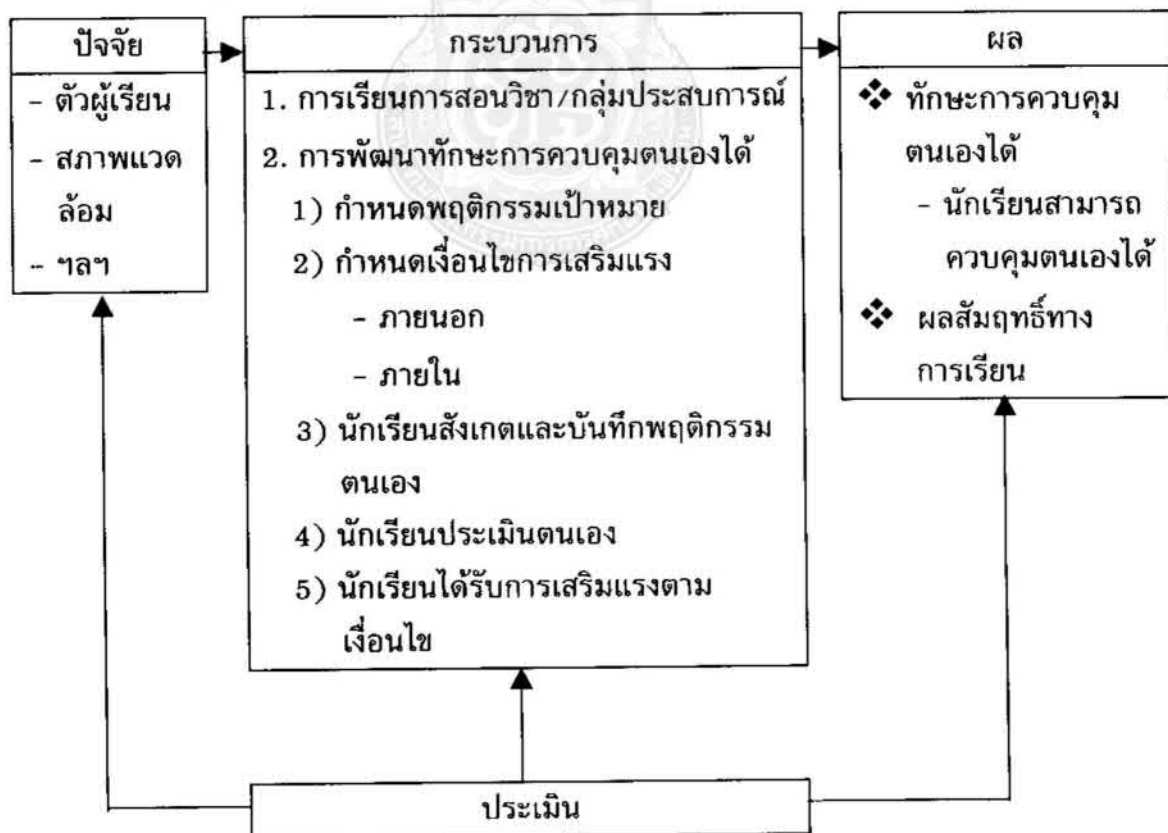
- 1) การรับรู้ การรู้จักตนเอง การคิดและวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - บอกการกระทำของตนเองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้
 - อธิบายการกระทำของตนเองตามสถานการณ์ได้
 - ให้เหตุผลตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้
- 2) มีสติ บังคับตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - ร่วมในการปฏิบัติตน
 - ใช้กิริยาท่าทาง คำพูดที่เหมาะสม
 - กล้าปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ดีที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง
- 3) ประพฤติตน ปฏิบัติตน และปรับปรุงตนเองได้ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
 - ปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามสถานการณ์
 - เลือกแบบอย่างที่ดีได้
- 4) มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจถูกต้องและแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่
 - แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ได้
 - เลือกแนวปฏิบัติได้ถูกต้อง

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านการควบคุมตนเองได้

จากการศึกษาเอกสาร/ทฤษฎีและผลการวิจัย โดยสรุปแนวคิดในการที่จะพัฒนาให้นักเรียนเกิดการควบคุมตนเอง มีดังนี้

1. การพัฒนาการควบคุมตนเองเป็นผลจากการฝึกทักษะตามหลักการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่วัยเด็ก
2. การปรับพฤติกรรม ต้องอาศัยหลักการเรียนรู้ ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานที่เน้นความสำคัญของการเสริมแรงว่า การกระทำใด ๆ ที่ได้รับแรงเสริมความถี่ในการกระทำนั้นมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น ส่วนการกระทำที่ไม่ได้รับแรงเสริม ความถี่ในการกระทำนั้นมีแนวโน้มที่จะลดลงและหายไปในที่สุด
3. เทคนิคที่ใช้ในการควบคุมตนเองมีหลายเทคนิค การเลือกใช้ขึ้นอยู่กับบุคคล เพศ วัย สภาพการณ์และพฤติกรรมของบุคคลนั้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิด กระบวนการพัฒนาทักษะการควบคุมตนเองได้ ดังนี้

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการควบคุมตนเองได้

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทักษะการควบคุมตนเองของนักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชาโดยมีรายละเอียดตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการควบคุมตนเอง 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ตั้งเป้าหมาย

เป็นขั้นกำหนดเกณฑ์ในการแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งด้วยตนเอง โดยในระดับประถมศึกษาครูและ/หรือนักเรียนร่วมกันกำหนดพฤติกรรมเป้าหมาย และในระดับมัธยมศึกษาให้นักเรียนกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายของตนเอง

ก่อนที่จะให้นักเรียนควบคุมตนเองนั้น ครูและนักเรียนร่วมกันสำรวจพฤติกรรมว่ามีอะไรบ้างที่ต้องการควบคุมหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ถ้าเป็นระดับมัธยมศึกษาให้นักเรียนเป็นผู้สำรวจพฤติกรรมที่ต้องการควบคุมเองเรียกว่า “พฤติกรรมเป้าหมาย” และเมื่อทราบถึงพฤติกรรมที่ต้องการควบคุมแล้ว ต้องทราบต่อไปว่าพฤติกรรมที่ต้องการส่งเสริม หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์นั้น คือพฤติกรรมอะไร เช่น

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

พฤติกรรมที่พึงประสงค์

การไม่ตั้งใจเรียน การไม่ทำการบ้าน

การตั้งใจเรียน การทำการบ้าน

พูดคำหยาบ เกียจคร้าน

พูดคำสุภาพ ชยัน

ฯลฯ

เมื่อกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายแล้ว จะต้องแยกแยะออกเป็นพฤติกรรมย่อยที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมที่ต้องควบคุม ซึ่งต้องเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ชัดและจะมีปริมาณหรือจำนวนบ่งบอกไว้ เช่น

การไม่ตั้งใจเรียน หมายถึง การคุยกันในขณะที่เรียน การทำงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียน ฯลฯ

การตั้งใจเรียน หมายถึง การสนใจร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนด การไม่เอางานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนมาทำ ฯลฯ

เกียจคร้าน หมายถึง การไม่ทำงานตามที่กำหนด การไม่อ่านหนังสือ ฯลฯ

ชยัน หมายถึง การทำงานตามที่กำหนด การอ่านหนังสือ ฯลฯ

ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่เป็นสื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยการสังเกตว่าพฤติกรรมเช่นนั้นเกิดขึ้นในเวลาใด จะหาวิธีการแก้ไขอย่างไร ใช้อะไรเป็นตัวควบคุมพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 กำหนดตัวเสริมแรง

ในขั้นนี้นักเรียนจะเป็นผู้รับทราบและตกลงในเงื่อนไขการเสริมแรงภายนอกและภายในเมื่อทราบพฤติกรรมเป้าหมายและสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมเป้าหมายแล้วขั้นต่อไปคือการเลือกตัวเสริมแรง ซึ่งต้องเป็นตัวเสริมแรงบวกซึ่งมีมากมาย เหตุที่ต้องเลือกเพราะต้องการให้แรงเสริมนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และกำหนดเงื่อนไขในการให้การเสริมแรงทั้งภายนอกและภายในว่า เมื่อควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ จะทำอะไรให้กับตนเอง

ขั้นที่ 3 สังเกตตนเอง

ในขั้นนี้เป็นขั้นที่นักเรียนสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง โดยให้นักเรียนสังเกตหรือจำแนกลักษณะของพฤติกรรมของตนเอง โดยพิจารณาว่าตนได้ทำพฤติกรรมเป้าหมายหรือไม่ซึ่งจะต้องมีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองที่ต้องการควบคุม การสังเกตตนเองจะกระตุ้นให้เกิดการประเมินตนเอง และมีการเสริมแรงตนเองตามมา ซึ่งขั้นตอนนี้ นักเรียนจะต้องจำแนกพฤติกรรมเป้าหมายว่า พฤติกรรมอะไรที่ต้องการสังเกต กำหนดเวลาที่จะสังเกตและบันทึกพฤติกรรม กำหนดวิธีการบันทึกและเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึก ทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม

ขั้นที่ 4 ประเมินตนเอง

ในขั้นนี้นักเรียนทำการประเมินตนเองโดยให้นักเรียนตัดสินพฤติกรรมของตนโดยการประเมินคุณค่าของพฤติกรรมจากข้อมูลที่ได้จากการบันทึกด้วยตนเอง ซึ่งทำให้นักเรียนได้พิจารณาถึงพฤติกรรมที่กำลังทำอยู่อย่างถี่ถ้วน การประเมินตนเองมีความสำคัญในกระบวนการควบคุมตนเอง เพราะการประเมินตนเองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์

ขั้นที่ 5 ได้รับแรงเสริมตามเงื่อนไข

เป็นขั้นตอนที่นักเรียนได้รับแรงเสริมได้แก่ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้วยตนเองเพื่อให้ทำพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้นหรือเป็นการได้แรงเสริมเมื่อตนเองสามารถควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ โดยที่เจ้าของพฤติกรรมเป็นผู้ดำเนินการให้แรงเสริมด้วยตนเองตามที่ได้เลือกไว้

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) ระดับประถมศึกษา

แผนการสอน การรู้จักตนเอง

ปัญหาหรือความต้องการ

ครูสามารถใช้แผนการสอนนี้เพื่อแก้ปัญหาในห้องเรียนที่เกิดขึ้น คือการที่นักเรียนกลุ่มหนึ่งไม่ตั้งใจเรียนในขณะที่ครูกำลังสอน บางคนชอบแกล้งเพื่อนที่อยู่ใกล้ เช่น เขกศีรษะ ดึงแขน บางคนชอบโยนของใช้ให้ผู้อื่น เช่น ไม้บรรทัด ยางลบ ปากกา หรือดินสอ ไปให้เพื่อน ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวแล้วแกล้งลุกเดินไปเก็บ แต่แหวไปเหยียบเพื่อนคนนั้นคนนี้บ้าง เวลาทำงานกลุ่มก็ไม่สนใจและก่อกวนการทำงานของกลุ่ม พอครูดุก็เงียบไป สักพักหนึ่งก็เกิดขึ้นอีก ทำให้ครูสอนไม่ได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เพราะต้องใช้เวลาส่วนหนึ่งในการดุด่าห้ามปรามและลงโทษนักเรียน และทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ที่ตั้งใจเรียนเกิดความรำคาญ และไม่พอใจ บรรยากาศการเรียนการสอนจึงค่อนข้างซุลมุนวุ่นวาย

สาระสำคัญ

ในการอยู่ร่วมกัน พฤติกรรมและการแสดงออกของสมาชิกแต่ละคนย่อมมีผลต่อบุคคลอื่นและส่วนรวม ในสังคมที่อยู่กันอย่างปกติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกคนต้องรู้จักและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี รู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัยและควบคุมตนเองได้

จุดประสงค์

1. นักเรียนสามารถให้ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนได้
2. นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ได้นำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมชั้นไปปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น
3. นักเรียนสามารถอธิบาย และหาข้อสรุปวิธีการควบคุมตนเองได้

กิจกรรมการสอน

1. ครูเตรียมห้องเรียนให้มีที่ว่างหน้าห้องเรียนพอสมควร จัดเก้าอี้เป็นรูปครึ่งวงกลม เพื่อให้เห็นการแสดงโดยชัดเจนถ้วนหน้ากัน

2. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนโดยใช้เพลง “ รวมเงิน ” แบ่งนักเรียนในห้องออกเป็น 4 กลุ่ม เท่า ๆ กัน

3. ครูให้นักเรียนเล่นเกม “ คนใบ้ ” โดยครูอธิบายวิธีการเล่นดังนี้

- 3.1 ครูจะให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาจับฉลาก กลุ่มละ 1 ชิ้น ถ้าใครได้หมายเลขใดให้นำไปเปลี่ยนกับซองบนโต๊ะครูที่มีหมายเลขตรงกับหมายเลขในฉลาก
- 3.2 ให้ตัวแทนของนักเรียนแต่ละกลุ่มนำซองที่จับได้กลับไปทีกลุ่ม แล้วเปิดซองหยิบแผ่นกระดาษออกมา ซึ่งในแต่ละแผ่นจะมีข้อความแสดงการกระทำหรือท่าทางของนักเรียนในห้อง ขอให้ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มประชุมปรึกษาหารือว่าจะมีวิธีการแสดงตามฉลากนั้นอย่างไร ใช้ผู้แสดงกี่คน มีบทบาทอะไรบ้าง แล้วให้เลือกตัวแทนออกไปแสดงหน้าห้องเรียน ทีละกลุ่ม ในการแสดงครูแจ้งกติกาดังต่อไปนี้ คือ
 - การแสดงแต่ละครั้งให้แสดงแต่ท่าทางเท่านั้น ห้ามส่งเสียงใด ๆ ทั้งสิ้น
 - ให้มีผู้แสดงตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป

ในขณะที่นักเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแสดงอยู่ ขอให้นักเรียนกลุ่มอื่นตั้งใจ เมื่อแสดงเสร็จแล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตกลงกันว่าการแสดงนั้นเป็นกิริยาหรือท่าทางอะไรและเป็นการกระทำของใครในห้องเรียน ห้ามส่งเสียงบอกกลุ่มอื่น ๆ แต่ให้นักเรียนเขียนคำตอบลงในกระดาษที่ครูแจกให้

4. ครูเริ่มให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงตามข้อความที่ได้รับจากซองที่ครูแจกให้

5. ครูรวบรวมคำตอบที่ได้มาอ่านเฉลยทุกกลุ่ม หลังจากนั้นให้นักเรียนกลุ่มที่แสดงเฉลยคำตอบที่ถูกต้องว่าคืออะไร

6. ครูเชิญนักเรียนที่ถูกทายออกมาหน้าห้อง ครูอาจตั้งประเด็นคำถาม เช่น ถามนักเรียนที่ออกมายืนหน้าห้องว่า “ เธอจำได้ไหมว่าเธอเคยทำหรือแสดงท่าทางเหล่านี้ที่ไหนบ้าง ” “ อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เธอชอบทำแบบนี้ ” และตั้งคำถามถามนักเรียนทั้งชั้นว่ามีใครเคยกระทำแบบนี้บ้าง ใครไม่ได้กระทำ เขาทำอย่างไรเมื่ออยู่

ในห้องเรียน ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายซักถามระยะหนึ่ง แล้วจึงเริ่มโยงความสำคัญที่จะเรียนรู้การกระทำหรือความประพฤติของนักเรียนทุกคนในชั้น

7. ครูให้นักเรียนเล่นเกม “ล่าลายเซ็น” โดยแจกแบบสำรวจที่ครูกำหนดให้นักเรียนทุกคน แล้วอธิบายวิธีการเล่นดังนี้ “ขอให้นักเรียนอ่านรายละเอียดของแต่ละข้อจากแบบที่ครูแจกให้ ให้นักเรียนคิดว่าใครบ้างที่มีการกระทำหรือการแสดงในลักษณะนี้มากที่สุดในห้องของเรา ให้นักเรียนไปขอลายเซ็นผู้นั้น นักเรียนคนไหนขอลายเซ็นได้ครบตามหัวข้อที่กำหนดเป็นคนแรกจะถือว่าเป็นผู้ชนะเลิศ ขอให้รีบมานั่งเก้าอี้หน้าห้อง ครูมีกติกาสำหรับเล่นเกมนี้คือ ต้องให้รวดเร็วที่สุด การเซ็นชื่อให้ผู้อื่นต้องเขียนให้อ่านออกและต้องเซ็นชื่อให้กับทุกคนที่มาขอลายเซ็นของเรา”

8. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหาและข้อสงสัยต่างๆ จนเป็นที่เข้าใจดีแล้ว ครูให้สัญญาณเริ่มเล่นเกมได้ เมื่อมีนักเรียนหาลายเซ็นได้ครบและมานั่งที่เก้าอี้หน้าห้องเรียบร้อยแล้ว ครูจึงให้สัญญาณหยุดการเล่นเกม

9. ครูให้นักเรียนที่ชนะเลิศอ่านลายเซ็นที่หามาได้พร้อมกับหัวข้อการกระทำที่กำหนดในแบบ เมื่ออ่านเสร็จแล้วครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนคนอื่นในห้องเพิ่มเติมรายชื่อนักเรียนบางคนที่ยาลายเซ็นมาได้ในทำนองเดียวกัน หรืออาจมีรายการกระทำอื่น ๆ ที่นักเรียนคนนี้ได้กระทำหรือแสดงออกเพิ่มเติมอีกก็ได้

10. ครูเชิญนักเรียนที่มีรายชื่อตามที่เพื่อนระบุออกมานอกห้องทั้งหมดสำรวจและนับจำนวนสมาชิกในห้องทั้งหมดที่เลือกว่าใครมีจำนวนมากที่สุด และเรียงตามลำดับลงไปหาน้อย

11. ครูและนักเรียนร่วมกันสัมภาษณ์ ซักถามความรู้สึกของนักเรียนที่ออกมาขึ้นหน้าห้องโดยการซักถามที่ละคนใช้คำถามตามแนวดังนี้ เมื่อเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม เช่น

- เธอมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง ที่เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ระบุว่า เธอชอบแกล้งผู้อื่นเสมอ ๆ หรือชอบส่งเสียงดังกวนเพื่อนในชั้นเสมอ
- เธอคิดไหมว่าที่เธอทำไปแบบนั้น มีผลต่อครูต่อเพื่อนในชั้นเรียนอย่างไร
- นักเรียนคนอื่น ๆ ที่ชอบกระทำแบบเธอนี้มีบ้างไหม เธอชอบไหม ทำไมจึงไม่ชอบทุกคนในห้องรู้สึกอย่างไรต่อการกระทำของเธอทุก ๆ ครั้ง

คอแตกต่างกัน ห้องเรายังมีปัญหาและความวุ่นวายในขณะที่เรียนหนังสืออยู่เสมอ บางคนก็ประพุดตัวตึงหน้าชมเชย แต่ก็มึ้นักเรียนอีกหลายคนที่มีการกระทำและการแสดงออกที่ทำให้ส่วนรวมเดือดร้อน เราจะมีวิธีการแก้ไขและปรับปรุงห้องเรียนของเราให้ดีขึ้นอย่างไร ทุกคนจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร” ครูให้นักเรียนทั้งชั้นได้ร่วมอภิปรายอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นครูให้นักเรียนช่วยกันสรุปถึงวิธีการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในห้องเรียน ระเบียบและกติกาต่าง ๆ บทบาทหน้าที่ของตนเองต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและชั้นเรียน ฯลฯ ครูควรช่วยเขียนข้อสรุปต่าง ๆ ที่ได้จากนักเรียนบนกระดานดำหรือในกระดานแผนภูมิที่เตรียมไว้ กรณีที่นักเรียนสามารถเขียนได้สวยงามก็ให้นักเรียนเขียนเอง และนำไปติดไว้ในห้องเพื่อเป็นข้อพึงระลึกสำหรับนักเรียนอยู่เสมอ ๆ

15. ให้นักเรียนกำหนดตัวเสริมแรง เมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมได้

16. ให้นักเรียนช่วยกันทำแบบบันทึกพฤติกรรมของตนเอง ขณะที่อยู่ในห้องเรียนหรืออยู่ที่บ้าน

17. ครูให้นักเรียนส่งแบบบันทึกพฤติกรรมของตนเอง ส่งให้ครูตรวจ 2 สัปดาห์ต่อครั้ง พร้อมกับให้นักเรียนบันทึกความภูมิใจหรือข้อที่นักเรียนจะแก้ไขเมื่อทำผิดพลาด ครูให้การเสริมแรงทางบวกตามที่นักเรียนกำหนด เช่น อาจให้เป็นคะแนน หรือให้รางวัลในตอนปิดภาคเรียน

18. เมื่อสิ้นสุดภาคเรียน ให้นักเรียนเปรียบเทียบกับพฤติกรรมเป้าหมายที่กำหนดไว้ เขียนแสดงความคิดเห็น และอาจให้ผู้ปกครองร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยก็ได้

19. ครูจัดนิทรรศการแสดงผลงาน การปฏิบัติตนของนักเรียนใน 1 ภาคเรียน

สื่อและอุปกรณ์

1. เพลง “รวมเงิน”
2. กระดาษชิ้นส่วน 4 แผ่น พร้อมซอง
3. กระดาษแผนภูมิ ปากกาปลายสีกหลากหลาย
4. แบบบันทึกพฤติกรรมของตนเอง

การประเมินผล

1. การประเมินผลเพื่อดูว่านักเรียนได้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
 มากน้อยเพียงใดนั้น ประเมินได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ การอภิปรายผล การตั้ง
 คำถาม การแสดงออก การให้ข้อเสนอแนะและข้อสรุปต่าง ๆ ของนักเรียนในชั้น
2. การประเมินผลจากจำนวนรายชื่อที่ได้จากบนกระดานว่าตรงกับการ
 กระทำหรือการแสดงออกจริงของนักเรียนในชั้นเพียงใด การยอมรับความประพฤติ
 หรือการกระทำที่เป็นปัญหาของตนเองและยินดีรับฟังข้อวิจารณ์ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ
 จากเพื่อนร่วมชั้น ในการที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดียิ่งขึ้น
3. การติดตามพฤติกรรมของนักเรียนทั้งชั้น ประเมินจากแบบบันทึก
 พฤติกรรมของตนเองของนักเรียนว่าได้มีการพัฒนาและปรับปรุงตามข้อสรุปวิธีการ
 ปฏิบัติตนในชั้นเรียนหรือไม่

ภาคผนวก

1. เพลงรวมเงิน

“ รวมเงิน รวมเงินให้ดี รวมกันวันนี้อย่าให้มีผิดพลาด

ผู้หญิงนั้นเป็นเหรียญบาท (ห้า) ผู้ชายเก่งกาจเป็นหนึ่งบาทเหมือนกัน”

วิธีเล่น ให้นักเรียนยืนเข้าแถวเป็นวงกลม ร้องเพลงพร้อมร่ายไปด้วย ถ้าได้
 ยืนเสียงสัญญาณให้หยุดรำแล้วรอฟังคำสั่งว่าจะให้รวมเงินเป็นเท่าไร
 ตามกลุ่มที่ต้องการแบ่ง

2. จลาจลชิ้นส่วนที่แจกให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น

- นักเรียน ก. เป็นคนที่แต่งตัวไม่เรียบร้อยเสมอ ๆ
- นักเรียน ข. ชอบเล่นกับเพื่อนในระหว่างเรียนหนังสือ
- นักเรียน ค. ตั้งใจเรียน ขยันและกระตือรือร้นมากที่สุด
- นักเรียน ง. ชอบแกล้งเพื่อนอยู่เสมอ ๆ

หมายเหตุ รายชื่อนักเรียนและข้อความแสดงการกระทำของนักเรียนบางคน
 ควรปรับเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมและตรงกับสภาพความเป็นจริง
 ของชั้นเรียน

3. แบบสำรวจประกอบเกม “ล่าลายเซ็น”

ชื่อ..... เลขที่

ที่	รายการ	ลายเซ็น
1.	ผู้ที่ตั้งใจทำงานและร่วมมือกับเพื่อนเสมอ	
2.	ผู้ที่ชอบส่งเสียงดัง เสียงประหลาดในชั้นเรียน	
3.	ผู้ที่ชอบแกล้งและรังแกผู้อื่น	
4.	ผู้ที่ล้อเลียนครูและเพื่อนบางคน	
5.	ผู้ที่เรียบร้อยที่สุด	
6.	ผู้ที่ชอบลุกจากที่นั่งของตนเองระหว่างเรียน	
7.	ผู้ที่ตั้งใจเรียนสม่ำเสมอ	
8.	ผู้ที่ชอบกระเซ้าเย้าแหย่ผู้อื่น	
9.	ผู้ที่พูดจาสุภาพเรียบร้อย	
10.	ผู้ที่ชอบแบ่งของใช้ให้ผู้อื่นเสมอ	

หมายเหตุ หัวข้อพฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียน ครูควรดัดแปลงให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน สภาพของชั้นเรียนที่เป็นอยู่จริง จำนวนหัวข้ออาจจะมีจำนวนมากหรือน้อยกว่านี้ได้ ทั้งนี้ครูต้องพิจารณาถึงเวลาที่ใช้ให้เหมาะสมด้วย

4. แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนเป็นแบบบันทึกที่เกิดจากการร่วมกันคิดของนักเรียนในชั้น เป็นข้อตกลงร่วมกัน อาจจะมีลักษณะดังนี้

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

วัน เดือน ปี	การกระทำ	ข้อควรแก้ไข	สิ่งที่น่าภูมิใจ

ลายเซ็นผู้บันทึก

2) ระดับมัธยมศึกษา

ปัญหาหรือความต้องการ

ทักษะการควบคุมตนเองนับเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมยุคปัจจุบัน เพราะสังคมยุคนี้เป็นยุคที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจกันอย่างมาก การไม่มีงานทำ ความเป็นอยู่ของประชาชนยากจน ทำให้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นบ่อย ๆ เช่น การฆ่าตัวตาย การฉกชิงวิ่งราว ฯลฯ ที่เกิดขึ้นเพราะคนเราไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ซึ่งทักษะในการควบคุมตนเองจึงต้องปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ดังนั้นขณะที่ครูทำการสอน ไม่ว่าจะเป็นวิชาอะไร ให้สำรวจหรือบันทึก ข้อสังเกตในการดำเนินกิจกรรม ตลอด จนเมื่อเสร็จสิ้นการสอนให้นำผลการประเมินมาพิจารณาเพื่อหาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการควบคุมตนเองของนักเรียน แล้วนำมาพิจารณาหาทางเลือกหรือวิธีการฝึกให้นักเรียนเกิดศักยภาพด้านทักษะการควบคุมตนเองได้ ดังตัวอย่างแผนการสอนการควบคุมตนเองที่นำเสนอต่อไปนี้

แผนการสอน ชนะใจตนเป็นคนเก่ง

สาระสำคัญ

ในชีวิตประจำวันของคนเรา มักมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านเข้ามา มีผลทำให้เกิดอารมณ์ เมื่อไม่ตรงกับความต้องการหรือความมุ่งหวังก็จะโกรธหรือเสียใจ และถ้าตรงกับความต้องการก็จะดีใจ เป็นต้น การแสดงออกทางอารมณ์ทางด้านใดก็ตาม ที่เกินพอดีหรือขาดการควบคุม จะเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม ผู้ชนะใจตนเอง และควบคุมตนเองได้นับว่าเป็นผู้มีความสามารถอย่างยิ่งโดยเฉพาะการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน

จุดประสงค์

1. สามารถเปรียบเทียบผลที่เกิดจากอารมณ์ต่าง ๆ ได้
2. บอกลักษณะการแสดงออกที่เหมาะสม ขณะที่เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ได้
3. บอกวิธีการควบคุมอารมณ์ได้
4. วิเคราะห์ตนเองและบอกพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไข/ควบคุมตนเองได้
5. กำหนดผลกรรม/การเสริมแรงที่จะให้แก่ตนเองได้
6. บันทึกพฤติกรรมและประเมินตนเองได้
7. ควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ตามเป้าหมาย

กิจกรรมการสอน

1. ให้นักเรียนนำเสนอตัวอย่างของเหตุการณ์ ที่ครุมอบหมายให้ไปหาข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งแสดงผลเสียของการใช้อารมณ์ตัดสิน เช่น สามีฆ่าภรรยาบ่อยเพราะระแวงว่าจะปันใจให้ชายอื่น หรือพ่อข่มขืนลูกสาวตัวเอง หรือแม่ฆ่าลูกแรกคลอดเพราะอายุที่ไม่มีพ่อ เป็นต้น โดยสุ่มนักเรียนนำเสนอประมาณ 5 คน

2. ร่วมกันอภิปรายว่าทำไมจึงเกิดเหตุการณ์เช่นนั้น สาเหตุจากอะไร จะมีวิธีการป้องกันและแก้ไขอย่างไร ครูสุ่มนักเรียนนำเสนอแนวทางพร้อมเหตุผลประมาณ 3 คน

3. ครูตรวจสอบความคิดเห็นของนักเรียนทุกคน โดยให้นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างของคนที่ควบคุมอารมณ์ แล้วตัดสินว่าชอบใครที่สุด ชอบตรงไหน และมีเหตุผลอย่างไร ตามใบงานที่ 1

4. ครูนำเอาคำตอบของนักเรียนแต่ละคนมาจัดเป็นหมวดหมู่ ตามลักษณะของคนที่ชอบพร้อมเหตุผลประกอบเก็บไว้

5. แบ่งนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วแจกใบงานที่ 2 - 7 ซึ่งเป็นสถานการณ์สมมติที่แสดงถึงอารมณ์ดีใจ เสียใจ และโกรธ ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ให้กับกลุ่ม 1 - 6 และให้แต่ละกลุ่มคัดเลือกตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามใบงานที่ได้รับ

6. ครูให้การเสริมแรงทางบวกแก่นักเรียนที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม

7. ให้นักเรียนสรุปถึงพฤติกรรมที่สมาชิกของแต่ละกลุ่มแสดงออกตามบทบาทสมมติทั้ง 6 สถานการณ์ แล้วสุ่มถามนักเรียน 3 - 4 คน ถึงข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรม

8. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปประโยชน์และความสำคัญของความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ โดยศึกษาจากใบความรู้ เรื่องความสามารถทางด้านอารมณ์

9. ครูแจกใบงานที่กำหนดสถานการณ์ให้อ่าน แล้วให้นักเรียนเสนอแนวทางปฏิบัติ โดยช่วยกันระดมความคิดเป็นข้อเสนอว่า จะทำอะไรได้บ้าง และจะเลือกทางใดจึงจะดี ให้นำข้อมูลมาเสนอตามรูปแบบที่กำหนดในใบงานที่ 8

10. ให้นักเรียนจัดทำรายงานเรื่องการควบคุมตนเอง โดยอธิบายถึงการกระทำที่แสดงออกตามแบบบันทึกพฤติกรรม

11. ให้นักเรียนเปลี่ยนกันนำเสนอต่อกลุ่ม นักเรียนในกลุ่มให้ข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขพร้อมกับการเสริมแรงทางบวก

12. นักเรียนกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดย

12.1 นักเรียนวิเคราะห์ตนเองว่า มีพฤติกรรมที่เป็นจุดด้อยหรือที่ต้องการแก้ไขมีอะไรบ้าง

12.2 นักเรียนพิจารณาเลือกพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขของตนเอง พร้อมกับกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ควบคู่กันไปในแต่ละพฤติกรรม เช่น

- การเข้าเรียนช้า	- การเข้าเรียนตรงเวลา
- ความอาย	- ความเชื่อมั่นในตนเอง
- ความโกรธ	- ความไม่โกรธ

ฯลฯ

12.3 นักเรียนกำหนดแผนการฝึกตนเองเพื่อควบคุม / แก้ไขพฤติกรรมที่เลือกไว้

13. นักเรียนกำหนดเงื่อนไขการเสริมแรงตนเอง โดยกำหนดเป็นการให้รางวัลแก่ตนเองเมื่อทำได้ หรือเขียนแสดงความรู้สึกแสดงความภาคภูมิใจ

14. นักเรียนบันทึกพฤติกรรมทุกครั้งตามที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบว่าพฤติกรรมใดที่ทำได้ ทำไม่ได้ และมีวิธีแก้ไขอย่างไร

15. เมื่อถึงช่วงเวลาไว้สักระยะหนึ่ง เช่น 1 เดือน 2 เดือน หรือ 1 ภาคเรียน นำผลที่บันทึกมาเปรียบเทียบพฤติกรรมเป้าหมายและสรุปผล

16. นักเรียนเขียนแสดงความรู้สึกเมื่อทำได้สำเร็จ และกำหนดการพัฒนาหรือฝึกซ้ำในเป้าหมายเดิมหากประเมินแล้วยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนด แล้วจัดทำรายงานส่งครู

17. ครูนำเอารายงานทั้งหมดมาให้นักเรียนในชั้นประเมิน ซึ่งเกณฑ์ในการประเมินนั้นมาจากข้อตกลงร่วมกันของนักเรียนทั้งชั้น ว่าใครควรได้รับการยกย่อง

มากที่สุดจำนวน 5 คน พร้อมทั้งให้เหตุผลว่าสมควรแก่การยกย่องอย่างไร นำไปติดไว้ที่ป้ายประกาศในห้องเรียน

18. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปถึงการควบคุมตนเอง การเอาชนะใจตนเอง และขอให้ให้นักเรียนทุกคนแสดงการช่วยเหลือเพื่อน ๆ ในทุกโอกาสด้วยวิธีการที่เหมาะสมต่อไป

19. ครูจัดให้มีการประเมินเพื่อตรวจสอบดูว่า เหตุผลของการกระทำในการควบคุมตนเองว่าสมเหตุสมผลมากน้อยเพียงไร คำนึงถึงประโยชน์กว้างขวางมากเพียงใด โดยให้นักเรียนอ่านเรื่องและเสนอเหตุผล ตามแบบตรวจสอบ

สื่อและอุปกรณ์

1. ใบงานที่ 1 - 8
2. ใบความรู้ เรื่อง “ความสามารถทางด้านอารมณ์”
3. แบบบันทึกพฤติกรรม
4. แบบประเมินตนเอง
5. แบบตรวจสอบ

การประเมินผล

1. การประเมินผลดูว่านักเรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใดนั้น ประเมินได้จากนักเรียนทั้งชั้น จากการสังเกต สัมภาษณ์ การอภิปรายผล การแสดงออก การให้ข้อเสนอแนะและข้อสรุปต่าง ๆ ของนักเรียนในชั้น
2. การประเมินผลจากการยอมรับฟังข้อวิจารณ์ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากเพื่อนร่วมชั้นไปปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดียิ่งขึ้น
3. การติดตามพฤติกรรมของนักเรียนทั้งชั้นในการเรียนการสอนครั้งต่อไป ว่าได้มีการกระทำที่พัฒนาและปรับปรุงข้อสรุป วิธีการปฏิบัติตนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

อาจจัดให้นักเรียนบันทึกพฤติกรรมการควบคุมตนเองของตนประจำวัน (Diary) แล้วให้เลือกนำเสนอพฤติกรรมที่นักเรียนสามารถควบคุมได้สำเร็จในปลายภาคเรียน

ภาคผนวก

1. ใบงานที่ 1 - 8

ใบงานที่ 1

แบบตรวจสอบความคิดเห็นของนักเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านเรื่องต่อไปนี้ แล้วตัดสินใจว่า ชอบใครมากที่สุด ชอบตรงไหน และมีเหตุผลอย่างไร

“ สมชายเป็นคนรักเพื่อนฝูงมาก ถ้าเพื่อนถูกรังแก เขาจะโกรธแทนเพื่อนและทำชกต่อผู้ที่รังแกเพื่อนทันที”

“ สมสมร เป็นคนยากจนมีความรู้ ความสามารถปานกลาง เมื่อเพื่อนได้รับความเดือดร้อนทุก ๆ เรื่อง เธอก็จะอาสาเข้าช่วยเหลือ จนบางครั้ง งานตัวเองก็ไม่ได้สำเร็จ ทำให้ได้คะแนนน้อย”

แบบบันทึกคำตอบของผู้เรียน

คนที่ชอบที่สุด.....

จุดที่ชอบ

เหตุผล เพราะ

.....

.....

ใบงานที่ 2

เรื่องอารมณ์โกรธ

คำชี้แจง ให้นักเรียนกลุ่มที่ 1 ระดมสมองเพื่อ

1. คิดหาสาเหตุของความโกรธ โกรธใคร โกรธเรื่องอะไร
2. เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น แสดงความโกรธโดยไม่มีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง

บ้าง และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 1

กรณีที่ 1	ให้นักเรียนร่วมกันคิดสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดอารมณ์โกรธและช่วยกันคิดกริยาทำทางที่บ่งบอกว่ามีความโกรธและให้แสดงกริยาโกรธมากมายเกินกว่าเหตุ โดยไม่มีการควบคุมอารมณ์
-----------	---

ใบงานที่ 3

เรื่อง อารมณ์โกรธ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนกลุ่มที่ 2 ระดมสมองเพื่อ

1. คิดหาสาเหตุของความโกรธ โกรธใคร โกรธเรื่องอะไร
2. เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น แสดงความโกรธโดยมีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง

และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 2

กรณีที่ 2	ให้นักเรียนร่วมกันคิดสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดอารมณ์โกรธและช่วยกันคิดพฤติกรรมที่แสดงว่ามีการควบคุมอารมณ์โกรธแล้ว แสดงบทบาทสมมติพฤติกรรมที่มีการควบคุมอารมณ์โกรธแล้ว นั้นต่อชั้นเรียน
-----------	--

ใบงานที่ 4

เรื่อง อารมณ์เสียใจ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนกลุ่มที่ 3 ระดมสมองเพื่อ

1. คิดหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจ เรื่องอะไร ใครเป็นผู้ทำให้เสียใจ
2. เมื่อมีความเสียใจเกิดขึ้นแสดงความเสียใจโดยไม่มีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง

และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 1

กรณีที่ 1	ให้นักเรียนร่วมกันคิดสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดอารมณ์เสียใจ และช่วยกันคิดวิธีระบายอารมณ์เสียใจ และให้แสดงกริยาทำทางอารมณ์เสียใจที่มากมายเกินกว่าเหตุ
-----------	--

ใบงานที่ 5

เรื่อง อารมณ์เสียใจ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนกลุ่มที่ 4 ระดมสมองเพื่อ

1. คิดหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจ เรื่องอะไร ใครเป็นผู้ที่ทำให้เสียใจ
 2. เมื่อมีความเสียใจเกิดขึ้นแสดงความรู้สึกเสียใจโดยมีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง
- และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 2

กรณีที่ 2	เมื่อมีอารมณ์เสียใจเกิดขึ้นให้นักเรียนช่วยกันคิดพฤติกรรมที่แสดงว่ามีการควบคุมอารมณ์เสียใจแล้ว และให้แสดงบทบาทสมมติพฤติกรรมที่มีการควบคุมอารมณ์เสียใจเหล่านั้นต่อชั้นเรียน
-----------	---

ใบงานที่ 6

เรื่อง อารมณ์ดีใจ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนกลุ่มที่ 5 ระดมสมอง เพื่อ

1. คิดหาสาเหตุของความดีใจ ใครทำให้ดีใจ ดีใจเรื่องอะไร
 2. เมื่อมีความดีใจเกิดขึ้น แสดงความดีใจโดยไม่มีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง
- และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 1

กรณีที่ 1	ให้นักเรียนร่วมกันคิดสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่ทำให้เกิดอารมณ์ดีใจ และช่วยกันคิดกิริยาท่าทาง เพื่อบ่งบอกว่ามีอารมณ์ดีใจ และให้แสดงบทบาทสมมติแสดงอารมณ์ดีใจที่มากมายเกินกว่าเหตุ
-----------	--

ใบงานที่ 7

เรื่อง อารมณ์ดีใจ

คำชี้แจง

ให้นักเรียนกลุ่มที่ 6 ระดมสมอง เพื่อ

1. คิดหาสาเหตุของความดีใจ ใครทำให้ดีใจ ดีใจเรื่องอะไร
2. เมื่อมีความดีใจเกิดขึ้น แสดงความดีใจโดยมีการควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง

และให้กลุ่มส่งตัวแทนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีที่ 2

กรณีที่ 2	เมื่อมีอารมณ์ดีใจเกิดขึ้น ให้นักเรียนช่วยกันคิดพฤติกรรมที่แสดงว่ามีการควบคุมอารมณ์ดีใจแล้ว และให้แสดงบทบาทสมมติ พฤติกรรมที่มีการควบคุมอารมณ์ดีใจแล้วเหล่านั้นต่อชั้นเรียน
-----------	---

ใบงานที่ 8

เสนอแนวทางปฏิบัติ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความข้างล่างนี้ แล้วช่วยกันระดมข้อเสนอมว่าจะทำอย่างไรได้บ้าง และจะเลือกทางใดจึงจะดี ให้นำข้อมูลมาเสนอในรูปแบบที่กำหนดให้ โดยระบุทั้งนราและนารี

นรา เป็นนักเรียนที่มีฐานะปานกลาง แต่เรียนดี วันหนึ่งเป็นวันสอบปลายภาค นารีซึ่งเป็นเพื่อนที่เคยให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่นรา ทำข้อสอบคณิตศาสตร์ไม่ได้เลย นารีอาจสอบตกได้ นารีจึงมาขอลอกจากนรา ถ้านักเรียนเป็นนราจะทำอย่างไร

แบบบันทึกแนวทางปฏิบัติ

การกระทำ	ใคร	ได้อะไร	เสียอะไร

2. ใบความรู้ “เรื่องความสามารถทางด้านอารมณ์”

ใบความรู้

เรื่อง อี คิว

หลาย ๆ คนเชื่อว่า คนที่มี “ไอคิว”(IQ) สูงเป็นผู้ที่มีสมองดี ปราดเปรื่อง ฉลาด และเรียนเก่งแต่ยังไม่ค่อยมีใครคุ้นเคยคำว่า “อีคิว” (EQ) นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับไอคิวอย่างไร

“อีคิว” (E.Q. ย่อมาจากคำว่า Emotion Quotient) หมายถึง ผู้มีความมั่นคงทางอารมณ์ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของตนเอง การควบคุมอารมณ์ตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือมองโลกในแง่ดี

จากการศึกษาวิจัยของนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จพบว่าปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จต้องมีทั้ง “ไอคิว” และ “อีคิว” นั่นคือ มีความฉลาดเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 80 เป็นความฉลาดด้านอารมณ์แต่ไม่ได้หมายความว่า “ไอคิว” ไม่มีความสำคัญ ทั้งไอคิวและอีคิว ต่างเป็นปัจจัยเสริมซึ่งกันและกันทำให้ประสบความสำเร็จ

ดร.ดาเนียล โกลแมน ผู้เชี่ยวชาญเรื่อง “อีคิว” กล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยที่พัฒนา “อีคิว” ได้ดีที่สุด และที่สำคัญ ผู้ใหญ่เป็นปัจจัยที่ดีที่สุดที่จะช่วยพัฒนา “อีคิว” ของเด็กโดยฝึกทักษะดังนี้

- รู้จักและเท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง
- รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง
- รู้จักรอคอย
- รู้จักเห็นอกเห็นใจ และไวต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
- รู้จักรักษาสัมพันธ

ความฉลาดด้านอารมณ์ดังกล่าวมีหลักอยู่ 8 ประการ คือ

1. ความสามารถในการสนใจ เข้าใจและรู้จักพ่อแม่ เพื่อนฝูง หรือบุคคลรอบข้างด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับอารมณ์ตนเองได้กับทุกสถานการณ์
2. การรู้จักใช้คนให้เป็น ใช้คนให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา และเหตุการณ์ รู้จักกล่าวคำยกย่อง ชมเชย ผู้อื่น
3. การรู้จักแสดงอารมณ์ รัก ชอบและเกลียด กล่าวแสดงออกและกล่าวพูด
4. การรู้จักรับอารมณ์รัก ชอบและเกลียดจากผู้อื่นได้
5. การยอมรับสิ่งทดแทน เมื่อไม่มีสิ่งที่เราพอใจ ก็ให้พอใจในสิ่งที่มีอยู่และพยายามพัฒนาสิ่งนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. การได้รับประสบการณ์ที่ทำให้ต้องฉลาดกลัหรืออับอาย กล่าวที่จะเผชิญกับประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยการเตรียมพร้อมที่จะพบกับสิ่งใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง
7. การรู้จักจับคำพูดหรือสีหน้าของผู้อื่นเป็น
8. การรู้จักแสดงความสามารถทางสังคมในทางสร้างสรรค์ แสดงให้ผู้อื่นเห็นความสามารถของตนเองได้ เช่น การรับอาสาที่จะช่วยผู้อื่นทำงาน เมื่องานของตนเองเสร็จเรียบร้อยแล้ว

3. แบบบันทึกพฤติกรรมการควบคุมตนเอง

แบบบันทึกพฤติกรรมควรเป็นแบบอิสระ ให้นักเรียนออกแบบเอง ดังตัวอย่าง

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

วัน เดือน ปี	การกระทำ	ข้อควรแก้ไข	สิ่งที่น่าภูมิใจ

ลายเซ็นผู้บันทึก

4. แบบประเมินการแสดงของตน

ให้นักเรียนจัดทำรายงานเรื่องการควบคุมตนเองที่มีต่อผู้อื่น โดยบันทึกลงในแบบที่กำหนดดังนี้

การควบคุมตนเองที่แสดง.....

ผู้ได้รับผลกระทบ.....

สิ่งที่แสดงออก.....

เหตุผลที่แสดงออก.....

การกระทำ	ใคร	ได้อะไร	เสียอะไร

วิธีที่เลือกคือ.....

ความรู้สึกต่อการแสดงครั้งนี้.....

5. แบบตรวจสอบ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านเรื่องและเสนอเหตุผล

เต๋า เป็นหัวหน้าชั้น เป็นตัวแทนมวยสมัครเล่นของโรงเรียน ถ้าเขาลงแข่งขันเขาจะชนะทุกครั้ง วันหนึ่ง เต๋อซึ่งเป็นเพื่อนรักที่สุดและเคยช่วยเหลือเต๋าทางด้านเงินทองอยู่บ่อย ๆ เพราะฐานะทางบ้านของเต๋าค่อนข้างยากจน ได้เข้ามาขอร้องให้เต๋าไปเป็นเพื่อน เพื่อทำธุระให้แม่ตลอดทั้งวันในหมู่บ้านของแดงซึ่งชอบรังแกเต๋อและชู้เอาเงินเต๋ออยู่เสมอ แต่ในขณะนี้ก็เป็นการเล่นสอยปลายภาคพอดี วิชาที่จะสอบวันถัดไปเป็นวิชาที่เต๋าทำคะแนนไม่ได้ดี เต๋าต้องการเวลาฝึกฝนมาก ถ้าไปช่วยเต๋อในวันนี้อาจมีผลทำให้สอบตกได้

ถ้าท่านเป็นเต๋า จะทำอย่างไร เพราะเหตุใด

ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง

1. ความหมายของความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดยรอบคอบ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงมีดังนี้

- มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทให้กับงานที่ทำจนสำเร็จ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทำงานตามหน้าที่สำเร็จ ทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ แสดงผลงานปรากฏให้เห็นเด่นชัด
- มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนางาน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ บอกผลงานของการปฏิบัติงานในอนาคตได้
- ยอมรับผลการกระทำของตน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ รับฟังเหตุผล และข้อวิจารณ์ของผู้อื่นปรับปรุงและพัฒนางานตามข้อเสนอแนะ
- รู้หน้าที่ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อตกลงร่วมกันหรือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย
- แสวงหาความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ เลือกแหล่งความรู้มาพัฒนางาน

มีวินัยในตนเอง หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบรื่นมีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง ทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงมีดังนี้

- ตรงต่อเวลา พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ปฏิบัติงานทันเวลาที่กำหนด
- วางแผนใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ แบ่งเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน

- ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของหมู่คณะ และเคารพกติกาของสังคม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ เคารพกฎหมายบ้านเมือง กฎจราจร ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
- รู้จักประเมินตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ บอกข้อดีข้อเสียในการทำงาน
- ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ แสดงมารยาทได้ถูกต้องตามกาลเทศะอย่างสม่ำเสมอ
- ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ไม่พูดเท็จไม่แอบอ้างหรือนำของคนอื่นมาเป็นของตนเอง

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง จะเห็นว่าแต่ละแนวคิดมีความเชื่อว่า

1. ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสามารถฝึกได้ โดยเน้นให้มีการฝึกความรับผิดชอบให้แก่เด็กตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก หรืออยู่ในวัยอนุบาลโดยการฝึกตามระดับวุฒิภาวะค่อยเป็นค่อยไปและฝึกด้วยการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่องทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เริ่มจากการให้ทำงานง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละคน เมื่อมอบหมายให้ทำแล้วก็ควรปล่อยให้เด็กทำด้วยตนเองอย่างเต็มที่ มีประสบการณ์ทำงานด้วยตนเอง ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ปัดความรับผิดชอบให้ผู้อื่น ให้ทำงานสำเร็จเป็นขั้นเป็นอันโดยไม่ละทิ้งงานที่ได้ทำไว้แล้วผู้ใหญ่เป็นแต่เพียงผู้ให้คำแนะนำแก่เด็ก เมื่อเขาเกิดปัญหาเท่านั้น

2. มีวินัยในตนเอง

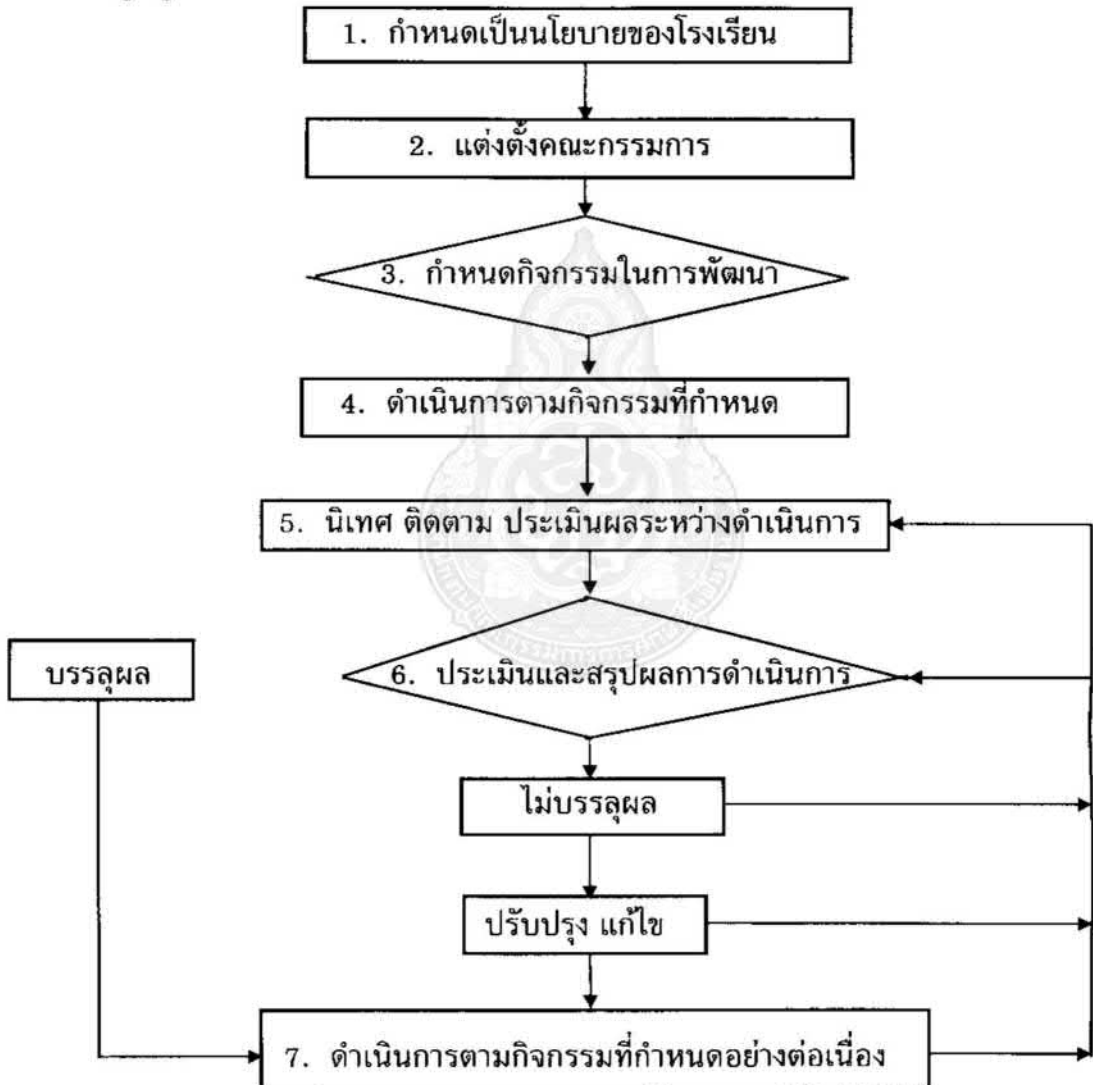
การสร้างวินัยไม่ควรจะมุ่งประเด็นอยู่ที่การลงโทษ แต่ควรจะเน้นไปในแนวให้การฝึกอบรม และให้ความรู้มากกว่า ครูจะช่วยนักเรียนที่มีปัญหาให้สามารถปรับปรุงตัวเองได้อย่างไร หรือจะสร้างความเข้าใจอันดีในหมู่คณะได้อย่างไร

ระบบการสร้างวินัยที่ดี ไม่ควรเน้นที่การลงโทษ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในทางลบ จะส่งผลกระทบแต่ในทางลบทั้งสิ้น แต่วิธีการที่ดีกว่านั้น คือ ทำให้เขาเข้าใจความต้องการและความจำเป็นขององค์การ และต้องการขอความร่วมมือเพื่อจะได้ไปสู่จุดหมายร่วมกัน

3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง

จากหลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้าน ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้เขียนได้เสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้าน ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองของนักเรียนดังแผนภูมิ

แผนภูมิรูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง

จากรูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียนตามแผนภูมิที่มีทั้งหมด 7 ชั้นนั้น แนวทางที่สำคัญของครูผู้สอนคือ การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา ซึ่งการกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา สามารถกำหนดได้หลายแนวทาง ตัวอย่างเช่น

แนวทางที่ 1 การผลิตเอกสาร

การผลิตเอกสารที่จะนำมาใช้เป็นคู่มือในการดำเนินการปลูกฝังความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียน ตัวอย่างเอกสาร เช่น

- คู่มือการบริหาร/ดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองของนักเรียน
- คู่มือครูในการดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองของนักเรียน
- เอกสาร “การพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียน” เป็นเอกสารความรู้สำหรับครู-อาจารย์ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียน และแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองของนักเรียน

แนวทางที่ 2 การสอนโดยใช้ชุดการสอน

การสอนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง มีขั้นตอนในการปลูกฝังและพัฒนา 3 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 ให้ความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ และวิธีการปฏิบัติตน
- ขั้นตอนที่ 2 ให้คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และทำความเข้าใจในค่านิยม
- ขั้นตอนที่ 3 ปลูกฝังและสร้างเสริมให้ควบคุมตนเอง ประพฤติและปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นกิจนิสัย

แนวทางที่ 3 การสอนโดยการสอดแทรกความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองแก่นักเรียน

การสอนโดยการสอดแทรกความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ครูผู้สอนควรปลูกฝังให้กับนักเรียนในคาบที่สอน ในเรื่องต่าง ๆ เช่น

- การตรงต่อเวลา
- ความตั้งใจเรียน
- การช่วยเหลืองาน
- การเข้าร่วมกิจกรรม
- การปฏิบัติตนตามกฎหมาย ระเบียบของโรงเรียน

ฯลฯ

แนวทางที่ 4 การใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดกิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียน สามารถใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น

- การเรียนแบบร่วมมือ เช่น STAD, JIGSAW
- การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้
- บทบาทสมมติ
- สถานการณ์จำลอง
- การสอนโดยการอภิปรายปัญหา
- การเล่นเกม

ฯลฯ

แนวทางที่ 5 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร/โครงการต่าง ๆ

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร/โครงการต่าง ๆ โรงเรียนอาจดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เช่น

- จัดกิจกรรมโฮมรูม (Home Room)
- ชุมนุมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

- ชุมนุมไต้หวัน
- โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน
- โครงการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาบรรยาย
- โครงการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน
- โครงการศึกษาดูงานนอกสถานที่

ฯลฯ

แนวทางที่ 6 การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

ควรจัดให้เอื้อต่อการ

พัฒนาความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองของนักเรียน เช่น

- จัดที่นั่งขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ
- จัดที่จอดรถให้เป็นระเบียบ
- จัดป้ายนิเทศ

ฯลฯ

4. ตัวอย่างแผนการสอน

ตัวอย่างของคำนวน บุญเพชรแก้ว

แผนการสอนการปลูกฝังและสร้างเสริมชั้นให้ควบคุมตนเอง

เวลาสอน 2 คาบ

เรื่อง การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นกิจนิสัย เกี่ยวกับการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ นักเรียนสามารถ

1. สำรวจพฤติกรรมที่ตนเองควรสร้างเสริมหรือปรากฏแก้ไขในเรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน
2. การวางแผนการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียนได้
3. ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้

คาบที่	กิจกรรมครู	กิจกรรมนักเรียน	สื่อ
1	1. ครูถามนักเรียนว่า - ใครบ้างที่ส่งการบ้านยังไม่ครบตามที่อาจารย์แต่ละท่านมอบหมายให้ทำ - การกระทำเช่นนี้แสดงว่านักเรียนมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียนหรือไม่ ข้อเสนอแนะ - ถ้านักเรียนปฏิบัติตนถูกต้องครูควรให้การชมเชย - ถ้ายัง ครูควรชวนนักเรียนสนทนาว่าเพราะเหตุใด และควรแก้ไขหรือไม่อย่างไร 2. แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ 3. ให้นักเรียนตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ - นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรถ้าได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน - นักเรียนคิดว่าคนที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน ควรมีลักษณะอย่างไร - เล่าเรื่องประวัติการเรียนของนักเรียนดีเด่นในโรงเรียน โดยเน้นในเรื่องการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน	1. ตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็น 2. ฟังและทำความเข้าใจกับจุดประสงค์ 3. ตอบคำถาม หรือร่วมแสดงความคิดเห็น	

คาบที่	กิจกรรมครู	กิจกรรมนักเรียน	สื่อ
	4. ให้นักเรียนทุกคนทำแบบสำรวจตนเอง (เอกสารหมายเลข 1) 5. อธิบายและให้นักเรียนศึกษาเอกสารดังนี้ 5.1 เอกสารหมายเลข 2 เรื่อง การวางแผนปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน 5.2 เอกสารหมายเลข 3 เรื่อง แบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน (ครูอธิบายตัวอย่างและชี้แจงให้นักเรียนทราบแบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัตินี้เป็นตัวอย่างเท่านั้น และนักเรียนสามารถสร้างแบบอื่นก็ได้)	4. ทำแบบสำรวจตนเอง 5. ฟังและศึกษาเอกสาร 5.1 ศึกษาและทำความเข้าใจเอกสารหมายเลข 2 เรื่อง แผนปฏิบัติให้มีระเบียบวินัยในการศึกษา 5.2 ศึกษาและทำความเข้าใจเอกสารหมายเลข 3 เรื่อง แบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน	4. เอกสารหมายเลข 1 แบบสำรวจตนเอง เรื่องการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน 5.1 เอกสารหมายเลข 2 แผนปฏิบัติตนเพื่อให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน 5.2 เอกสารหมายเลข 3 แบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

คาบที่	กิจกรรมครู	กิจกรรมนักเรียน	สื่อ
2	6. ให้นักเรียนเลือกพฤติกรรม 2-3 ข้อ ที่ควรแก้ไขปรับปรุงจากเอกสารหมายเลข 1 แล้วนำมาวางแผนปฏิบัติตนและสร้างแบบบันทึกพฤติกรรมตามตัวอย่างเอกสารหมายเลข 2 - 3 ซึ่งครูได้ชี้แจงให้เข้าใจแล้ว ข้อเสนอแนะ 1) ให้นั้้นนักเรียนว่าพฤติกรรมที่เลือกมาวางแผนปฏิบัติตนนั้น ควรเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้จริง 2) เงื่อนไขที่กำหนดควรเป็นเงื่อนไขที่เน้นการปรับปรุงให้ดีขึ้นเป็นลำดับโดยไม่หวังผลตอบแทน 7. ครูตรวจผลงานนักเรียนและแจ้งผลการปฏิบัติงานตามแนวดังนี้ 7.1 ให้คำชมเชยแก่นักเรียนที่วางแผนการปฏิบัติตนและสร้างแบบบันทึกพฤติกรรมได้เรียบร้อยถูกต้อง	6. เลือกพฤติกรรมที่ตนควรแก้ไขปรับปรุง 2-3 ข้อ นำมาวางแผนปฏิบัติตนและสร้างแบบบันทึกพฤติกรรม 7. ฟังและปรับปรุงแก้ไข	6. เอกสารหมายเลข 2 และเอกสารหมายเลข 3 7. แผนการปฏิบัติตนและแบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติตน

คาบที่	กิจกรรมครู	กิจกรรมนักเรียน	สื่อ
	ตัวอย่างคำชมเชย - นักเรียนวางแผนการปฏิบัติตนได้ดีมาก - ถ้าเธอเขียนเกณฑ์ให้ชัดเจนอีกหน่อยจะดีมาก - เก่งมาก ถูกต้องดีแล้ว 7.2 ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติตนและแบบบันทึกผลการปฏิบัติตน 8. ประเมินผลดังนี้ 8.1 ตรวจการวางแผนการปฏิบัติตนของนักเรียน 8.2 ตรวจแบบบันทึกพฤติกรรมที่นักเรียนสร้างขึ้น 9. ให้นักเรียนควบคุมพฤติกรรมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้หลังจากจบคาบเรียนที่แล้ว ดังนี้ 9.1 ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริงตามแผนที่กำหนดไว้และบันทึกผลการปฏิบัติตนด้วย	8. ส่งแผนการปฏิบัติตนและแบบบันทึกพฤติกรรม 9. ปฏิบัติตนตามแผนที่กำหนดและบันทึกผลการปฏิบัติ	8. แผนการปฏิบัติตนและแบบบันทึกพฤติกรรมที่นักเรียนสร้างขึ้น 9. แผนการปฏิบัติตนและแบบบันทึกที่นักเรียนสร้างขึ้น

คาบที่	กิจกรรมครู	กิจกรรมนักเรียน	สื่อ
	9.2 การติดตามผล - ครูควรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนว่าได้แก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมนั้นดีขึ้นหรือไม่ โดย - ซักถามจากเพื่อน ผู้ปกครอง ผู้ใกล้ชิด - สังเกตและตรวจบันทึกพฤติกรรมในคาบโฮมรูมหรือคาบที่สะดวก สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง - จัดนักเรียนเป็นกลุ่มให้ช่วยกันติดตามและปรับแก้พฤติกรรมแล้วรายงานผลการติดตาม แนวคำถามที่ใช้ติดตามผล - เป็นอย่างไรบ้าง ปฏิบัติตนตามแผนแล้วหรือยัง - มีปัญหาในการปฏิบัติตามแผนตรงไหนจะให้ครูช่วยอะไรบ้าง - เรามาช่วยหาสาเหตุกันดีไหมว่าเป็นเพราะอะไร		

สื่อ

1. แผนภูมิจุดประสงค์การเรียนรู้
2. แบบสำรวจตนเองเรื่องการมีระเบียบในการศึกษาเล่าเรียน (เอกสารหมายเลข 1)
3. ตัวอย่างแผนการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน (เอกสารหมายเลข 2)
4. ตัวอย่างแบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน (เอกสารหมายเลข 3)

การประเมินผล

1. ตรวจสอบการวางแผนการปฏิบัติตนของนักเรียน
2. ตรวจสอบแบบบันทึกพฤติกรรมที่นักเรียนสร้างขึ้น
3. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมายและการร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับผู้อื่น
4. แบบประเมินตนเอง เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน
5. แบบตรวจสอบคุณลักษณะ เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

แบบสำรวจตนเอง

เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียน ✓ หน้าข้อความที่เป็นพฤติกรรมที่ควรสร้างเสริม หรือปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตนเอง เพื่อการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

- จัดเตรียมหนังสือไปเรียนตามตารางเวลา
- ไม่นำงานอื่นขึ้นชั้นมาขณะที่ครูสอน
- เข้าห้องเรียนตรงตามเวลา
- ยกมือเพื่อขอแสดงความคิดเห็น หรือตอบคำถามทุกครั้ง
- มาโรงเรียนก่อนเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ
- ไม่ออกนอกห้องเรียนโดยไม่มีเหตุจำเป็น
- สรุปลง และทำโน้ตย่อบทเรียนที่เรียนมา
- อ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน
- ส่งงานหรือแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายตามกำหนดเวลา
- นั่งทำงาน หรืออ่านหนังสือในห้องเรียนด้วยความสงบเรียบร้อยแม้ครูจะไม่อยู่ในห้องเรียน
- ตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนชอบ
- ทำกิจกรรมที่ครูมอบหมาย
- เตรียมอุปกรณ์การเรียนให้พร้อม
- สำรวจความสนใจและวางแผนการเรียนด้วยตนเอง
- ปรีกษาอาจารย์ประจำวิชาเมื่อไม่เข้าใจในบทเรียน
- อ่านหนังสือเพิ่มเติมจากที่เรียนในห้องเรียน

ตัวอย่างแผนการปฏิบัติตน

เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

พฤติกรรมที่ข้าพเจ้าจะทำ	วิธีการปฏิบัติ	เกณฑ์	เงื่อนไข
1. ส่งงานหรือแบบฝึกหัด ที่ครูมอบหมายตาม กำหนดเวลา	1. บันทึกวัน เวลา ที่ครู นัดหมายให้ส่งงาน	ทุกวิชาและ ทุกครั้งที่ครู ให้ทำ	ถ้าปฏิบัติได้ตาม แผนจะได้คะแนน จิตพิสัย 5 คะแนน
2. ฯลฯ	2. ทำงานหรือการบ้าน ที่ครูมอบหมายให้ เสร็จ และเรียบร้อย ด้วยตนเอง		ถ้าปฏิบัติไม่ได้ตาม แผนจะถูกหัก คะแนนจิตพิสัย 10 คะแนน

หมายเหตุ

พฤติกรรมที่ข้าพเจ้าจะทำ หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนได้สำรวจไว้แล้วในเอกสาร
หมายเลข 1 นักเรียนเลือกพฤติกรรมมาวางแผนปรับปรุงแต่ละครั้งไม่ควรเกิน 5 พฤติกรรม

เกณฑ์ หมายถึง จำนวนหรือปริมาณของสิ่งที่นักเรียนจะปฏิบัติ ซึ่งควรกำหนดให้ชัดเจน
เช่น “ทำความสะอาดห้องนอนสัปดาห์ละ 2 ครั้ง” คือ วิธีปฏิบัติคำว่า “สัปดาห์ละ 2 ครั้ง” คือ
เกณฑ์ เป็นต้น การกำหนดเกณฑ์ควรให้สูงกว่าเดิมประมาณ 10-15 % เมื่อปฏิบัติได้แล้วจึงขยาย
เกณฑ์เพิ่มขึ้น

เงื่อนไข หมายถึง ข้อตกลงหรือสัญญาที่นักเรียนทำไว้กับครูก่อนว่า ถ้านักเรียน
ปฏิบัติได้ตามแผนแล้วควรได้รับผลอย่างไร (ไม่ควรเน้นด้านวัตถุ) เช่น คำชมเชย การ
ประกาศรายชื่อติดบอร์ด ได้คะแนนจิตพิสัยเพิ่มขึ้น เป็นต้น และถ้าไม่ปฏิบัติตามแผนแล้วควร
ได้รับการลงโทษอย่างไร เช่น ให้อยู่ดูหนังสือตอนเย็นหลังเลิกเรียน หักคะแนนจิตพิสัย ให้ทำ
ความสะอาดห้องเรียน เป็นต้น (ถ้าทำสัญญาเงื่อนไขกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือตนเองด้วยก็
จะดียิ่งขึ้น)

ตัวอย่างที่ 1

แบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

วัน เดือน ปี	พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ		ความคิดเห็น ของครู
		ได้ตามแผน	ไม่ได้ตามแผน	
1. 30 พ.ค.41	ทำแบบฝึกหัด คณิตศาสตร์ 10 ข้อ ส่งครูตามกำหนดเวลา	/		ส่งงานตามกำหนด และทำงานได้ สะอาดเรียบร้อย ดีมาก
2. 30 พ.ค.41	จัดบอร์ดหน้าห้องเกี่ยว กับวันวิสาขบูชา	/		รัชนีจัดบอร์ด ได้สวยงาม
3. ฯลฯ				

แบบประเมินตนเอง
เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

- คำชี้แจง** 1. ให้นักเรียนเขียนเลขที่ลงในช่องสี่เหลี่ยมมุมขวาด้านบน
2. จุดประสงค์ที่ให้นักเรียนประเมินตนเอง เพื่อต้องการทราบว่า ก่อนที่นักเรียนจะเรียนเรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนมีความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมเกี่ยวกับการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียนมาก-น้อยเพียงใด เมื่อเรียนแล้วนักเรียนมีความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากน้อยเพียงใด และเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ดังนั้นให้นักเรียนตอบตามความเป็นจริง คำตอบของนักเรียนไม่มีผิดและไม่มีผลต่อคะแนนการเรียน

ข้อความ	สม่ำเสมอ	บางครั้ง	ไม่เคย
1. ข้าพเจ้าวางแผนในการเรียนวิชาต่าง ๆ			
2. ข้าพเจ้าอ่านหนังสือหรือเตรียมบทเรียนล่วงหน้าก่อนที่ครูจะสอน.....			
3. ข้าพเจ้าเข้าห้องเรียนไม่ตรงเวลา.....			
4. เมื่อครูออกนอกห้องเรียน ข้าพเจ้าจะเดินตามครูออกไปทำกิจธุระส่วนตัว.....			
5. เมื่อครูไม่อยู่ในห้องเรียนข้าพเจ้าจะคุยเล่น หรือลุกจากที่.....			
6. ข้าพเจ้าเตรียมอุปกรณ์การเรียน เช่น สมุด หนังสือ ปากกา พร้อมบนโต๊ะก่อนที่ครูจะสอน.....			
7. ข้าพเจ้าตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมายในชั่วโมงโดยไม่เล่น ไม่คุย ถึงแม้ครูจะอยู่ในห้องหรือไม่อยู่ก็ตาม.....			
8. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบ.....			

ข้อความ	สม่ำเสมอ	บางครั้ง	ไม่เคย
9. ข้าพเจ้าลอกการบ้านเพื่อนส่งครู.....			
10. ข้าพเจ้าตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง.....			
11. ข้าพเจ้าคุย เล่น หรือลุกจากที่โดยไม่ขออนุญาต ในขณะที่มีการเรียนการสอน.....			
12. ข้าพเจ้ากินขนมหรือดื่มน้ำในขณะที่มีการเรียนการสอน.....			
13. ข้าพเจ้าพยายามทำข้อสอบด้วยตนเอง แม้ข้อสอบนั้น จะง่ายหรือยากก็ตาม.....			
14. ข้าพเจ้ายกมือถาม ตอบ และแสดงความคิดเห็นใน เนื้อหาวิชาที่ครูสอน.....			
15. ข้าพเจ้าทบทวนบทเรียนภายหลังจากการเรียน.....			
16. ข้าพเจ้าส่งงานทันตามกำหนดเวลา.....			
17. ข้าพเจ้านำงานอื่นมาทำในขณะที่ครูสอน.....			
18. ข้าพเจ้ายืมอุปกรณ์ในการเรียนการสอนจากเพื่อน เช่น หนังสือ วงเวียน ไม้ฉาก.....			
19. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลงในการเรียนวิชาต่าง ๆ.....			
20. ข้าพเจ้าเข้าเรียนทุกชั่วโมง.....			

หมายเหตุ การตรวจแบบประเมินตนเอง

1. การให้นักเรียนตรวจแบบประเมินตนเอง หรือแลกเปลี่ยนกันตรวจ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะจะทำให้นักเรียนทราบ ว่า ถ้าจะให้คะแนนสูงต้องตอบข้อใดและแบบประเมินชุดนี้จะต้องนำไปใช้ ประเมินนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ครูให้นักเรียนปฏิบัติตามแบบแผนไปได้ระยะหนึ่ง

2. ครูตรวจแบบประเมินตนเองของนักเรียน โดยให้คะแนนตามเฉลย แล้วรวมคะแนน และ นำคะแนนรวมไปเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

3. แจ้งผลการประเมินให้นักเรียนทราบและเก็บผลการประเมินครั้งนี้ไว้เปรียบเทียบกับผล การประเมิน ครั้งที่ 2 ประเมินหลังจากที่ครูให้นักเรียนปฏิบัติตามแบบแผนไปได้ระยะหนึ่ง เพื่อดูผลการ พัฒนานักเรียน

เฉลย

ข้อ	ระดับคะแนนของคำตอบ		
	สม่ำเสมอ	บางครั้ง	ไม่เคย
1	3	2	1
2	3	2	1
3	1	2	3
4	1	2	3
5	1	2	3
6	3	2	1
7	3	2	1
8	1	2	3
9	1	2	3
10	3	2	1

ข้อ	ระดับคะแนนของคำตอบ		
	สม่ำเสมอ	บางครั้ง	ไม่เคย
11	1	2	3
12	1	2	3
13	3	2	1
14	3	2	1
15	3	2	1
16	3	2	1
17	1	2	3
18	1	2	3
19	3	2	1
20	3	2	1

เกณฑ์การประเมิน

ช่วงคะแนนที่ได้	แสดงว่านักเรียนมีระเบียบวินัย ในการศึกษาเล่าเรียนระดับ
51-60	ดีมาก
36-50	ปานกลาง
20-35	ควรปรับปรุง

แบบตรวจสอบคุณลักษณะ
เรื่อง การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

- คำชี้แจง 1. ให้นักเรียนอ่านเรื่องต่อไปนี้ ซึ่งบุคคลในเรื่องต้องคิดและตัดสินใจเลือกปฏิบัติ
อย่างใดอย่างหนึ่งในทางเลือกที่กำหนดให้ 4 ทางเลือก
2. ถ้าสมมตินักเรียนประสบเหตุการณ์ในเรื่องดังกล่าว นักเรียนจะตัดสินใจเลือกปฏิบัติ
อย่างไร คำตอบไม่มีผิด แต่จะบอกเหตุผลในการเลือกปฏิบัติของนักเรียน เพราะ
ความคิด และการตัดสินใจของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน
3. ให้นักเรียนเขียน ✓ หน้าข้อทางเลือกที่ตรงกับเหตุผลของนักเรียนมากที่สุด
1. สายสมรให้คำแนะนำศรีสุตาไม่ให้เอางานอื่นชิ้นมาทำขณะที่ครูกำลังสอนอยู่เสมอ นักเรียนคิด
ว่าเหตุที่สายสมรทำเช่นนั้น เพราะอะไร
- ก. ศรีสุตาเป็นเพื่อนรักของสายสมร
- ข. ต้องการให้ศรีสุตาตั้งใจเรียน
- ค. ไม่ต้องการให้ส่วนรวมเสียเวลาเรียนเพราะศรีสุตาเป็นเหตุ
- ง. ต้องการให้ศรีสุตาู้และรักษาระเบียบวินัยในการเรียน
2. ชาญชัยจัดเปลี่ยนหนังสือในกระเป๋าของตนตามตารางเรียนทุกวัน นักเรียนคิดว่าเหตุใด
ชาญชัยจึงทำเช่นนั้น
- ก. ไม่ต้องถือหนังสือมากโดยไม่มี ความจำเป็น
- ข. มิให้ตนเองหลงลืมแล้วต้องไปนั่งเรียนกับเพื่อน
- ค. ต้องการให้ตนเองมีความรับผิดชอบและระเบียบวินัยในตนเอง
- ง. เพื่อความเรียบร้อยในการเรียนของส่วนรวม

3. เมื่อถึงชั่วโมงเรียน อาจารย์เข้าห้องเรียนช้ากว่าปกติ เพื่อนนั่งคุยและหัวเราะกันเสียงดัง ถ้านักเรียนอยู่ในเหตุการณ์นี้ด้วย นักเรียนจะอย่างไร
- ก. ไปเชิญอาจารย์ให้เข้าชั้นเรียน
 - ข. ขอร้องให้เพื่อน ๆ ทุกคน อย่าส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นที่อยู่ในห้อง และห้องใกล้เคียง
 - ค. ชวนเพื่อน ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ ทบทวนบทเรียน
 - ง. นั่งทบทวนบทเรียนคนเดียวไม่สนใจใคร
4. มะลิกับกุหลาบเป็นเพื่อนรักและทั้งสองก็ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอดวันหนึ่ง เข้าห้องสอบ กุหลาบบอกมะลิว่าได้จดสูตรเคมีเพื่อแอบเอาเข้าไปในห้องสอบด้วย ถ้านักเรียนเป็นมะลิ นักเรียนจะอย่างไร
- ก. ห้ามกุหลาบอย่าทำ เพราะเป็นการกระทำที่ผิดระเบียบวินัย
 - ข. ห้ามกุหลาบอย่าทำ เพราะกลัวครูจับได้
 - ค. ห้ามกุหลาบอย่าทำ เพราะทำให้เสียประวัติการเรียนของตน
 - ง. ห้ามกุหลาบอย่าทำ เพราะเป็นการเอาเปรียบผู้อื่น
5. งามตาเป็นหัวหน้าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ได้สังเกตวิธีการตอบคำถามของเพื่อนในขณะที่ครูสอน แล้วมีข้อสังเกตอยู่ 2 ประเภท คือ
- ก. วิธีที่ 1 เพราะถ้าตนตอบไม่ได้จะอาศัยเพื่อน ๆ ช่วยตอบ
 - ข. วิธีที่ 1 เพราะช่วยให้นักเรียนบางคนที่ไม่ทราบคำตอบ แต่ไม่กล้ายกมือตอบได้ตอบคำถาม
 - ค. วิธีที่ 2 เพราะไม่ส่งเสียงดังรบกวนห้องอื่น
 - ง. วิธีที่ 2 เพราะต้องการระเบียบวินัยในการเรียน

เฉลย

ข้อ	ระดับคะแนน			
	ก	ข	ค	ง
1	1	2	3	4
2	1	2	4	3
3	4	3	2	1
4	4	1	2	3
5	1	2	3	4

เกณฑ์การประเมิน

- ระดับคะแนน
- 5-8 นักเรียนมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อต้องการรางวัลหรือผลประโยชน์บางประการของตน
- 9-12 นักเรียนมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อบุคคลใกล้ชิด
- 13-16 นักเรียนมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่
- 17-20 นักเรียนมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียนด้วยอุดมการณ์ของตนเอง

การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

1. ความหมายของการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

การช่วยเหลือผู้อื่น คือ ความรู้สึกอย่างหนึ่งในตัวบุคคลต่อความต้องการเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เมื่อได้พบสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดังกล่าว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ดี โดยการเสียสละกำลังกาย สิ่งของ เวลา หรือความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือ และทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้รับความสุขพ้นจากความลำบากหรือให้ในสิ่งที่เขาต้องการ

พฤติกรรมย่อยที่แสดงได้แก่

- ช่วยเหลือและแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น
- ร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนาสังคม
- อำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น
- แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น

การเสียสละ คือ การตัดสินใจ หรือตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือเสีย การเสียสละมี 2 นัย คือ สละวัตถุ หมายถึง สละทรัพย์สินสิ่งของๆตนเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น และ สละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบทางใจ

พฤติกรรมย่อยที่แสดงได้แก่

- สละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และเวลาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม
- เห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และรู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ
- สละประโยชน์ที่ตนพึงได้รับเพื่อแลกกับประโยชน์ของคนหมู่มาก หรือคนที่อ่อนแอกว่า
- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

มุ่งมั่นพัฒนา คือ ความรู้สึกที่ต้องการก้าวหน้ากว่าเดิม พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา คือ การใฝ่หาความรู้ มีความคิดริเริ่ม ชยัน สุจริต รับนวัตกรรม หรือแนวคิดใหม่ๆมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางานในหน้าที่

พฤติกรรมย่อยที่แสดงได้แก่

- สนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคม

- ตั้งใจที่จะทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด และเป็นประโยชน์ต่อสังคม
- ตั้งใจทำงานของส่วนรวมจนสำเร็จ

2. หลักการและแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น พัฒนา

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 : 83) ได้ศึกษาวิจัยถึงวิธีการพัฒนาจิตลักษณะทางจริยธรรมที่เหมาะสมกับระดับสติปัญญา ความต้องการ และความสามารถในการเข้าใจคนอื่น และสังคมของเด็กนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (อายุ 9-13 ปี) และช่วงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุ 14-19 ปี) ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ และมุ่งมั่นพัฒนาได้ดังนี้

1. นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (ช่วงอายุประมาณ 9-13 ปี) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงก่อนวัยรุ่น ควรมีคุณสมบัติเชิงจิตลักษณะทางจริยธรรม 3 ด้าน คือความสามารถในการควบคุมตนเอง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราและมีความมีเหตุผล มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การควบคุมตนเอง เด็กในวัยก่อนวัยรุ่นนี้มีพัฒนาการในการควบคุมตนเองได้มากกว่าวัยเด็ก เพราะเขาได้รับการฝึกให้รู้ว่าสิ่งใดดีควรทำ และสิ่งใดควรหลีกเลี่ยงมาากพอสมควรแล้ว เด็กมีโอกาสดำเนินการคิดเองตัดสินใจเอง และเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสมถ้าเด็กสามารถทำตัวดี

กระทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์นั้น เพื่อเป็นการสอนเด็ก หรือเป็นตัวแบบในการตัดสินใจให้แก่เด็ก และแนะนำส่งเสริมให้กำลังใจเด็กให้ควบคุมตนเองได้บ่อยขึ้นทุกที่เมื่ออายุมากขึ้น

เด็กในช่วงก่อนวัยรุ่นนี้ เป็นช่วงที่ต้องการทำสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์หรือผลได้ที่เป็นวัตถุสิ่งของ หรือเป็นการยอมรับสนับสนุนรักใคร่ของครอบครัวเด็กตั้งแต่พ่อแม่ ครูและเพื่อน ฉะนั้นเด็กจึงยังเป็นตัวของตัวเองได้น้อย เด็กวัยนี้จึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนต่อไปอีกในเรื่องการควบคุมตนเอง

1.2 การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือการรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นทั้งที่อยู่ใกล้ชิดตน และที่เป็นสมาชิกในกลุ่มใหญ่ด้วย เช่น คนในโรงเรียนเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน หรือในประเทศเดียวกัน ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์รอบตัวนี้เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทางสังคมโดยตรง และทางอ้อม และการที่เด็กจะรับรู้สิ่งใดได้มาก ลึกซึ้ง และถูกต้องแม่นยำ ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพจิตที่ดีของเด็กด้วย

จากการศึกษาวิจัยของเพียเจต์ พบว่าเด็กก่อนวัยรุ่นที่มีสติปัญญาปานกลางหรือดี และมีสภาพจิตดี จะเริ่มมีความคิดและตัดสินใจที่เปลี่ยนไป 3 ด้าน เพื่อเข้าสู่ลักษณะของ ผู้ใหญ่คือ

(1) การเปลี่ยนจากการคิดและรับรู้สภาพแวดล้อม โดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไปเป็นการรับรู้ที่ผู้อื่นอาจคิดรับรู้ และมีความต้องการแตกต่างจากตนได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการมีความสามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา

(2) การเปลี่ยนจากการพิจารณาที่ผลของการกระทำเท่านั้น มาเป็นการนำเอาเจตนาของผู้กระทำเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย เพราะเด็กเริ่มคิดถึงคนอื่นมากขึ้นกว่ายึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ในการที่เด็กจะพัฒนาในสองด้านนี้ได้ ด้วยการที่เด็กได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่แปลกใหม่เสมอ การพาเด็กไปเยี่ยมสถานที่และดูการทำงานของบุคคลอาชีพต่างๆ บุคคลที่พิการ เด็กอ่อน คนชรา หรือคนป่วย จะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ทางสังคมโดยตรง นอกจากนั้นเด็กยังได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจากสื่อมวลชนด้วยการชมโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และการอ่านสิ่งตีพิมพ์

(3) ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ตลอดจนปทัสฐานทางสังคม และระเบียบประเพณีมากขึ้นว่ามนุษย์เป็นผู้ตั้งขึ้นจากข้อตกลงกัน หรือจากความเห็นชอบของผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตอบความเหมาะสมกับสภาพ และลักษณะของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่ มิใช่เห็นแก่พวกพ้องหรือเห็นแก่ตนเองเท่านั้น ฉะนั้นเด็กในวัยนี้ควรได้รับการพัฒนาความมีเหตุผลควบคู่ไปด้วย ดังจะกล่าวต่อไป

1.3 ความมีเหตุผล เด็กวัยนี้มองเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองกับคนอื่น ส่วนใหญ่สามารถเข้าใจหรือเห็นความสำคัญของสิ่งที่มีตัวตน ตติยัตถุ ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัญลักษณ์มากนัก ในขั้นนี้ความตึงตังยังต้องแปลงเป็นสิ่งของที่เด็กพอใจอยากได้ ความไม่ดีเป็นวัตถุสิ่งของที่ไม่น่าพอใจ เช่น สกปรก มีกลิ่นเหม็น หรือ ไม่สวยงาม เด็กวัย

นี้นิยมชมชอบคนอื่นที่รูปร่างหน้าตา การแต่งกายสวยงาม หรือเขามีเครื่องใช้ที่โก้หรู แต่เด็กยังไม่สามารถจะเข้าใจความงดงามทางจิตใจ หรือคุณค่าที่ลึกซึ้งของศิลปะต่างๆ ได้มากนัก

ความเข้าใจของเด็กก่อนวัยรุ่นยังมีข้อจำกัดในความเข้าใจแจ่มชัดเฉพาะในสิ่งที่เห็นอยู่รอบตัว และในขณะปัจจุบันมากกว่าเข้าใจสิ่งที่ไกลตัว เด็กเข้าใจคำว่า “พวกของเรา” มากกว่าคำว่าส่วนรวม ฉะนั้นเด็กวัยนี้จึงเห็นความสำคัญของกลุ่มเพื่อนและคนที่แวดล้อมตัวเองมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวมหรือมนุษยชาติ การสอนเด็กเรื่องเหตุผลในระยะนี้จึงต้องสอนให้เด็กลดความเห็นแก่ตัวลง ให้เห็นแก่ผู้อื่นมากขึ้น และเริ่มแผ่ขยายวงออกไปไกลตัวเด็กยิ่งขึ้นทุกทีเมื่อเด็กอายุมากขึ้น การสอนเด็กวัยนี้จะต้องใช้การที่เหมาะสมกับธรรมชาติทางจิตใจของเด็กไม่ใช่วิธีที่เหมาะสมกับเด็กเล็กหรือวัยรุ่นมากเกินไปสำหรับเด็กวัยนี้ การลงโทษเมียนตีหรือทำให้เจ็บภายในวัยนี้ควรลดน้อยลง

มีการวิจัยของครูพบว่า แนวทางที่ครูอาจจะประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอนนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายคือ ถ้านักเรียนรักใคร่ศรัทธาในครูที่รักและเข้าใจนักเรียนที่ตนสอน การอบรมสั่งสอนจะเกิดผลดีต่อจริยธรรมของเด็กอย่างเด่นชัด

ในกรณีที่มิใช่ช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนในวัยก่อนวัยรุ่นด้านการใช้เหตุผลโดยที่ครูใช้เหตุผลอยู่ในขั้นสูงเกินไปหรือเป็นนามธรรมเกินไป นักเรียนรับไม่ได้มากควรให้เพื่อนที่มีจริยธรรมสูงกว่าแต่ใกล้เคียงกับเด็กเองเป็นผู้พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กด้วยกัน โดยการใช้การอภิปรายรายกลุ่ม โดยครูควบคุมให้กลุ่มพิจารณาเรื่องที่กำหนดให้ หรือจะใช้บทเรียนด้วยตนเองที่สร้างแล้ว ประเมินผลแล้วเป็นหลัก หรือเป็นกิจกรรมเสริมการสอนของครูก็ได้

2. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงอายุ ประมาณ 14-19 ปี) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นควรมีคุณสมบัติเชิงจิตลักษณะทางจริยธรรม 3 ด้าน คือ การเห็นแก่ส่วนรวมและมีมนุษยธรรม ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่และความเป็นประชาธิปไตย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเห็นแก่ส่วนรวมและมีมนุษยธรรม พัฒนาการของมนุษย์เริ่มตั้งแต่การเห็นแก่ตัว ทำทุกอย่างเพื่อให้ตัวเองได้รับความสุขสบายและไม่ถูกทรมานทางกาย มาเป็นเห็นแก่พวกพ้องและหมู่คณะ มากกว่าจะเห็นแก่ตัวจะรู้จักการเสียสละเพื่อผู้ที่ตนรักใคร่สนิทสนม

ท้ายที่สุดคือ การเห็นแก่ส่วนรวม ประเทศชาติ และเห็นแก่มนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไกลตนแต่ก็รวมถึงตนเอาไว้ด้วย ขั้นสุดท้ายจะปรากฏขึ้นในช่วงวัยรุ่นตอนกลางหรือตอนปลาย แต่การที่บุคคลจะมีความเจริญทางจิตใจถึงขั้นสูงนี้ต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตใจที่สำคัญ 3

ประการ จากผลการวิจัยในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีพื้นฐานทางจิตใจนั้นคือ สติ ปัญญาถึงขั้นเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมและสัญลักษณ์ประสบการณ์ทางสังคมที่กว้างขวางลึกซึ้ง และสุขภาพจิตที่ดี ช่วงวัยรุ่นเด็กจะมีความสามารถทางสติปัญญาทางการรู้การคิดสูงขึ้น เข้าใจสภาพแวดล้อมทางด้านนามธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถเข้าใจคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาที่เป็นนามธรรม สามารถตั้งข้อสมมติฐานนั้น และยังสามารถคิดแบบสร้างหลักและแบบแตกต่างหลัก เช่น ทราบว่าพฤติกรรมอะไรบ้างหมายถึง การเสียสละ หรือ การเสียสละนั้น ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ หมายถึงพฤติกรรมอะไร ความสามารถ ทางสติปัญญาในขั้นสูงนี้จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจบุคคลอื่น สังคมและมนุษย์ชาติได้อย่างลึกซึ้ง ถ้าได้มีโอกาส รับรู้ รับทราบประสบการณ์ทางสังคมที่กว้างขวาง ทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ได้ สำหรับสุขภาพจิตที่ดี ทำให้เกิดการรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้องแม่นยำและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมได้มาก แต่ถ้าวัยรุ่นมีปัญหาขัดแย้งด้านสุขภาพจิต อาจจะทำให้มีการหยุดชะงักของพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อยู่เพียงในขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ และไม่ขึ้นไปสู่ขั้นการเห็นความสำคัญของประเทศชาติ ศาสนา กฎหมาย และมนุษยธรรม และไม่ทันพัฒนาไปถึงขั้นการเคารพตนเอง และยึดหลักอุดมคติสากลเมื่อเป็นผู้ใหญ่

2.2 ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่ถ้าผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กคิด และตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง บ่อยครั้งขึ้นตามอายุที่มากขึ้น โดยผู้ใหญ่ทำตนเป็นที่ปรึกษาผู้คิดของเด็กมากกว่าเรียกร้องให้เด็กเชื่อฟังตนเองแต่ฝ่ายเดียว การฝึกให้เด็กควบคุมตนเองให้เต็มที่ที่จะทำให้เยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีอิสระในตนเองอย่างสมบูรณ์ ผู้ที่ถูกควบคุมตนเองน้อยลงในวัยรุ่นจึงจะมีโอกาสพัฒนาความสามารถควบคุมตนเองมากขึ้น เมื่อเป็นผู้ใหญ่จะกลายเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูง

ความสามารถควบคุมตนเองนี้ประกอบด้วย ลักษณะของการมองเห็นความสำคัญของประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ปัจจุบัน การเลือกกระทำพฤติกรรมที่แสดงถึงการอดได้รอได้ เพราะเชื่อว่าการกระทำของตนจะส่งผลให้เกิดผลดีตามที่ตนต้องการได้ นอกจากนั้นความสามารถควบคุมตนเองยังเกี่ยวกับการไม่หวังผลจากภายนอก แต่บุคคลสามารถให้รางวัลตนเอง และลงโทษตนเองได้เหมาะสมโดยรางวัลที่ให้กับตนเองอยู่ในรูปของความ

พอใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการลงโทษตนเองก็คือการเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ วิตกกังวล และละอายใจ

2.3 ความเป็นประชาธิปไตย บ้านและโรงเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน เมื่อนักเรียนมีจริยธรรมในชั้นสูงก็จะกลายเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยสูงด้วย นั่นคือการรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตัว หรือพวกพ้องมีวินัยในตนเอง โดยสามารถควบคุมตนเองได้ไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอกมากนัก มุ่งอนาคตมากกว่ามุ่งปัจจุบัน รู้จักอดใฝ่รอได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รักความยุติธรรมและความเสมอภาค เป็นต้น คุณสมบัติทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ ด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

หลักการสอนตามแนวพุทธวิธี

1. สอนจากเนื้อหาที่ง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยาก จากสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ยัง 모르 จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม จากสิ่งใกล้ตัวไปสู่สิ่งไกลตัว และจากชีวิตจริงไปสู่อุดมการณ์
2. การสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนในด้านต่างๆ เช่น พุทธองค์แบ่งและเปรียบเทียบบุคคล เป็นดอกบัว 4 เหล่า
3. สอนด้วยประสบการณ์ตรงและปฏิบัติจริง โดยเน้นการปฏิบัติ การค้นคว้าทดลอง และพิสูจน์ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่อง ศีล สมาธิ และปัญญา
4. สอนโดยใช้สื่อที่เป็นสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติ บุคคล และเหตุการณ์มาเป็นตัวอย่าง และเปรียบเทียบให้เห็นจริง
5. สอนโดยครูประพาดิตนเป็นแบบอย่าง โดยพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกได้บำเพ็ญเพียรในการปฏิบัติธรรมสำรวมตน มีความเมตตากรุณา และใช้ปัญญาเป็นนิมิต จึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของพุทธศาสนิกชน

แนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมจัดแบ่งเป็น 2 แนวคือ

1. การสอนจริยธรรมโดยตรง แนวนี้ยอมรับว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นจะต้องมีการสอนกันอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีเนื้อหาโครงสร้างที่จะสอนจะเรียนกันอย่างแน่นอน โดยจัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบคือ แบบมีโครงสร้างแน่นอน และแบบบูรณาการ มีลักษณะดังนี้

1.1 แบบมีโครงสร้างแน่นอน คือ การจัดการสอนจริยธรรม ให้เป็นวิชาขึ้น

มาโดยเฉพาะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กันมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนช่วยให้การเรียนบรรลุผลได้รวดเร็วขึ้น

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. เป็นวิธีที่ตรงไปตรงมา เปิดเผย ช่วยให้ผู้เรียนได้หลักการและแนวทางที่แน่นอน 2. เป็นวิธีการที่เอื้อต่อการจัดหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพได้เพราะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ 3. เป็นวิธีที่ช่วยให้วัดและประเมินผลได้ ทำให้อาจวัดปริมาณและคุณภาพได้ 4. เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ครูมุ่งศึกษาในเรื่องนี้ได้มากขึ้น เป็นการลดการสอนแบบตามบุญตามกรรมให้น้อยลง	1. มีความโน้มเอียงที่จะทำให้การสอนกลายเป็นการสอนให้เชื่อมากกว่าการสอนให้คิด 2. หลักสูตรการเรียนที่จัดขึ้นอาจไม่มีประสิทธิภาพหรือเป็นที่น่าเชื่อถือเพราะขณะนี้ยังไม่มีทฤษฎีหรือโครงสร้างความรู้ด้านนี้มากนัก 3. มีความโน้มเอียงที่จะกลายเป็นการเรียนแบบวิชาการ ซึ่งจะทำให้ห่างจากความเป็นจริงออกไปเรื่อย ๆ 4. ถ้าครูผู้สอนไม่เหมาะสม และมีความเข้าใจในการสอนไม่มากพอจะทำให้หลักสูตรนั้นไม่บรรลุผลได้

1.2 แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการไปพร้อมกับเนื้อหาวิชาอื่น คือ ไม่มีการจัดเนื้อหาทางจริยธรรมขึ้นเป็นพิเศษแต่ครูผู้สอนเนื้อหาวิชาต่างๆ อยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี จะต้องพยายามระลึกและควรตระหนักถึงบทบาทในการสอนจริยธรรมของตน และพยายามสอดแทรกแนวนี เห็นว่าการสอนในลักษณะนี้จะช่วยให้รับประโยชน์ทั้ง 2 ทาง คือ จะช่วยให้การเรียนจริยธรรมมีความหมายขึ้น เพราะผู้เรียนได้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนและในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้นๆ มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็จะมีข้อจำกัดเช่นกัน ดังนี้

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ กลมกลืนไม่มีการแบ่งแยกขีดค้นเรื่อง และความคิดออกเป็นตอน ๆ ซึ่งทำให้ดูไม่เป็นธรรมชาติ 2. ไม่ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์อะไรเป็นพิเศษและครูไม่จำเป็นต้องศึกษาเรื่องนี้ อย่างลึกซึ้งเป็นพิเศษ 3. เป็นวิธีที่ช่วยป้องกันไม่ให้การสอนเป็นไปในลักษณะการบอกให้เชื่อ	1. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีขอบเขตจำกัดทำให้ไม่ครอบคลุมประเด็นที่ควรจัดอีกมากมาย 2. ครูที่สอนเนื้อหาต่าง ๆ อาจมองข้ามประเด็นปัญหาทางจริยธรรมในเนื้อหาวิชาของตน 3. เป็นวิธีที่ไม่เอื้อให้ครูได้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องนี้ให้ลึกซึ้ง ซึ่งอาจจะทำให้การสอนจริยธรรมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันไม่มีผู้ศึกษา ค้นคว้าวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจริยธรรมในตัวผู้เรียน

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม ความเชื่อในแนวนี้นี้มีความคิดว่าจริยธรรม และคุณธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แทรกซึมเข้าไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จริยธรรมต่างๆ ก็แทรกซึมเองโดยไม่ต้องมีการสอน และบอกกล่าวกัน หากโรงเรียนมีการจัดระบบที่ดี มีหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ผู้เรียนก็จะมีการพัฒนาการเรียนรู้ทางจริยธรรมได้มากตามไปด้วย การเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมตามที่เสนอมาแล้วนี้ มีผู้นำมาใช้ในประเทศไทยกันแล้วทุกแนว แต่ผลที่ได้ยังไม่ชัดเจนนัก จึงเป็นเรื่องที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าทดลองกันตลอดมา

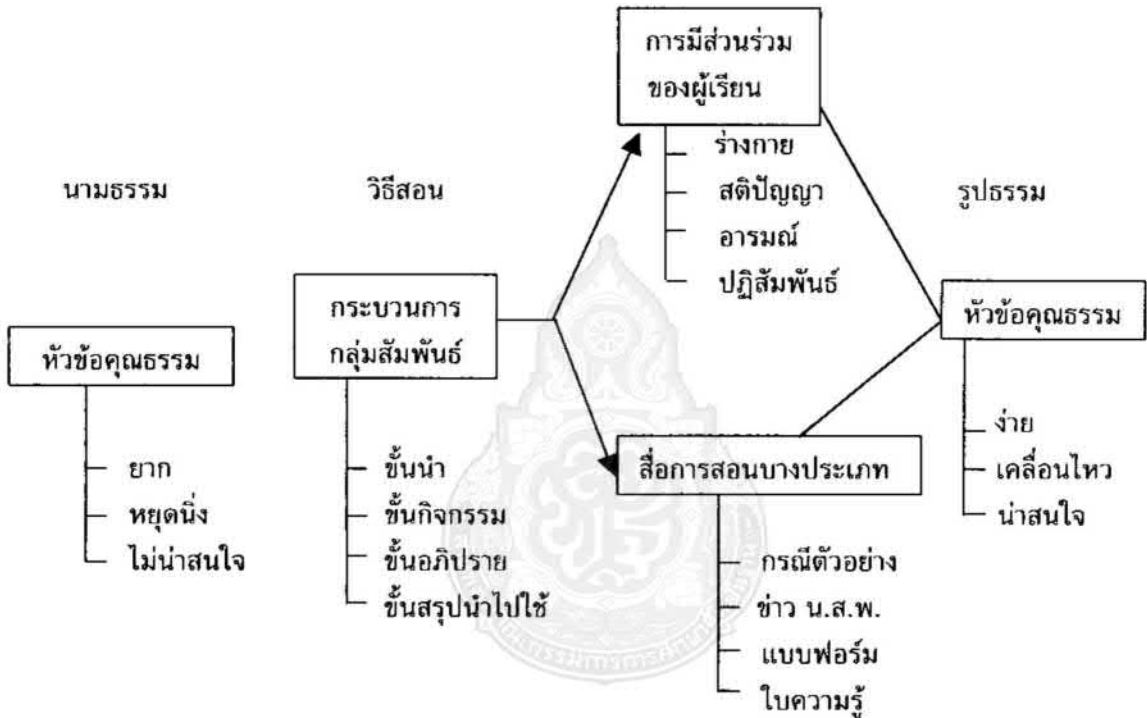
3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

3.1 กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์(group process) ช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์

และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง ฯลฯ ที่ครูสามารถคิดจัดทำด้วยตนเองได้ จะช่วยเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้น สอดคล้องกับ วิจัยพัฒนาตน ระดับบุคลิกภาพ และความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ

แผนภาพ การจัดกิจกรรมการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

หลักการที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การดำเนินการให้เกิดความสัมพันธ์และการผสมผสานของวิธีการสอนและเนื้อหาทางจริยธรรม ควรยึดหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่างๆ จะช่วยให้เขาเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในหลักการข้อนี้ มี 4 ด้าน คือ

1.1 การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ หรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสดงบทบาท หรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การแสดงหน้าห้องเรียน การเลียนแบบท่าทางต่างๆ การสมมติตนเองในเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้น

1.2 การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ เป็นความรู้สึก ความนึกคิด ความพอใจ ไม่พอใจอันเป็นปฏิกิริยาทางด้านจิตใจและอารมณ์ต่อสิ่งที่เรียนรู้ หรือสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ที่ผู้เรียนจะแสดงออกได้ทางสีหน้า แววตา คำพูด ความคิด การกระทำ ฯลฯ การมีส่วนร่วมทางด้านนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถระลึกและจดจำเรื่องราวที่ได้เรียนรู้นานยิ่งขึ้น

1.3 การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญา เป็นการใช้สติปัญญาของผู้เรียนต่อการพิจารณาสิ่งต่างๆอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล และสามารถค้นพบประจักษ์ชัดในสิ่งที่เรียนรู้ สาระข้อคิดต่างๆด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้และเกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆได้อย่างแม่นยำ และมีหลักการเสมอ

1.4 การมีส่วนร่วมทางปฏิสัมพันธ์ คือ การมีโอกาสได้มีส่วนเกี่ยวข้องกันในการศึกษา ร่วมกัน การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เจตคติ ค่านิยม ความรู้สึก อันเป็นผลให้ผู้เรียนฝึกฝนการเรียนรู้ได้กว้างขวาง และมีทักษะในการอยู่ร่วมกัน สามารถปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น และสังคมได้อย่างปกติสุข

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้สำคัญ การจัดการเรียนการสอนต้องพยายามให้ผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้จากกลุ่มให้มาก ผู้เรียนแต่ละคนจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ประสพการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราว เนื้อหา แนวคิดต่างๆแก่สมาชิกทุกคนในกลุ่ม เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่วมกัน พิจารณาเหตุผล ข้อเท็จจริง การค้นคว้าเพิ่มเติม ครูผู้สอนต้องเตรียมผู้เรียนให้สมบูรณ์ในเรื่องของเนื้อหาประสบการณ์เบื้องต้นที่นักเรียนควรจะมีเกี่ยวกับคุณธรรมเรื่องนั้น การระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเพื่อหาแนวทางและข้อมูลอย่างละเอียด การอภิปราย ชักถาม ตรวจสอบ และทบทวนเรื่องราวที่เรียนรู้ร่วมกัน ความรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นจากบูรณาการคุณธรรมที่ศึกษา ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนแต่ละคน และแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความคิดร่วมกันของแต่ละคน

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเอง กระบวนการศึกษาและค้นพบสาระของคุณธรรมต่างๆด้วยตนเอง จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดของคุณธรรมนั้นอย่างถูกต้อง อันจะเป็นผลต่อเนื่องถึงพฤติกรรม การแสดงออก รวมทั้งเจตคติของผู้เรียนด้วย ในการศึกษาคุณธรรมในแต่ละข้อ ครูผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประมวลความรู้ที่ได้มา ให้ได้

ข้อสรุปที่ถูกต้อง และสามารถสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคุณธรรมข้อนั้นให้กับตัวเองได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบนพื้นฐานของการเคลื่อนไหว การสร้างข้อประเด็นนำมาจากความต้องการหรือปัญหาของสังคม เนื้อหาของกิจกรรมต่างๆ ทัดกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ครูผู้สอนต้องเชื่อมโยงเนื้อหา กิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ให้สัมพันธ์สอดคล้องกัน มีการนำข่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ มาพิจารณาถือเป็นประเด็นหรือหัวข้อให้เกิดการวิเคราะห์ อภิปราย การแยกแยะประเด็นต่างๆ การสอนลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง สามารถตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำอะไรผิดอย่างมีหลักเกณฑ์และแนวทางที่เหมาะสม

วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการเริ่มบทเรียนให้น่าสนใจ มีสาระ แทรกความสนุกสนานและตื่นเต้นในบางครั้ง เพื่อช่วยให้นักเรียนตื่นตัว มีสมาธิ เกิดความต้องการในสิ่งที่จะเรียนรู้ กิจกรรมในขั้นนำนี้จะเป็กิจกรรมสั้นๆ อาจใช้สื่อการสอนบางประเภทประกอบด้วย เช่น การเสนอข่าว การเชิดหุ่น การแสดง การเล่านิทาน ฯลฯ อาจเพิ่มเติมเรื่องคำแนะนำ กติกา คำสั่งต่างๆ การแบ่งกลุ่ม การรับมอบหมายงานที่กำหนดให้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในขั้นต่อไปเกิดความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษา ทบทวน และซักถามความเข้าใจด้วย

2. ขั้นกิจกรรม นักเรียนทุกคนจะได้รับบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย การแยกย้ายตามกลุ่ม การกำหนดและเลือกประธาน เลขานุการ สมาชิกกลุ่มเพื่อประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน การเสนอความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคน การหาข้อสรุปคำตอบที่ต้องการ การกำหนดการเสนอผลงาน การแสดงออก การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ ครูให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และดูแลให้นักเรียนทุกคนที่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกระยะ การจัดเตรียมอุปกรณ์บางอย่างให้พอเพียงอำนวยความสะดวก ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกลุ่ม การช่วยเหลือกลุ่มที่ออกมาเสนอ และเกิดปัญหาข้ออุปสรรคในบางครั้ง

3. **ชั้นอภิปราย** ขั้นตอนนี้จะต้องจัดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การซักถาม การอภิปรายในแง่คิด ประเด็นต่างๆ การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม การตอบปัญหา การเสนอแนะวิธีการต่างๆ ได้พูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น รู้จักยอมรับฟังและให้เกียรติความคิดของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนเอง ขั้นการอภิปรายจะบรรลุผลสำเร็จ ครูจะต้องตั้งประเด็นที่ท้าทายให้นักเรียนคิดอย่างวิเคราะห์และใช้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ การตั้งคำถามที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักการหาคำตอบที่ใช้ความคิดในระดับสูง มีความเชื่อมั่นในการพูด และการแสดงออกในสิ่งที่คิดขึ้นได้ ครูต้องเตรียมตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องน่าสนใจ ประกอบเสมอ เพื่อทำให้ข้อคิดประเด็นต่างๆ ที่นักเรียนได้รับตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของบุคคลต่างๆ

4. **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** ในขั้นนี้นักเรียนจะประมวลเนื้อหา กิจกรรม ประสบการณ์ ความคิดเห็นต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ การสรุปสิ่งที่เรียนทั้งหมดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และเกิดความคิดรวบยอดของสาระกระบวนการทั้งหมดได้อย่างถูกต้อง ได้รับหลักการแนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางข้อเสนอหลายๆ ด้านที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้ คุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนจะพัฒนาได้สูงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจะต้องพยายามสนับสนุนติดตามให้นักเรียนนำความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนแต่ละคนทั้งในห้องเรียน ครอบครัวยุ และชุมชนของเขา

3.2 การแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของผู้อื่นที่ไม่ใช่ตนเอง ได้ทดลองหรือฝึกประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในเหตุการณ์ที่สมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง การแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ยาวนานและลึกซึ้ง และมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการปรับและแก้ไขปัญหามากๆ ได้เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านั้นในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนแต่ละคน

วัตถุประสงค์ของการใช้บทบาทสมมติ

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในความรู้สึก พฤติกรรม การแสดงออกของผู้อื่น
2. เพื่อให้นักเรียนมีการปรับหรือเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรมและการปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ความรู้ในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ฝึกการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
4. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน ได้มีโอกาสแสดงออกและได้เรียนอย่าง สนุกสนาน
5. เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

กระบวนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดเตรียมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลองให้สอดคล้องกัน จุดเน้นของการใช้บทบาทสมมติจะอยู่ที่ตัวผู้แสดง ความรู้สึก ความนึกคิด เหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของนักเรียน ทั้งนี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง จากนั้นจึงกำหนดสถานการณ์และบทบาทที่จะนำมาใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์โดยพิจารณาเรื่อง ความยากง่าย วัย ระดับวุฒิภาวะ คุณธรรมที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง การขัดแย้งปัญหา และอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสในการคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจต่อไป

2. ขั้นตอนการแสดง เป็นการเตรียมนักเรียนให้พร้อมโดยการใช้เทคนิคและวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนในรูปแบบต่างๆ กัน การเล่าเรื่องราวสถานการณ์ที่เริ่มเกิดขึ้น การโยงกับประสบการณ์เดิมของนักเรียน ฯลฯ จากนั้นคัดเลือกผู้แสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้น เมื่อได้ผู้แสดงตามที่ต้องการแล้ว ต้องให้เวลาสำหรับนักเรียนในการเตรียมตัวในการแสดง เพื่อฝึกฝนและทดลองกับบทบาทที่ตนเองได้รับ เพื่อสร้างความมั่นใจร่วมกัน ต่อจากนั้นจึงช่วยกันจัดฉากการแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง นอกจากนี้ครูต้องเตรียมผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้นักเรียนที่เป็นผู้ดูได้รู้จักการสังเกต การบันทึกพฤติกรรมข้อมูลต่างๆ ด้วย เมื่อห้องเรียนและผู้แสดงอยู่ในสถานการณ์ที่พร้อมแล้ว จึงเริ่มต้นให้นักเรียนเริ่มแสดงได้ การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ ครูหรือผู้ชมไม่ควรขัดกลางคัน นอกจากในกรณีผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือในขณะที่แสดงครูควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด ข้อควรระมัดระวัง คือ บางครั้งการแสดงอาจใช้เวลามากเกินไป เยิ่นเย้อ ควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดีเพื่อป้องกันไม่ให้เสียเวลา และผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

3. **ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง** เป็นขั้นตอนที่นักเรียนจะได้เสนอข้อมูล พฤติกรรมต่างๆ ที่สังเกตร่วมกัน รู้จักการแยกแยะประเด็น วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ให้ ข้อคิดเห็นอภิปรายจนนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจตามคุณธรรมที่ต้องการ บทบาทที่สำคัญของ ครู คือ การเตรียมคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการอภิปรายกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการคิด วิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็น เทคนิคบางประการที่ครูสามารถนำมาใช้ คือ การสัมภาษณ์ ผู้แสดง ผู้ชม ผู้สังเกตการณ์ในเรื่อง ความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้น การอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อคำถามที่นำมาใช้ครูต้องระมัดระวังไม่ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในการแสดง ดิ ข้อบกพร่องของผู้แสดง แต่ควรเน้นในเรื่องของเหตุผล และพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น

4. **ขั้นแสดงเพิ่มเติม** หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว นักเรียนอาจจะเสนอแนะแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติม ก็ได้

5. **ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป** ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ศึกษาร่วมกัน การให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม การสรุปสาระสำคัญของเนื้อหา ความคิดรวบยอดของคุณธรรมที่เรียนรู้ การจัดแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ครูควรย้ำและทำความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้ง หนึ่งว่า การแสดงที่ผ่านมาเป็นเพียงการแสดงบทบาทสมมติเท่านั้น เพราะนักเรียนบางคน อาจจะติดอยู่กับบทบาท สถานการณ์ และคำอภิปรายของนักเรียนบางคนจนเกินไป อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีเกิดขึ้น ครูจึงต้องชี้แจงและทำความเข้าใจให้ถูกต้องเสมอเมื่อเกิดเหตุการณ์ลักษณะประเภทนี้ขึ้น

3.3 กรณีตัวอย่าง

กรณีตัวอย่าง (cases) เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่าย มีสาระ น่าสนใจ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม มาก ครูสามารถสร้างกรณีตัวอย่างได้หลายรูปแบบ หลายประเภท โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ ชวนติดตาม และยังหาข้อสรุปที่เด่นชัดไม่ได้มาปรับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราว ปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหลายประเภท หลายเหตุการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมการสอนที่น่าหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ นักเรียนจะได้ฝึกฝน

กับการคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความเห็นของตนเองเกิดขึ้น รู้จักประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย ได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

แนวทางการสร้างกรณีตัวอย่าง

1. กำหนดให้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. เรื่องที่สร้างต้องเป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ทางเลือกของคำตอบมีหลายแนวและเปิดกว้าง

3. สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียน

4. ปรับเป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหว

5. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดเห็นเป็นประโยชน์

6. มีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

แนวการจัดการเรียนการสอนกับกรณีตัวอย่าง ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินความคิดรวบยอด และศึกษาเพิ่มเติมคุณธรรมที่ช่วยเสริมคุณธรรมที่ต้องการเน้น

2. คัดเลือกข่าว เรื่องราว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับคุณธรรมที่สอน ปรับให้เข้ากับวัย ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จุดมุ่งหมายลำดับขั้นตอนของการแสดงออก จำนวนกลุ่มและนักเรียนในแต่ละกลุ่ม สถานที่ เวลาที่ใช้ บทบาทของนักเรียนบางคนและทั้งหมด สื่อประกอบการสอน ประเด็นที่ใช้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัวอย่างข้อมูลเพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคต่างๆ แนวทางแก้ไข ฯลฯ

4. การนำไปใช้ในชั้นเรียน เตรียมห้องเรียน และบรรยากาศให้เหมาะสมกับกรณีตัวอย่าง การอธิบาย การแบ่งกลุ่ม ข้อตกลง หรือกติกาที่นำมาใช้ การมอบหมายงานให้ศึกษา และให้ศึกษากรณีตัวอย่างด้วยตนเอง มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เสนอความคิดเห็น การซักถาม การเพิ่มเติมข้อมูลตัวอย่างต่างๆ การกำหนดผู้แสดงบทบาทสมมติ การตอบปัญหา หรือ ประเด็นพร้อมเหตุผลท้ายกรณีตัวอย่างที่กำหนดให้

5. การเพิ่มเติมเนื้อหา เอกสารเสริมประสบการณ์ แบบประเมินผลตนเอง หรือกลุ่มเกี่ยวกับคุณธรรมที่ต้องการสอน แนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรทราบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสิ่งที่เรียนรู้ ความขัดแย้งลดน้อยลง ครูต้องจัดทำแนวสรุปและตั้งคำถามนำเพื่อให้นักเรียนสรุปแนวคิด สาระสำคัญของคุณธรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะและประเภทของกรณีตัวอย่าง สามารถจัดทำได้จากข่าวหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ เรื่องสั้น การเล่าเรื่อง รูปภาพ บทสนทนาหรือคำพูด

3.4 สถานการณ์จำลอง

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ดี ต้องมุ่งให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ได้ เกิดประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง แต่การสอนด้วยสถานการณ์จริงมีปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องการลงทุน เวลา และเหตุการณ์ที่ต้องการ ดังนั้นการใช้สถานการณ์จำลองที่ครูจัดเตรียมไว้ จะทำให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝนทักษะต่างๆทางสังคม ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์วินิจัย และตัดสินใจด้วยตนเอง ตามคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง

สถานการณ์จำลอง (Simulation technique) หมายถึง กระบวนการในการสร้างรูปแบบของสถานการณ์จำลองแทนสถานการณ์จริง เพื่อศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

ประโยชน์ของการใช้สถานการณ์จำลองในการจัดการเรียนการสอน

1. เป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหาต่างๆ การรู้จักแสวงหาแหล่งข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา การค้นพบ การวินิจัย การตัดสินใจ เป็นต้น

2. ช่วยสร้างความเข้าใจในการบูรณาการของระบบต่างๆในสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้ รู้จักการสัมพันธ์ของความคิด ข้อมูลที่ได้รับ และการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

3. สามารถพัฒนาลักษณะนิสัยส่วนบุคคลได้ในเรื่อง ความรู้สึก ความพึงพอใจ การช่วยเหลือ การทำงานกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปรับพฤติกรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและผู้อื่น

4. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในการแสวงหาข้อเท็จจริง การทดลองกับระบบข้อมูล ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต การเปรียบเทียบ ข้อเตือนใจ ความสำเร็จจะเอื้อมถึงรอบคอบในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงกับที่ผู้เรียนรู้มา

กระบวนการวางแผนและการออกแบบสถานการณ์จำลอง

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและการวิเคราะห์ระบบปัญหา ครูศึกษาและกำหนดสถานการณ์ที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่จะพัฒนา โดยตั้งวัตถุประสงค์และขอบเขตของการสอน จากนั้นศึกษาระบบปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม วิเคราะห์และคัดเลือกปัญหาสำคัญที่ต้องการสอนแก่นักเรียน การพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนนี้ช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจ และมีแนวคิดในการวางแผนโครงร่างของสถานการณ์จำลองให้มีส่วนใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ให้ตรงกับปัญหาจริยธรรมที่ต้องการพัฒนาในตัวนักเรียน ขอบเขตของการนำไปใช้ในห้องเรียน สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่จัดขึ้นจะมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจงที่ระบุว่าสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นมุ่งสอนอะไรแก่นักเรียน เน้นเรื่องใดเป็นหลัก เนื้อหาความจริง มโนคติหรือทักษะ

2. การคัดเลือกสถานการณ์ในชีวิตที่ต้องการนำมาจำลองไว้เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ และทักษะตามที่ต้องการ

3. ออกแบบโครงสร้างทั่วไปของกิจกรรม มีรายละเอียด เช่น

3.1 บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรม

3.2 เป้าหมายของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน

3.3 ข่าวนสาร ข้อมูล ที่จำเป็น

3.4 ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของผู้ร่วมกิจกรรม

3.5 ลำดับขั้นของเหตุการณ์

3.6 การจบของสถานการณ์จำลอง

3.7 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบภายนอก

4. การสร้างและออกแบบวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรม การกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวแทนอะไรในสถานการณ์จริง เช่น กระดาษแข็ง ตารางข้อมูล แผนภูมิ กราฟ สถิติต่างๆ ใบบันทึกคะแนน บัตรคำสั่ง เหรียญ รูปภาพ เป็นต้น

5. การเขียนกฎเกณฑ์ กติกาของกิจกรรมการสอน โดยคำนึงขั้นตอนของกิจกรรม การเตรียมตัวของนักเรียน การอธิบายสื่อการสอนที่นำมาใช้เพื่ออะไร การเริ่มต้นของกิจกรรม ลำดับของเหตุการณ์ ข้อตกลง เงื่อนไขในแต่ละตอน กฎเกณฑ์ของการทำกิจกรรมร่วมกัน การระบุคะแนนที่ควรได้รับ

6. การทดลองใช้ ครูนำสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เพื่อปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการเบื้องต้นก่อนการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบและปรับปรุงคุณภาพของสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ 2 ประการ คือ

1. ลักษณะที่เป็นจริงของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นในแง่ของความตรงกับสถานการณ์จริง ความเข้าใจและความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นกับนักเรียน
2. ความสามารถในการนำมาเล่น ในด้านของความยากง่าย ความสนุกสนาน ความเหมาะสม กับระดับความสามารถของนักเรียน

วิธีการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียน มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้นำการสอน เป็นชี้นำเข้าสู่บทเรียน โดยให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียน การเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ การแนะนำรูปแบบของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ความเข้าใจเบื้องต้น การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ บทบาทของนักเรียนบางคน เป็นต้น

2. ชี้นำดำเนินกิจกรรม นักเรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เริ่มปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุไว้ในบทบาทหน้าที่ การศึกษาข่าวสารข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่กำหนดให้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การหาข้อมูลเพิ่มเติม การได้รับผลคะแนนตามกระบวนการแต่ละขั้นตอน การอภิปรายร่วมกัน การหาข้อตกลงและวิธีการ การกำหนดแผนงานดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ กำหนดกติกา กฎเกณฑ์ที่ใช้ การให้คะแนนตามคำถาม หรือผลที่ปรากฏออกมา ครูไม่ควรเข้าไปขัดหรือห้ามกระบวนการศึกษาของนักเรียน แต่ควรสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลในขั้นต่อไป

3. ชี้นำวิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ครูนำให้นักเรียนทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ในขณะปฏิบัติกิจกรรม สาเหตุและผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ กติกา การวางแผน เงื่อนไขที่นำมาใช้ การตัดสินใจ โอกาสของสิ่งที่จะเกิดขึ้น การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน ครูควรเพิ่มเติมข้อสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อเสริมการอภิปรายในขั้นนี้ด้วย

4. ขั้นการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าครูได้สร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์จริงได้อย่างถูกต้อง สามารถดำเนินการสอนไปตามขั้นตอนที่กำหนด จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมาก การสรุปจึงมักมุ่งในเรื่องของการบูรณาการ การเปรียบเทียบกับเนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงของเหตุการณ์จริงกับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

3.5 ข่าวนำและเหตุการณ์ประจำวัน

หลักการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรม เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เห็นจริงว่าคุณธรรมทั้งหลายเป็นหลักของการปฏิบัติตนโดยชอบ และเป็นแนวทางในการใช้วิธีการที่ถูกต้องเป็นธรรมในการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ดังนั้นข่าวและเหตุการณ์ประจำวันจึงเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ครูนำมาจัดเป็นกิจกรรมการสอนได้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมชั้นนำ กิจกรรมชั้นสอน และกิจกรรมชั้นสรุปบทเรียน

ประเภทข่าวและเหตุการณ์ที่นำมาใช้ในการสอน แบ่งได้ดังนี้

1. ข่าวอาชญากรรม
2. ข่าวอัศวินบาตรกรรม
3. ข่าวที่เกี่ยวกับปัญหาของคนในสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการขัดแย้งทะเลาะวิวาท ปัญหาการหลอกลวงและฉ้อโกง ฯลฯ
4. ข่าวความสำเร็จและความล้มเหลวในการก่อการด้านต่าง ๆ ของบุคคล และหน่วยงาน
5. ข่าวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง สूरียุปราคา วาตภัย เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ และความสวยงามของชาวบ้าน
6. ข่าวเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม วันนักขัตฤกษ์ และวันสำคัญทางศาสนา
7. ข่าวอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างประกอบธรรมะที่สอนในบทเรียนนั้น ๆ
8. คำขวัญหรือพระราชดำรัสที่เผยแพร่ในวาระอันสำคัญ
9. ภาพข่าว ภาพโฆษณา

นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือในท้องถิ่นอันเป็นเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้น และน่าวิจารณ์ ก็อาจนำมาเป็นประเด็นนำเข้าสู่บทเรียน หรือนำมาเป็นตัวอย่างได้ เช่น การที่มีบุคคลสำคัญมาเยี่ยมโรงเรียน การหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีการพูดเสียดสีกล่าวร้ายกัน การจัดพิธีไหว้ครู หรือการร่วมพัฒนาชุมชนกับชาวบ้าน เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้มีประโยชน์ในการช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดวิพากษ์วิจารณ์ และฝึกปฏิบัติ ข้อสำคัญคือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ สนใจติดตามข่าวอยู่เป็นประจำทั้งการอ่าน การดู และการฟังด้วยตนเอง และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกข่าวมาใช้วิพากษ์วิจารณ์ด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน ทำได้ดังนี้

1. การบันทึกเสียงข่าวที่สอดคล้องกับบทเรียน จากวิทยุ หรือโทรทัศน์หรือวีดิทัศน์ให้นักเรียนดูเพื่อเป็นการนำเข้าสู่บทเรียน หรือประกอบบทเรียน
2. ตัดข่าวและภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอ่านและวิจารณ์โดยเชื่อมโยงกับหลักสูตรหรือคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา โดยทั้งครูและนักเรียนเป็นผู้ร่วมกันคัดเลือกข่าว
3. นำข่าว หัวข่าว และภาพข่าวมาจัดป้ายนิเทศ หรือป้ายข่าวสารประจำห้องเรียน
4. ครูหรือนักเรียนเป็นผู้เล่าข่าวที่ตนได้พบหรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น
5. เชิญบุคคลที่เป็นข่าวหรือใกล้ชิดกับข่าวที่น่าสนใจมาเป็นวิทยากร
6. นำนักเรียนไปร่วมในพิธีการ หรือไปชมเหตุการณ์ที่เป็นข่าวนั้น โดยมีการเตรียมตัวปฐมนิเทศ จัดระเบียบปฏิบัติตน อภิปรายรายงานผล และทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับ
7. แสดงบทบาทสมมติเป็นโฆษกแถลงข่าว ผู้ประกาศ หรือพิธีกร เพื่อรายงานข่าวและเหตุการณ์ที่น่าสนใจ

ประเด็นพิจารณาข่าวและเหตุการณ์

1. มีเนื้อหาและเรื่องราวเป็นอย่างไร เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียนหรือไม่
2. สาระนั้นเป็นความจริง หรือเป็นข้อเท็จจริง หรือเป็นข่าวที่เลื่อนลอย
3. บุคคลในข่าวและเหตุการณ์นั้นเป็นใคร และเขาทำอะไรจึงเกิดข่าวและเหตุการณ์นั้น

4. ส่วนประกอบของข่าวและเหตุการณ์นั้นมีอะไรบ้าง เช่น สถานที่ เครื่องมือ วิธีการ
5. อะไรคือสาเหตุ ตัวปัญหา ผลของข่าวและเหตุการณ์นั้น
6. จะใช้หลักธรรมในบทเรียนช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
7. วิธีการแก้ปัญหาที่เป็นขั้นตอนถูกต้องและเหมาะสม

การใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันเป็นสื่อสร้างกิจกรรม จะเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ดี

4. ตัวอย่างแผนการสอน

1) การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

จุดมุ่งหมายของการสอน

1. นักเรียนสามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสียสละ และการช่วยเหลือผู้อื่นได้
2. นักเรียนสามารถกำหนดวิธีการปฏิบัติด้านการเสียสละได้
3. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น

ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 3 คาบ

สื่อการสอน

1. ภาพประกอบบทบาทสมมติและสถานการณ์
2. ภาพการแต่งกายของตัวละครสมัยสุโขทัย

บทบาทและสถานการณ์

ในขณะที่นายมันเดินทางไปล่าสัตว์ในป่าเขตเมืองขอมผ่านหมู่บ้านได้ยืมชาวบ้านในละแวกนั้นซุบซิบกันว่าเจ้าเมืองขอมจะส่งคนมาจับหรือทำร้ายเจ้าเมืองละโว้ เมื่อรู้ข่าวก็รีบกลับเข้าเมืองไปบอกข่าวให้เจ้าเมืองรู้ล่วงหน้า ฝ่ายเจ้าเมืองเมื่อได้ข่าวที่เชื่อถือได้จึงวิตกกังวลว่าถ้ายังอยู่ที่นี้อาจทำให้ชาวบ้านชาวเมืองเดือดร้อนจึงหนีไปบวชในวัด ฝ่ายข้าศึกเมื่อรู้ว่าเจ้าเมืองไปบวชอยู่ที่วัดก็ติดตามไป และพบเจ้าเมืองซึ่งอยู่ในสมณเพศกำลังกวาดลานวัดอยู่ แต่จำไม่ได้จึงถามหาเจ้าเมือง เจ้าเมืองเมื่อฟังน้ำเสียงภาษาก็รู้ทันทีว่าเป็นฝ่ายข้าศึกเพราะ สำเนียงพูดไม่เหมือนคนไทย จึงบอกให้รออยู่แล้วเดินเข้ากุฏิไปบอกเด็กให้มาจับและส่งตัวกลับไปเมืองขอมโดยไม่คิดอาฆาตหรือลงโทษประหารตามที่ประชาชนต้องการแต่อย่างใด

- บทบาทที่ 1 ชาวบ้านในหมู่บ้านพูดซุบซิบกันว่ามีข่าวร้ายจะเกิดขึ้นกับเจ้าเมือง
- บทบาทที่ 2 นายมันที่ยอมเสี่ยงภัยช่วยเหลือเจ้าเมืองหนีจากต่างแดนกลับมาบอกข่าวร้ายให้เจ้าเมืองทราบ
- บทบาทที่ 3 เจ้าเมืองเมื่อทราบข่าวแน่ชัดยอมเสียสละความสุขส่วนตัวด้วยเกรงว่าถ้าเกิดการสู้รบชาวบ้านจะเดือดร้อน
- บทบาทที่ 4 หัวหน้าข้าศึกปลอมตัวมาเพื่อจะจับเจ้าเมืองพูดสำเนียงไม่เหมือนคนไทยจึงถูกจับ
- บทบาทที่ 5 เด็กวัดออกมาจับหัวหน้าข้าศึก

กิจกรรมการสอน

1. ให้นักเรียนดูภาพ ชักถามเรื่องราวจากภาพ เพื่อทบทวนความรู้เดิมของนักเรียน
2. นักเรียนที่มีประสบการณ์จากการฟังเรื่องราวทำนองนี้มาแล้วเล่าให้เพื่อนฟัง
3. นักเรียนแบ่งกันแสดงบทบาทสมมติ ศึกษาบทบาทสมมติ และสถานการณ์ที่เตรียมมา
4. นักเรียนแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์
5. นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นจากการแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์
6. นักเรียนช่วยกันสรุปคุณลักษณะเด่นของตัวละคร
7. ครูนำอภิปรายโดยตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ เช่น
 - ใครเป็นคนที่เสียสละ การเสียสละมีผลดีอย่างไร
 - ถ้านักเรียนเป็นเจ้าเมือง เมื่อจับหัวหน้าข้าศึกได้จะดำเนินการอย่างไร
 - นักเรียนคิดว่าใครที่ควรยกย่องว่าช่วยเหลือคนอื่นมากที่สุด เพราะเหตุใด
8. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดที่ได้จากเรื่องแล้วเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น ๆ ที่แสดงคุณธรรมด้านเสียสละ แล้วครูเพิ่มเติมสาระให้สมบูรณ์ นักเรียนจดบันทึก
9. นักเรียนทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทสมมติและการอภิปรายแสดงความคิดเห็นของนักเรียน
2. ตรวจสอบผลงานจากผลการสรุป และแบบฝึกหัดเพิ่มเติม
3. ตรวจสอบเจตคติต่อการเสียสละ

2) การสอนโดยสถานการณ์จำลอง

สถานการณ์จำลอง : คุณธรรมที่สอน การเสียสละช่วยเหลือสังคม และมุ่งมั่นพัฒนาหลักการและเหตุผล การเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อมุ่งมั่นพัฒนาสถาบันหรือองค์การให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และบุคลากรต่างก็มีความสุขมีความรักสามัคคี เป็นตัวอย่างกับหน่วยงานอื่นได้ สภาพตัวอย่างจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ต่างมีความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม รู้จักอุทิศเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ดีที่สุด เมื่อสังคมเล็ก ๆ พัฒนาแล้วก็จะส่งผลไปถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวมต่อไป

การจัดการเรียนการสอนในคุณธรรมข้อนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้นักเรียนได้ลองเผชิญกับสถานการณ์ที่จำลองมาให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ผ่านกระบวนการและบรรยากาศของการพัฒนางาน การตัดสินใจเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่องานส่วนรวม จนในที่สุดนักเรียนจะได้รู้จักการวิเคราะห์ประเมินผลสิ่งที่เกิดขึ้นได้ข้อคิดเหตุผลและวิจารณ์ญาณ กล้าปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้อง และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามคุณธรรมเรื่องนี้ตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. นักเรียนสามารถแสดงบทบาทที่ตนเองได้รับ
2. นักเรียนสามารถตัดสินใจเพื่อทำงานได้
3. นักเรียนสามารถวิเคราะห์เองได้ว่าพัฒนาการด้านสังคมอยู่ระดับใด
4. นักเรียนสามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็น ให้ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ
5. นักเรียนสามารถสรุปประเมินผลและวิธีการปฏิบัติตนตามคุณธรรมได้
6. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานที่มุ่งมั่นพัฒนา

สื่ออุปกรณ์

- ใบงานกิจกรรมเพื่อส่วนรวม
- ตารางสรุปขั้นตอนดำเนินงาน

วิธีดำเนินงาน

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนและให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันคิด (ระดมพลังสมอง) ตอบคำถาม บริเวณโรงเรียนที่มีสภาพไม่น่าพอใจ และจะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น
2. นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ว่าบริเวณที่ไม่น่าพอนั้น มีลักษณะอย่างไร เช่น พื้นสกปรก โต๊ะเก้าอี้วางไม่เป็นระเบียบ ฝาห้องสกปรกมีรอยขีดเขียน ถึงขยะเต็มล้นตลอดเวลา ผลเสียที่เกิดทำให้ไม่น่าดู มีกลิ่นเหม็น
3. นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข วางแผนปฏิบัติจริง และแบ่งงานกันให้ปฏิบัติ
4. เสนอแนะทางเลือกในการแก้ปัญหา และตัดสินใจเลือกวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา

ทางเลือก	ผลที่จะเกิดขึ้น		ความเป็นไปได้	
	ในแง่บวก	ในแง่ลบ	ปฏิบัติได้	ปฏิบัติไม่ได้
1. จ้างคนนอกทำ ความสะอาดโดย ช่วยกันออกเงินเอง	นักเรียนไม่ เหนื่อย	ไม่ได้เสีย สละช่วย เหลือ โรงเรียน	-	นักเรียนบาง คนไม่เห็น ด้วยเพราะไม่ มีเงิน
2. นักเรียนผลัดกัน ทำงาน	เสียสละกัน ทุกคนเพื่อ ส่วนรวม	-	ช่วยกันอย่าง พร้อมเพรียง และทุ่มเท เวลามากขึ้น กว่าเดิม	-
3. จัดกิจกรรมเป็น กรณีพิเศษเพื่อ รณรงค์รักษา ความสะอาด	เป็นการช่วย เหลือเสีย สละ มุ่งมั่น พัฒนา โรงเรียน ของเรา	-	ทำได้ทุกคน เพราะต่างมี ความมุ่งมั่น และเห็น สภาพตรง กันอยู่แล้ว	-
4. ลงโทษคนที่ทำ ความสกปรก	นักเรียนจะ มีความ ระมัดระวัง มากขึ้น	หาคนทำผิด ค่อนข้าง ยาก	-	ไม่มีคนใด กล้าเป็นคน คอยจับผิด

5. เมื่อนักเรียนได้ตัดสินใจเลือกวิธีที่ 3 คือ กิจกรรมเป็นกรณีพิเศษเพื่อ
รณรงค์รักษาความสะอาด

6. แผนการดำเนินงาน

วัน	กิจกรรม	สถานที่	เครื่องมือ	งบประมาณ	คนรับผิดชอบ	การติดตามประเมินผล
เสาร์/ อาทิตย์	- กวาดเพดาน ชัดผ้าห้อง	ห้องเรียน	ไม้กวาด, แปรง, ถังน้ำ	200 บาท	คณิต,คณิง	การมาตรงเวลาและทำงานตามจุดต่าง ๆ
	- จัดสวนหย่อมบริเวณและหน้าห้องเรียน	สนามหญ้า	จอบ,บั้งกี, ลวด, ต้นไม้	300 บาท	คณิง,สมพิศ	
	- จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เป็นระเบียบ	ห้องเรียน	-	-	วารี,ทินกร	
	- ตกแต่งห้องให้สวยด้วยภาพ	ห้องเรียน	รูปภาพ	100 บาท	สมควร,วิทยา	
	- ขัดพื้น ถูพื้น	ห้องเรียน	ถังน้ำ,แปรง		ทิวา,สมบัติ	
	- ขัดผ้าห้อง ทาสี	ห้องเรียน	ถังน้ำ,แปรง		กานดา,สาย	
	- ลงพื้นด้วยเทียนไข	ห้องเรียน	เทียนไข, น้ำมันก๊าด		สมร,วิรัตน์	
	ผสมน้ำมันก๊าด				นพดล,วิเชียร	
					คนอง,ภิญโญ	
					รัตชัย,ดำรง	
					จันทนา	

7. นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและประเมินผลเป็นระยะ ตั้งแต่เริ่มวางแผน การอภิปราย การเสียสละ การเลือกงาน การช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะการต้องเสียสละเงินเท่า ๆ กัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายซื้ออุปกรณ์ สีทาอาคาร บางคนเสนอว่าน่าจะของบประมาณจากโรงเรียน แต่เสียงส่วนใหญ่ เห็นว่าเมื่อเสียสละร่างกาย เสียสละเวลาแล้วก็น่าจะเสียสละเงินไปให้ครบ และเงินก็ไม่ได้มากคนละ 20 บาท ก็พอเพียง โรงเรียนมีเรื่องต้องจ่ายเงินมากอยู่แล้วและเงินมีน้อย ถ้านักเรียนคนใดไม่มีเงินจริงๆ ก็อาจขอให้หาอุปกรณ์มาทดแทนก็ได้ ในที่สุดนักเรียนก็ได้เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม

8. ผลการประเมิน

- 1) นักเรียนสามารถประเมินปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุ ทางเลือกในการแก้ปัญหาตรงประเด็นหรือไม่
- 2) นักเรียนสามารถระบุเป้าหมาย หรือความต้องการได้หรือไม่
- 3) นักเรียนสามารถอภิปรายให้ทุกคนได้ทำงานตามถนัดและอย่างมีความสุข

9. บทบาทของครูคอยให้คำปรึกษา และดูผลการปฏิบัติจริงของนักเรียน

บรรณานุกรม

- ชัยพจน์ รั้งงาม การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น
เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา
2542.
- ทวีศักดิ์ จินตานุรักษ์ การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการเรียนรู้
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.
- นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์ การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการคิด
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.
- ผดุงชัย ภูพัฒน์ การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านความรับผิดชอบ และมี
วินัยในตนเอง กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.
- พิมพ์ใจ ภิบาลสุข การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการสื่อสาร
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.
- พิศิษฐ์ ตัณฑวนิช การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านความขยัน อดทน
ประหยัดและอดออม กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว 2542.
- วิชาการ กรม การศึกษาศักยภาพของเด็กไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ.2541) กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2541.
- วิชาการ กรม แนวการทำแผนการสอน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ(พิมพ์โรเนียว)
2533.
- วิชาการ กรม สรุปผลการสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของเด็กไทย กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2540.
- สมคิด พรหมจ้อย การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ ด้าน ทักษะการจัดการ กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.
- สมร ทองดี การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2542.
- สมหวัง คันธรส การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการควบคุมตนเองได้
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์การศาสนา 2542.

ภาคผนวก
(เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง)

ตารางวิเคราะห์เนื้อหา/กำหนดการสอน

วิชา ชั้น ภาคเรียนที่ 1/2542

โรงเรียน จังหวัด

จุดประสงค์การเรียนรู้

1.
2.
3.
4.

เวลา คาบ/ชั่วโมง

สาระวิชา

[illegible]

หมายเหตุ : ศักยภาพที่พัฒนา 1= ทักษะการเรียนรู้ 2= ทักษะการคิด 3= ทักษะการสื่อสาร
4= ทักษะการจัดการ 5= การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 6= ความขยัน อดทน ประหยัดและ
อดออม 7= การควบคุมตนเองได้ 8= ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง 9= การช่วย
เหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

สื่อการเรียนการสอน(แนบตัวอย่างประกอบ)

1.
2.
3.
4.

การวัดและประเมินผล(แนบตัวอย่างประกอบ)

1.
2.
3.
4.

แบบสังเกตการสอน
โครงการการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

โรงเรียน อำเภอ จังหวัด
 วิชา ระดับชั้น ☐ ประถมศึกษาปีที่ 6 ☐ มัธยมศึกษาปีที่ 3
 วัน/เดือน/ปี(ที่สังเกต) เวลา ชื่อผู้สังเกต

1. จุดประสงค์ในการสอนโดยสรุป

1) ด้านเนื้อหา

.....

2) ด้านศักยภาพ

.....

2. ผลการสอนบรรลุจุดประสงค์มากน้อยเพียงใด

☐ บรรลุจุดประสงค์ทุกประการ(ทั้งด้านเนื้อหาและการพัฒนาศักยภาพ)

☐ บรรลุจุดประสงค์ด้านเนื้อหาบางส่วน และมีข้อเสนอแนะคือ

.....

☐ บรรลุจุดประสงค์ด้านการพัฒนาศักยภาพบางส่วน และมีข้อเสนอแนะคือ

.....

☐ ไม่บรรลุจุดประสงค์ใด ๆ เลย และมีข้อเสนอแนะคือ

.....

3. การประเมินผลหลังการสอน

☐ ทำได้สอดคล้อง ครอบคลุมทั้งด้านเนื้อหา และการพัฒนาศักยภาพทุกข้อ

☐ ทำได้ในด้านเนื้อหาบางส่วน และมีข้อเสนอแนะคือ

☐ ทำได้ในด้านการพัฒนาศักยภาพบางส่วน และมีข้อเสนอแนะคือ

☐ ไม่ได้ทำเลย เพราะ

และมีข้อเสนอแนะคือ

4. ระดับการสอดแทรกศักยภาพ

ศักยภาพ	ทักษะย่อย/พฤติกรรมที่แสดง	ระดับการสอดแทรก ศักยภาพ			ข้อเสนอแนะ เพื่อการ พัฒนา
		มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. ทักษะการเรียนรู้	รู้แหล่งข้อมูล				
	รวบรวมข้อมูล จากการฟัง อ่าน สังเกต ถาม				
	การวิเคราะห์				
	การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง				
	มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน				
2. ทักษะการคิด	คิดสร้างสรรค์ (คิดคล่อง-คิดหลากหลาย-คิดละเอียด)				
	คิดอย่างมีวิจารณญาณ (คิดชัดเจน-คิดถูกทาง-คิดกว้าง-คิดอย่างมีเหตุผล-คิดไกล-คิดลึกซึ้ง)				
3. ทักษะการสื่อสาร	รับสาร โดย การฟัง				
	การอ่าน				
	ส่งสาร โดย การพูด บรรยาย อธิบาย สรุป นำเสนอ รายงาน				
	การเขียน ย่อความ สรุปความ รายงาน				
	เลือกใช้วิธีสื่อสารได้เหมาะสม				

ศักยภาพ	ทักษะย่อย/พฤติกรรมที่แสดง	ระดับการสอดแทรก ศักยภาพ			ข้อเสนอแนะ เพื่อการ พัฒนา
		มาก	ปานกลาง	น้อย	
4. ทักษะการ จัดการ	วางแผน				
	ปฏิบัติงานตามแผน				
	ประเมินผลและสรุปผลงาน				
	ทักษะที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดการ ได้แก่				
	1. เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม 2. ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์				
5. การทำงานร่วม กับผู้อื่นได้	มีกระบวนการทำงานกลุ่ม ได้ร่วมคิด ร่วมทำ และ ร่วมใจในการทำงาน				
	มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน				
6. ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม	มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน				
	ช่วยงานกิจกรรมนักเรียน				
	อดทนทำงาน				
	อดกลั้นไม่ได้ต่อคำวิจารณ์ในทางลบ				
	รู้จักใช้จ่าย				
	ใช้สิ่งของต่างๆ อย่างคุ้มค่าถูกวิธี				
	รู้วิธีการเก็บ ดูแล บำรุงรักษา ซ่อมแซม จัดเก็บของใช้ต่างๆ				

ศักยภาพ	ทักษะย่อย/พฤติกรรมที่แสดง	ระดับการสอดแทรก ศักยภาพ			ข้อเสนอแนะ เพื่อการ พัฒนา
		มาก	ปานกลาง	น้อย	
7. การควบคุม ตนเองได้	รับรู้ตนเอง				
	รู้จักตนเอง				
	วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล				
	มีสติบังคับตนเอง				
	มีความเชื่อมั่นในตนเอง				
	ปรับตนเองได้				
	มองโลกในแง่ดี				
	ตัดสินใจถูกต้อง				
	แสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสม				
8. ความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง	มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทกับงานที่ทำจนสำเร็จ				
	มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนางาน				
	ยอมรับผลการกระทำของตน				
	รู้หน้าที่ของตน				
	แสวงหาความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน				
	ตรงต่อเวลา				
	วางแผนใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต				
	ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่คณะ เคารพกติกาสังคม				
	รู้จักประเมินตนเอง				
	ประพฤติดนงามอดทนอดกลาย				

ศักยภาพ	ทักษะย่อย/พฤติกรรมที่แสดง	ระดับการสอดแทรก ศักยภาพ			ข้อเสนอแนะ เพื่อการ พัฒนา
		มาก	ปานกลาง	น้อย	
9. การช่วยเหลือ ผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา	ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องแก่ผู้อื่น				
	ร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนางาน				
	รู้จักอำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่น				
	รู้จักแบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่น				
	สละทรัพย์ กำลังกายเพื่อช่วยผู้อื่น				
	ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม				
	ช่วยเหลือ ทำงานเพื่อส่วนรวมและเพื่อคนที่อ่อนแอกว่า				
	ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ ส่วนรวม				
	เต็มใจ ยอมรับแก้ไขผลงานของตนเองใหม่ อีกครั้งเพื่อให้ดีกว่าเก่า				
	เสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมส่วนรวม				
	ทำงานโดยคาดหวังให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด				
	มุ่งมั่นทำงานของส่วนรวมให้บังเกิดผลดี				
	ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาแก่ส่วนรวม				

วิชา	จำนวนแผนการสอน		รายละเอียดของการปรับแก้แผนการสอน (กิจกรรม/เวลา/สื่อ/การวัดผล/.....)
	สอนแล้ว	ปรับแก้	
1. ภาษาไทย			
2. คณิตศาสตร์			
3. วิทยาศาสตร์ /สปช.			
4. สังคมศึกษา /สสน.			
5. ภาษาอังกฤษ			
6.			
7.			

[illegible]

4. ผลการวัดระหว่างทดลอง (ดูจากแผนการสอนและสอบถามครูแต่ละวิชา)

[illegible]

5. พฤติกรรมที่วัด (ดูจากแผนการสอนและสอบถามครูผู้สอนแล้วระบุความถี่คำตอบซ้ำกัน)

[illegible]

6. ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

แบบสอบถาม

การดำเนินงานโครงการการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

(สำหรับครูผู้สอน แยกตามรายวิชา)

โรงเรียน อำเภอ จังหวัด
 วิชาที่สอน ระดับชั้น ☐ ประถมศึกษาปีที่ 6 ☐ มัธยมศึกษาปีที่ 3
 วัน/เดือน/ปี(ที่สอบถาม) ชื่อผู้บันทึก

ส่วนนี้ให้ผู้บันทึกตอบ 1 ฉบับ/โรงเรียน

1. จำนวนวิชาที่ทดลองสอนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพรวม วิชาคือ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

☐ 1. ภาษาไทย

☐ 1. ภาษาไทย

☐ 2. คณิตศาสตร์

☐ 2. คณิตศาสตร์

☐ 3. วิทยาศาสตร์

☐ 4. สังคมศึกษา

☐ 3. สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

☐ 5. พละนาฏย

☐ 6. ภาษาอังกฤษ

☐ 4. สร้างเสริมลักษณะนิสัย

☐ 7. สุขศึกษา

☐ 8. ศิลปศึกษา

☐ 5. การงานพื้นฐานอาชีพ

☐ 9. พระพุทธศาสนา

☐ 10. โครงการงาน

☐ 6. ภาษาอังกฤษ

☐ 11.

☐ 12.

☐ 7.

☐ 13.

☐ 14.

2. จำนวนครูที่ร่วมทดลองสอนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพรวม คน

3. จำนวนวันที่ทดลองสอนนับถึงวันที่ตอบแบบสอบถามรวม วัน

4. การสอดแทรกศักยภาพต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงใด

ศักยภาพ	ระดับการสอดแทรก			ปัญหาที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
◆ ทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ในอนาคต				
1. ทักษะการเรียนรู้				
2. ทักษะการคิด				
3. ทักษะการสื่อสาร				
◆ ทักษะพื้นฐานการทำงาน				
4. ทักษะการจัดการ				
5. การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้				
6. ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม				
◆ คุณลักษณะพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม				
7. การควบคุมตนเองได้				
8. ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง				
9. การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา				

5. กิจกรรม/เทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพ มีอะไรบ้าง

ศักยภาพ	กิจกรรมที่ใช้ใน การเรียนการสอน	เทคนิควิธีการที่ใช้ ในการประเมินผล
◆ ทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ในอนาคต		
1. ทักษะการเรียนรู้		
2. ทักษะการคิด		
3. ทักษะการสื่อสาร		
◆ ทักษะพื้นฐานการทำงาน		
4. ทักษะการจัดการ		
5. การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้		
6. ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม		

ศักยภาพ	กิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน	เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินผล
◆ <u>คุณลักษณะพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม</u>		
7. การควบคุมตนเองได้		
8. ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง		
9. การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น พัฒนา		

6. นักเรียนได้เกิดการพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

ศักยภาพ	ระดับการเกิดศักยภาพ			ปัญหาที่เกิดขึ้น
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
◆ <u>ทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ในอนาคต</u>				
1. ทักษะการเรียนรู้				
2. ทักษะการคิด				
3. ทักษะการสื่อสาร				
◆ <u>ทักษะพื้นฐานการทำงาน</u>				
4. ทักษะการจัดการ				
5. การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้				
6. ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม				
◆ <u>คุณลักษณะพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม</u>				
7. การควบคุมตนเองได้				
8. ความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง				
9. การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา				

7. ฝ่ายต่าง ๆ ได้ให้ความร่วมมือ ติดตาม นิเทศ ช่วยเหลือท่านเพียงใด

ฝ่ายติดตามนิเทศ	ระดับที่ดำเนินการ			ข้อเสนอแนะ/ความช่วยเหลือที่ ต้องการ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. ผู้บริหารโรงเรียน				
2. ศึกษานิเทศก์อำเภอ				
3. ศึกษานิเทศก์จังหวัด				

8. จุดเด่นของการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคืออะไร

.....

.....

.....

9. องค์ประกอบสำคัญที่คิดว่าพัฒนาศักยภาพได้มากที่สุดตามลำดับคือ

- ☐ แผนการสอน ☐ กิจกรรมการเรียนรู้การสอน ☐ สื่ออุปกรณ์
- ☐ การวัดและประเมินผล ☐ อื่นๆได้แก่

10. แผนการสอนที่เตรียมไว้มีจุดต้องปรับปรุงให้เหมาะสมในเรื่องใดบ้าง

- ☐ การสอดแทรกศักยภาพด้าน
- ☐ กิจกรรมการเรียนรู้การสอน ☐ คาบเวลาในการสอนแต่ละครั้ง ☐ สื่ออุปกรณ์
- ☐ การวัดและประเมินผล ☐ อื่นๆได้แก่

11. ปัญหา อุปสรรคที่พบในการทดลองสอนครั้งนี้ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

12. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษาโครงการ

อธิบดีกรมวิชาการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ

ศาสตราจารย์อุทุมพร จามรมาน อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวอรุณศรี อนันตรศิริชัย ผู้อำนวยการกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพันธุณี วิหคโต หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ร.ท.หญิงสุดารัตน์ เครือพานิช กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

นายจันทร์ สกลวงศ์ไพบุลย์ กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้เขียนต้นฉบับ

๑๑ บทนำ

๑๑ แนวการทำแผนการสอนที่ใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ

๑๑ การพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

๑๑ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลการทดลอง

นางพันธุณี วิหคโต : หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลการจัดการเรียน
การสอน กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

๑๑ ทักษะการเรียนรู้

รองศาสตราจารย์ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ และคณะ : อาจารย์ประจำสาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๕๑ ทักษะการคิด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลจิตต์ เขาว์กัรติพงศ์ : อาจารย์คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

๕๒ ทักษะการสื่อสาร

นางพิมพ์ใจ ภิบาลสุข และคณะ : อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๕๓ ทักษะการจัดการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด พรหมจ้อย และคณะ : อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๕๔ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

รองศาสตราจารย์สมร ทองดี และคณะ : อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๕๕ ความขยัน อดทน ประหยัดและอดออม

รองศาสตราจารย์พิศิษฐ์ ดัณทวนิช : อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์

๕๖ การควบคุมตนเองได้

นายสมหวัง คันธรส : ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

๕๗ ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง

นายผดุงชัย ภูพัฒน์ : อาจารย์ภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

๕๘ การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

นายชัยพจน์ รักษาม : หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5

คณะกรรมการ

นางพันธุย์ วิหคโต หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ
ร.ท.หญิงสุดาวรรณ เครือพานิช กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ
นายจันทร์ สกลวงศ์ไพบูลย์ กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้ตรวจและพิจารณาต้นฉบับ

ศาสตราจารย์อุทุมพร จามรมาน อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นางสาวอรุณศรี อนันตรศิริชัย ผู้อำนวยการกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้จัดพิมพ์

นางสาวจุฑามาส เล็กกาญจน์ กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้ออกแบบปก

นายชูเกียรติ เกิดอุดม ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ

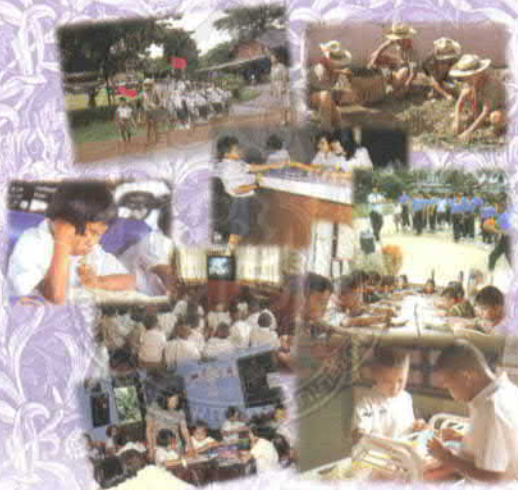

สำนักงานเลขาธิการ **ชวนเนิมพ์** โทร. 2803542, 2810541 แฟกซ์ 2813181
โรงพิมพ์ 2813180, 2822114
488 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
นายจิโรจน์ ศรีสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2543

คู่มือครู

แนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ

โครงการทดลองพัฒนาเด็กไทย

กองวิจัยทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

กรมวิชาการ